School of Theology at Claremont
1001 1326815

The Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT

WEST FOOTHILL AT COLLEGE AVENUE
CLAREMONT, CALIFORNIA

Leland H Carlson

BR
85
N88

H

MINNESBLAD.

SEX TAL

AF

D. NYVALL.

CHICAGO, ILL.
THE MISSION FRIEND'S PUBLISHING CO'S FÖRLAG.
1892.

Theology Library
SCHOOL OF THEOLOGY
AT CLAREMONT
California

FÖRORD.

Följande tal höllos på skilda platser och tider förliden sommar under mina resor i Förbundets skolas intresse. De hafva sedan samlats och delvis omarbetats och säljas nu till förmån för skolan. Det arbete jag nedlagt i dessa försök är mitt ringa bidrag till denna vår gemensamma sak. Må dessa Minnesblad innehålla något af värde att erbjuda åt den vänlige läsaren, så att han genom att köpa dem ej bara gagnar men också gagnas.

D. NYVALL.

Minneapolis Okt. 1892.

Innehållsförteckning.

I. Några ord om kristlig sång.

II. Den skönaste af människors barn.

III. Kristendomens ursprung och ursprunglig kristendom.

IV. Apostlarnes missionstid och vår egen.

V. Lokalförsamlingen, hvilka tillhöra den och förmånen att tillhöra den.

VI. Vår kallelse och mission i detta land.

I.

Några ord om kristlig sång.

Af alla sinnen, som Gud gifvit åt människan, är det intet, som ligger så nära känslan och hjärtat, som hörselsinnet. Det sköna, som anslår öronen, gör ett mer omedelbart intryck på själen, än det sköna som anslår ~~t. ex.~~ ögonen. En vacker sång förstår sig snart sagdt hvar och en på. Det är icke fallet med ~~t. ex.~~ en vacker tafla.

Liksom i barnets lif dess öron fånga och till själen bringa de ljufva, söfvande eller tröstande tonerna af modrens vaggsånger och smek, långt innan något annat sinne vaknat för intryck utifrån, så äro ock i *folkens* historia deras allra äldsta minnen sång och musik. Alla folks omedelbara barndomslif är ett lif i sång och ton. Skalden och siaren går vida före målaren och bildhuggaren i sina anor.

Gud har också utrustat människan med ett *instrument*, som ej har sin like. Den der lilla orgeln i vårt struphufvud är det underbaraste i orgel-

fabrikation som någonsin frambragts. Det är den minsta orgel i verlden. Han har bara en enda tangent; men på den enda tangenten kan frambringas en rikare tonvariation, en musik, djupare och själfullare än på något annat instrument. Hvilket konstnärskap är ej människan snart sagdt *född* med på den orgeln! Redan tidigt kan hon på denna enda sträng återgifva själens alla rörelser i toner af alla djup och höjder. Det är hvarje instrumentmakares stora mål att söka lyckas i sina instrument inlägga toner, som i någon mån påminna om denna underbara musik i människorösten.

Det står intet om sång i *paradiset.* Der var hela *lifvet* en oafbruten sång. Sången såsom en särskild skön konst omtalas ej der. Lika litet som vi veta huru långt den paradisiska tiden räckte. Man hade inga klockor då. Det föll ingen in att tänka på att räkna tiden i paradiset. Det var sorgen och lidandet, som blefvo de lod, som satte klockorna i gång. Minuterna gledo så långsamt som förut årtusendena. Och knapt är människan utjagad ur paradiset, förrän hon blir en skald och en musikant. Det är också något i allt jordiskt skaldskap af sorg och vemod. "Och se det vemodsdraget öfver pannan, ett leende i tårar, en sorg i rosenrödt." Skaldskap lyckas ej riktigt väl utan detta vemod. Det ligger på botten äfven i skämtstycket. Det är för sången hvad lodet är för klockan. Hör du talas om en

stor skald, så tänk strax på stora sorger. Kom i håg, att det rena guldet varit i ugnen.

Och i tonerna, har du ej märkt, att de alla utan undantag hafva sitt moll? Det finnes ingen valsmelodi så glad, att han alldeles saknar en suck. En sång bara i dur skulle ingen känna igen. Det är en sång, hvars ton är antingen så låg eller så hög, att intet mänskligt hjärta kan uppfatta den såsom musik.

Grundtonerna i all jordisk sång är längtan. För den troende, som funnit frälsning i Gud, öfvergår denna grundton af längtan i en annan af *lof*. Lof är alltså sjelfva karaktären af all i sanning *religiös* sång. Den religiösa sången är fortfarande en jordisk och har derför qvar sina accorder af längtan och frågor. Men ju mer himmelsk han blir, desto mer tar *lofvet* öfverväldet, tills i himmelen allt är bara lof. *Der* går allt i dur. Och den sången skall ej vara främmande der.

Bibeln är full af sång, i all synnerhet af religiös sång. Moses, den store lagstiftaren och befriaren, är knapt mindre underbar såsom sångare. Han, som hade af naturen en stammande tunga, blef af Guds hjälp och frälsning så inspirerad, att han sjöng en sång af sådan hög flygt, af sådant rent lof, att han ensam bland alla skalder på jorden skall hafva sin sång sjungen i himmelen.

Den israelitiska gudstjänstens hela rikedom

blommade i sång på Davids tid. Dessa lofsångens blommor dofta ännu i psaltaren. En sångkör på 4,000 röster jämte en orkester med en väldig mängd instrument, stränginstrument, blåsinstrument och klanginstrument, fullgjorde denna sångtjänst i templet. De sjöngo i kör och de sjöngo till skiftes, de sjöngo till instrument, stämda för qvinnorösternas diskanter, och de sjöngo till instrument, stämda till männens basröster. För omvexlingens skull fanns det ock en mindre, utvald sångkör af idel skickliga mästare till ett antal af 288. Dessa röster och dessa instrument skulle gemensamt "tacka Herren, att Han är god och att hans godhet varar evinnerligen." Detta var karaktären af den israelitiska gudstjänstsången.

Ej bara i psaltaren hafva vi lefvande minnen af denna sång utan ock i profeterna, som till ej ringa del innehålla den utvaldaste sång. Vi veta ock, att profeterna ofta till cittrans och andra instruments toner sjöngo sina profetior.

Kristus sjöng. Och hans sång var lofsång. Men det var ej på bröllopPet i Kana Han sjöng. Nej, det var på vägen till Getsemane.

Paulus sjöng. Åtminstone en gång sjöng han, och det var i fängelsehålan i Filippi. Hans sång var lofsång. Och för hans och Silas lofsång den natten öppnades fängelset.

Genomgå historien af de helige och se, att deras härligaste lofsånger komma från slagfältet.

Kunde vi säga om den jordiska sången öfverhufvud, att han födes i sorg, så kunna vi säga i all synnerhet om den kristliga lofsången, att han är ett barn af lidandet. De härligaste, mest gripande toner äro dessa krigsmarscher, författade på slagfältet. Äfven det kristliga lifvet har sina bataljer, rika på blod och än rikare på sång, lofsång.

Vi veta ej, att Kristus började och slutade sina predikomöten med sång. Antagligen gjorde han det ej. Lika litet apostlarne. De första säkra spår af gemensam sång såsom en del af församlingens möten komma till oss från Trajanus tid, från den första allvarliga, allmänna förföljelsen mot de kristna. Från den tiden underrättar oss en af förföljarne om, att de kristna plägade samlas vid soluppgången och sjunga en lofsång till Kristus.

Det var en tid i församlingens historia särdeles tjänlig för lofsånger. Förföljelsens bål och eldar rensade luften. Och ren luft fordras för ren sång.

Det kom en annan tid, då kejserlig ynnest guldsmidde församlingen, en tid, då de enda bål, som brunno, voro för kättare, då det var fred med verlden och krig på lif och död mellan bröder, då blod flöt i strömmar för en enda paragraf i dogmatiken, det var en tid, gynsam för ortodoxi, som just då skördade sina underbaraste blommor, en tid, gynsam för ~~biskopsvälde och~~ påfvevälde, som då lade sina grundvalar fasta, men för lofsången

var det en fattig tid. Luften var qvaf och samvetet var ondt. Det lockar ej till lof.

Församlingen hade legt bort alla sina kristliga pligter, den ena efter den andra, åt en prestklass, som för guld och silfver fullgjorde hela salighetskrafvet åt lekmännen. Med hvarje sålunda bortlegd pligt följde en rättighet, till dess församlingen hade legt bort sång och allt. Då kom församlingen till kyrkan bara för att åskåda ett storartadt skådespel, bara för att höra en främmande sång. Men i bänkarne blef det allt tystare, en månghundraårig sömn. Allt var såsom nedfruset.

Då evangelium ändtligen åter kom löst på predikostolen, kom våren och islossningen för församlingssången, rösterna tinade upp och lofsången ljöd åter genom hvalfven.

Vi behöfva mer sång. Vi behöfva mer kristlig sång i *hemmen.* Vi behöfva denna kristliga sång i *barnauppfostrans* tjänst. Grekerna visste redan på sin tid, hvilken betydelse sång och musik hade såsom uppfostringsmedel. De uppfostrade sina söner för ett gemensamt mål: krigareyrket. Och de började med denna uppfostran redan i barnets späda ålder i sång och musik. Redan innan barnet fattade och begrep, indrack det ett krigiskt lynne från denna atmosfer, mättad af krigiska, fosterländska hymner.

Ett litet barn trifves i solsken och ren luft och vantrifves i mörker och unkenhet, långt innan

det vet hvarför, långt innan det kan tala ut ett enda behof. Ingen är nog dåraktig att säga: denna lunga är för späd för att taga skada af osund luft. Ju spädare lungan är, desto vigtigare är det, att luften är alldeles ren.

Det finnes en andlig atmosfer i hemmet, som utöfvar en bestämd inflytelse, skadlig eller god, på det späda barnets andliga helsa. Det finnes en omedelbar inflytelse på själarna, huru späda de än äro. Barnet insuper med modersmjölken mer än kroppslig föda. Det indricker på samma gång en andlig spis från modrens själ. Modrens sorg kan verka omedelbart skadligt på barnets helsa. Barnet indricker vid den åldern anlag, lust och begär, som först längre fram skola gå i skörd, antingen i välsignelser eller i ve.

Må hemmets luft vara ren! Det är ej bra, om fönstren aldrig äro öppna. Och intet rensar den andliga atmosferen så som en hjärtlig kristlig sång. Ibland är luften tjock och qvaf af bekymmer. Och vårt sinne är otillgängligt för tröst. Då behöfs en *explosion* för att spränga sönder fönstren och göra väg för den fria luften. En sådan välsignad explosion är ofta en kristlig sång.

Lyckliga barnaöron, som från spädaste ålder fyllas med rena toner af Guds lof i stället för med skriet af knot och knorr. Vilja vi nedtysta detta hemska blodtörstiga tjut af knorr, denna åska, som nu rullar genom verlden och retar

öfver oss Guds domars blixtar, då måste vi börja i hemmet med de små. Inför Gud, det är ett stort ansvar uti, hvad slags vaggvisor vi söfva de små vid.

Hvardagslifvet i hemmet är rikt på möda och arbete. Derför behöfva vi sång. Vi kunde snarare undvara sång festdagarne än hvardagarne. En kristen skall för öfrigt göra af *hvarje* dag en högtid. Han firar sorgen såväl som glädjen såsom en högtid inför Herren. Det tar giftet ur sorgen och det tar giftet ur glädjen.

Ju tyngre ett arbete är, desto mer sång behöfver det. Hemma i Sverge brukade arbetslag, som lyfte tunga stenar, lega en att sjunga. Och man kunde tro, att det var sången snarare än spetten som lyfte den tunga stenen med osynliga händer, så lätt gick det.

I hvardagslifvets bataljer behöfves sång. Man kan ingenstädes så litet undvara sång som på slagfältet. Snarare kunde man undvara sång på segerdagen än i bataljen.

Behöfva vi sång i hemmen, så behöfva vi ej mindre sång i *församlingen*. Vid de gemensamma mötena behöfves sång, *gemensam* sång. Ingen kyrkorgel kan jämföras med församlingens gemensamma sång. Det blir en usel ersättning för en sådan sång att hafva en aldrig än så väldig piporgel. Hela församlingen sjunger! O, hvilken musik! De sjunga alla en enda stämma, och dock blir det en mångstämmig sång. Der ljuda

qvinnornas diskanter och alto, männens basar och tenorer, barnens celeste. Icke ens gubbarnes och gummornas skälfvande tremolo fattas. Och det goda med den orgeln är, att ingen församling är för fattig att hålla sig med den.

Församlingen sjunger för att *samlas*. Ty visserligen äro alla personerna samlade i kroppslig mening. Men en sådan samling kan vara lika otillgänglig för en predikan, som om de alla vore hundra mil borta. Derför skall församlingssången vara samlingssång.

Församlingssångens ändamål är att *stämma* sinnena. Äfven den skickligaste organist kan ej spela väl på en ostämd orgel. Och ett för sanningen ostämdt sinne kan sanningen sjelf endast locka disharmoniska ljud utur. Glöm ej att det för din egen uppbyggelse är vigtigt, att du deltager med i den gemensamma sången. Den skall verksamt bidraga till att samla dig och stämma dig för ordet.

Men du sjunger ej bara för dig sjelf utan för andra. Du *kan* egentligen ej uppbyggas, om du ej är villig att uppbygga. Gud har skapat oss så, att vi välsignas genom att välsigna. Vi äro lyckliga genom att göra lyckliga. *Våra* bekymmer fly ofta, om vi kunna förjaga andras. Sjung derför för andra, och du skall välsignas genom att välsigna

Men i församlingen har ock *körsång* en stor mission. Alla kunna ej sjunga lika högt och

lika skönt. Dessa särskilda sånggåfvor skola gagna. Man njuter bättre af näktergalens sång, om skatan under tiden är tyst. I Davids tempelsång fanns en särskild, utvald sångkör.

Och i himmelen, der *alla* dock äro sångmästare och allt är sång, idel skön sång, äfven der finnes en sångkör af 144,000 röster, en utvald kör, som skall sjunga en sång, som ingen mer kan lära sig. Och fråga vi, hvilka de äro, som fått ett så underbart rent öra, en så underbart ren sångröst, så svaras: "det är de, som *aldrig besmittats*, i hvilkas mun ingen falskhet fanns".

Ja, det är renhet, som utgör vilkoret för *all* sång i himmelen. "De hafva tvagit sina kläder och gjort dem hvita i Lammets blod." Men en öfvermåttan hög och klar sångstämma skola de lyckliga ha, som *aldrig* besmittats. Ack, hvilka äro dessa?

Gud har ej gifvit åt alla sångröst. Men *någon* sång bor i hvarje menniskobröst. Hjärtat är ett instrument, som alltid spelar sina melodier, vare sig af fröjd eller af ve. Och när allt kommer omkring eger en människa just så mycken sång som hon har i hjärtat. Helsa är en vacker sång, mycket entonig, men alltid lika vacker. Sjukdom och värk är en tusenfaldt omvexlande sång, som aldrig roar. En lycklig människa har beständigt i sin lycka en konsert, som den olycklige ej kan med guld skaffa sig. Då alla konserter spelat ut, är endast den musik qvar, som hjärtat

består. I Sauls hjärta spelade demoner upp sina orkestrar af förbannelse och förtviflan. Och Davids harpa kunde endast för stunden med sina milda toner öfverrösta bruset af denna hemska sång.

Hjärtat är af naturen stämdt, så att det återljuder för endast den lägsta musiken, för toner af knorr, knot, afund och hat. På det instrumentet återljuder derför orkestern från afgrunden. Och hela verlden marscherar i takt med den musiken, i takt med djäfvulens vilja. Mörkrets furste kommenderar öfver sina härar i sång och musik.

Det är andens makt att omstränga och omstämma ett sådant hjärta, så att det återljuder för musiken i himmelen. Den himmelska sången måste läras redan här. Ingen kan taga sig till att spela ett instrument. De himmelska harporna lär du dig att spela på här. Hvart enda frälst hjärta slår i takt med Guds kärlekshjärta i himmelen. Det är en himmelsk regimentsmusik, brusande eller hviskande genom deras hjärtan. Gud kommenderar öfver de sina i sång.

Allt i himlen är stämdt för den sången, som brusar fram i eviga vågor från Guds kärleks bottenlösa djup. Man vet att om två instrument äro lika stämda och de läggas bredvid hvarandra, så kan man genom att anslå det ena få det andra att ljuda. Ja, på ett instument är det ej bara strängarne som ljuda. Hela instrumentet ljuder

I konsertsalar inträffar emellanåt, att glasrutorna instämma med i vissa toner. Det är för toner, som de äro stämda lika med. Himlen är en konsertsal, hvars väggar och tak och golf äro stämda för lofsången af de frälsta. Ack hvilken sång! Der är icke rum i himmelen för annat än lofsång. Tänk att komma dit *utan* sång. Tänk att komma dit med ett hjärta fullt af knot. Aldrig! Aldrig! Enda vilkoret för att inkomma i denna nya verld af sång och lof, är att sjelf blifva sång och lof. Utanför himmelen är ingen sång. Visorna tystna i verlden, dessa visor af lögn, som ljögo sin fröjd på hjärtats elände och bullrade öfver grafven af hjärtats sånglöshet. Ack, då den sista strängen brister i denna verldsorkester af lögn, huru högt, huru skärande skall ej ljuda den sången, som är för evigt gråten och tändernas gnisslan.

II.

Den skönaste af människors barn.

Af all Guds skapelse är intet så skönt som människan. Och hon är skön ej så mycket genom sin *natur* som genom sin ande. Till naturen är hon öfverträffad af många. Hon är ej så stor som elefanten, ej så stark som tigern. Det finnes djur, som i skönhet, smidighet och fulländad harmoni i form öfverträffa henne.

Men hon är alldeles ensam i hela naturen om sin andliga storhet. Hon ensam af alla skapade väsen på jorden har en *vilja*. Det är hennes gudomliga adelskap, medfödda förnämhet. Hon eger detta företräde genom födelsen. Äfven det spädaste människobarn har en vilja. Och emedan människan har en vilja, utvecklar hon en *karaktär*. Hon utvecklas ej bara till kroppen, ej bara till förståndet utan ock till viljan. Den trefaldiga tillväxt, som omtalas hos Jesus, då det heter, att han "växte till i kroppsstorlek, visdom och nåd", är *hvarje* människobarns tillväxt i den ena eller andra riktningen. Hon växer till krop-

pen och blir stor och stark, till förståndet och blir klok och insigtsfull, till hjärtat och viljan och blir god. Hon kan ock *hämmas* i växten i alla dessa afseenden eller rättare sagdt utveckla sig i en dålig riktning och blifva till kroppen svag, till förståndet en idiot, till viljan *ond*. Det första slagets tillväxt har hon gemensamt med djuren. Det andra slaget är hon ej heller alldeles ensam om, ty äfven djur kunna dresseras och gifva märkvärdiga prof på klokhet. Men det sista slagets tillväxt är hon alldeles ensam om. Af allt, som Gud skapadt på jorden, är människan den enda, som kan utveckla en karaktär. I denna mening kan hon ensam blifva ond eller god.

Och det är i den *goda karaktären* som Guds skapelse blommar och doftar i sin härligaste skönhet. Och det ej såsom förgänglig doft och färg utan evig och ovansklig. *Det* sköna, som utgör en ren karaktär, är af evig varaktighet. En människa kan göra sitt inflytande gällande uteslutande på ett *kroppsligt* sätt. Hon kan förvåna med sin styrka, sina rikedomar, sin utvärtes skönhet. Ett sådant minne är kort. Hon kan göra sig ett varaktigare minne och utöfva en vidsträcktare inflytelse genom förstånd och snille. Men äfven det *snillrikaste*, som saknar sanning, är kortlifvadt. Sanningen deremot är evig. Och inflytelsen af *det personliga sanningslif*, som vi kalla en god karaktär, vet af inga gränser. Jämför Moses med Farao, som bygde den stora

pyramiden. Moses storhet var andens och karaktärens. Han lefver än i de stora sanningar han uttalat, utan att hans ande förlorat det minsta i ungdom och friskhet. Pyramidbyggaren känner man knapt till namnet. Hela hans lifsverk var att bygga sig en graf, som utgör allt hvad man känner om honom. Om Moses *graf* vet man intet, men så mycket mer om hans lif.

Bibeln är en väldig bilderbok. Och de bilder, som trängas der, äro allesammans *karaktärsbilder*. De hafva alla sin plats der, ej för att visa sin rikedom eller fattigdom, ej för att visa sin höghet eller låghet, utan för detta enda, att visa sin *karaktär*.

Den lille tarflige Samuel är i denna bilderbok en jätte vid sidan af den sköne, höge hjälten Saul. Ingen afsättning kan taga kronan från Samuel. Så länge han lefver, regerar han genom den oemotståndliga kraften af sin stora mäktiga karaktär. Och sjelfva Saul är tacksam att få stödja sig vid den lille profetens arm. Ahab sjunker ihop och blir en skamsen skolpojke, som fått en baklexa, vid åsynen af den jagade, fogelfrie profeten Elia.

Det enda sättet att förstå bibelns bilder är att studera dem såsom *karaktärer*. De äro fotografier, ej i kroppsstorlek, utan i själsstorlek. Deraf kommer, att många förnäma personer, kejsare och furstar, stå i bakgrunden och äro så små, att du knapt ser dem, medan emellanåt

fåraherdar och koherdar komma till fronten och blifva taflans storheter.

Men ingen enda af bibelns alla bilder är fullkomlig. De äro ej konstmålningar utan fotografier. Och de äro fotograferade i en kamera, hvars ljus talar sanning, tusenfaldt oeftergifligare än solens ljus i fotografens kamera. Emedan bilderna äro så sanna, visa de ej bara sina sköna sidor, utan ock sina dåliga. Det är de *stora* personerna i bibelns bilderbok, hvilkas fel klarast framträda. Och är det någon bild, som synes nära nog felfri, så är han liten. Vid sidan af Davids stora personlighet står Jonatans älskliga lilla miniatyrbild. Den senare är visserligen en prins. Den förre endast ett vallhjon. Men det är icke detta yttre, som har fotograferats i bibeln. Det är deras personligheter. Och den ringe vallgossen är i sjelfva verket i fråga om ande, gåfvor, själsrikedom och själsadel en af historiens storjättar, medan prinsen är en af de små, en ädel, älsklig hvardagsmänniska. Men också synes på Davids jätteperson jättefel, medan Jonatan är en af de fläckfriaste personerna i hela bibeln. David lät förleda sig af sina passioner till våld och skam, som förfärligt befläckat hans minne. Abraham, trons fader, nedlät sig till att ljuga till sitt försvar 2 gånger. Om Josef, som ändock är en af bibelns allra skönaste personligheter, har någon anmärkt, att han dock i 7 hela år kunde lefva i öfverflöd i Egypten, utan att sända ett

enda ord af helsning till sin far. Vi anse det med rätta vara ett dåligt drag af en son, som rest hit till Amerika, att lemna sina gamla föräldrar utan ett ord eller en rad af helsning. Men Josef underlät just det, ändock han såsom Egyptens herskare hade haft alla utvägar dertill. Och märk, dessa fel hafva ej bibelns fiender diktat på bibelns personer, utan det är *bibeln sjelf*, som enkelt och sant framställer dem. Nya testamentets och hela historiens ädlaste personligheter äro apostlarne. Det har aldrig funnits män, som med så rena bevekelsegrunder, med en sådan osjelfviskhet, med en sådan glädje offrat helsa, krafter, lif och allt för andra utan att fråga efter tack eller ära eller lön. Men de äro ej framstälda såsom felfria. Petrus har en historia af ett djupt fall bakom sin apostlaverksamhet, och äfven sedan skrymtade han en gång af feg hänsyn till menniskor. Paulus hade varit en hätsk förföljare, en inqvisitor, och äfven såsom apostel lät han sin häftighet förleda sig till att träta med Barnabas och till att öfverila sig och uttala opassande smädelser vid ett tillfälle öfver sin domare.

Då jag sade, att *ingen enda* af bibelns alla bilder är fullkomlig och fläckfri, så är det sant med ett enda undantag, *ett enda*. Det finnes en bild, som är fullkomligt skön. Det är Jesus, den skönaste af människors barn. Han är jättegestalten, som fullständigt beherskar och dominerar hela historien. Alla de andra bilderna hafva sin plats

och storlek i förhållande till honom. Han är historiens gångjärn, genom hvilket historiens två väldiga blad, det gamla och det nya, hänga tillsammans till ett helt. Han är historiens ljus, som strålar i historiens morgonrodnad, dess middagshöjd, dess aftonrodnad. Han är ej bara den skönaste. Han är sjelfva skönheten, sjelfva idealet, mönstret och källan af all skönhet, af hvilken de andra ega spridda drag. De äro sköna i den mån de bära något af hans drag. Liksom den enda solstrålen bryter sig i ett prisma i många färger, så återbrytes det enda fullkomliga ljuset af Jesu personlighet på ett mångfaldigt omvexlande men alltid ofullkomligt och armt sätt i de olika mänskliga karaktärernas prismor. All andlig skönhet är kristlig, är en Kristus-likhet. Och det är ej heller så, att han i sig uppsamlat de spridda dragen af skönhet i mänskligheten till ett fullkomligt knippe af skönhetsljus. Det är ej så, att i honom mognat och fulländats den mänskliga naturens skönhet, så att han skulle vara det yppersta *mänskligheten* frambragt, mänsklighetens ros, det bästa exemplaret i naturens stora trädgård. Nej, utan *han* är det första, han är ljuset, ursprunget, källan. Och hans ljus är i någon mån närvarande i *allt*, som är i sanning skönt. Hvarje skön karaktär är just så kristlig som han är skön. Ty Kristus är ej *mänsklighetens* afbild utan *Guds* afbild. Han är ej det bästa *mänskligheten* kan frambringa utan det bästa *Gud* kan

frambringa. Och i honom förstå vi, att det sköna också i människan ej är bara mänskligt utan gudomligt.

Låt oss med djup vördnad, med barnslig enfald och kärlek betrakta Jesus, den skönaste af människors barn, sådan hans bild möter oss i bibelns stora bilderbok.

Det första vi lägga märke till är, att han är af ett oändligt skönt och högt *ursprung*. Han är historiens förnämaste personlighet. Han är af den blåaste adel. "Han *började* med att vara Gud jämlik." Och denna jämlikhet bestod i intet mindre än väsensgemenskap. Han var Guds "härlighets utstrålning." Kan man skilja ljusstrålen ifrån ljuset, så kan man skilja sonen från fadren. Han är den väldiga spegeln, i hvilken Gud kunde se sin egen bild i kroppsstorlek fullkomligt sann. Det finnes i hela verlden ej en spegel nog *stor* att i den återspegla Guds *verk*. Och det finnes i hela verlden ej en spegel nog *sann* att i den återspegla *ett enda*, det allra minsta Guds verk *fullkomligt*. Men Jesus är en spegel nog stor och nog sann att återgifva *Gud sjelf* i hela hans storhet, d. v. s. i *alla* hans verk, fullkomligt.

Ty hans gemenskap med fadren är en gemenskap äfven i verk. Han är den väldige byggmästaren af *alla* Guds planer och ritningar. Genom honom har Gud skapat verlden, denna väldiga byggnad, hvars tak och väggar och grunder ännu

ingen ens genom den starkaste kikare kunnat se, så gränslöst stor är den.

Och hans gemenskap med Fadren är en gemenskap i rikedom. Han är den ende arfvingen. Han är så rik som Gud sjelf. Han är den himmelska riksbank, i hvilken Gud förvarat alla sina skatter. Från honom drager allt lefvande i himmelen och på jorden sitt underhåll. Gabriel och Mikael och den minsta mygga under solen bero för hvarje sin måltid och för hvarje sitt andedrag af honom. Den stund den himmelske storherskaren, skaparen och fadren, stänger sin bank, gör himmelen och jorden konkurs.

Men den evige rike och mäktige konungen öfver Guds skapelse *kom inom synhåll* för våra mänskliga ögon. "Han uttömde sig sjelf," han förnedrade sig, han afkastade kejsaremanteln af sin ära och påtog sig en tjänares mantel och drog ut för att söka *tjänst*, han den evige herskaren. Han hade något att lära, som han ej kunde lära i sin himmelska härlighet, nämligen att *lyda*. *Ett* smycke fattades i hans kungakrona. Och det smycket kunde ej vinnas utan lidande. Det smycket var *frälsningen*. Han kom. Och ändock han kom i fattigdom, ringhet, vanära och lidande, så är han i sin förnedring ännu den skönaste af människors barn. Ja, det är i hans förnedring *vi* känna hans skönhet. Och det är från skönheten och storheten i hans lidandes och förakts hvardagsdrägt, som vi sluta oss till, huru skön och stor han måste

vara, då han är iklädd högtidsskrud. Vi visste i grunden intet om hans himmelska höghet, om vi ej lärt känna den i hans jordiska förnedring. Ty ändock för ett flertal han behöll sitt inkognito och blef känd endast såsom den föraktade ringe, så har han dock i alla tider sina lärjungar, som med apostlarne kunna säga: "*vi* sågo hans *härlighet*, såsom den af fadren enföddes härlighet."

Och för *oss* var det han kom. Han kom, sökande efter husbönder. Hvarje syndare, hvarje eländig usling har rättighet att ropa denne tjänare an och befalla öfver hans hjärta och makt till frälsning och hjälp. Han vill ej och kan ej vägra den befallningen, som ljuder i nöden och qvalen i verlden. Nej, han har sina ögon spanande efter intet annat än hjälplösa, förtappade, och deras nödrop är den enda sång i verlden hans öron äro öppna för. Eljes "är han blind och döf." De förtappade barnen är han ute för att uppsöka. De äro det guld och det silfver, de perlor och ädelstenar, som med sin glans tjusa hans frälsareblick. För honom ega de ett himmelskt värde. En enda själ är ett smycke mer värdt än all verldens guld. Det finnes ädelstenar, så dyrbara, att deras värde är detsamma, om de äro innefattade i smuts eller i guld. I jämförelse med deras värde "guld ej annat är än mull." Förlorade människosjälar äro sådana ädelstenar för frälsaren. De utgöra de enda smycken, som himmelen har brist på, de enda rikedomar Gud någonsin förlorat.

Det finnes oändligt godt om kronor i himmelen, men det är ondt om hufvuden att bära dessa kronor. Det är godt om arf, ondt om arfvingar. Och frälsarens besök i verlden hade till ändamål att rikta Guds fadershjärta och himmelens många boningar med *dessa* smycken.

Men människohjärtan samlar man ej såsom man samlar guld och gilfver. De besegras ej med makt utan med nåd. För att vinna förlorade syndares ja-ord måste den himmelske nedstiga från jämlikheten med Gud och blifva *deras* jämlike, ett steg, hvars djup intet mått mäter.

Men då han i denna sin mission afstod från sin jämlikhet med fadren i ära, afstod han *icke* på samma gång från den inre slägtskapsjämlikheten i hjärta, vilja och hela sitt väsen. Han är derför fortfarande en himmelsk furste äfven i sin förnedring, en himmelsk millionär äfven i sina trasor, en segerhjälte i sina lidanden. Det är i denna underliga motsättning mellan hvad han utvärtes *ser ut* för de flesta att vara och hvad han invärtes egentligen *är*, det är deri hans stora oöfverträffliga skönhet uppenbarar sig för alla dem, som komma honom *nog nära* att se mer än det som för ögonen är. Men på ingen *tvingar* han sin invärtes härlighet. Derför är han än i dag liksom då okänd för den stora allmänheten.

Låtom oss betrakta honom i dessa egendomliga motsättningar af utvärtes ringhet, invärtes storhet. Han är *fattig* och dock *rik*. Han är till

sina yttre omständigheter ej mer än en tiggare, ty han lefver af sina vänners allmosor. Räfvarne hafva kulor, foglarne nästen men han intet att luta sitt hufvud till. Och dock är han rik, en verklig millionär, som med frikostig hand strör omkring sig omätliga gåfvor. Och hans rikedomar äro af ett sådant slag, att den fattigaste behöfver dem och den rikaste behöfver dem lika väl. *Alla* äro fattiga och behöfvande i förhållande till *hans* rikedomar. Han är en välgörare åt den blinde tiggaren Bartimeus och han är en välgörare åt den rike Sakkeus.

Men icke vid alla tillfällen framträder han såsom rik. Icke der allt finnes i öfverflöd. Men då det begynner fattas vin vid brölloppet i Kana, då börja hans rikedomar att flöda. Och i öknen, då 10,000 människor försmäkta af hunger omkring honom, då är hans tid att bjuda öfver ett osynligt förråd, ett osynligt öfverflöd.

Vidare, han är bara en *tjänare*, föraktad och vanhedrad. Och dock är han en *prins* och furste, full af ära. Hans ära är ej beroende af yttre grannlåt. Kläd honom i trasor, och han är ändock en furste. Hans fursteprakt är hans kärlek, mildhet, saktmod och nåd. Och i den mån den yttre klädnaden af ringhet under smälekens och mödans dagliga slit nötes, lysa hans hjärtas diamanter och ädelstenar och ordnar igenom. Hans ära är ej af det ömtåliga slaget. Hans prydnad är ej diamanter och ädelstenar i snön, hvilka

glittra och skimra och försvinna för första varma solstråle. Hans ära tål både köld och hetta, både sol och regn.

Och huru *ren* är han ej! Han kunde bespottas, hatas, nedtrampas, hudflängas, törnekrönas, korsfästas, men han kunde ej *förorenas*. Han kunde hatas men ej hata. Han kunde smädas men ej smäda. Han kunde lida ondt, men ej göra ondt. Han kunde öfvergifvas af alla de sina. Men han kunde ej öfvergifva en enda af dem. Han kunde svikas, men ej svika. Han förråddes, men han förbittras ej ens öfver sin förrädare utan varnar honom, klagar öfver honom och kallar honom sin vän. Sina domare söker han ursäkta. För sina bödlar beder han. Ju högre hatets vågor stego, desto högre svallade hans kärlek.

Men vidare, låtom oss betrakta honom såsom så outsägligt *vek*, öm och svag och dock en *jätte*. Han är känsligare än den ömmaste moder. Han kan icke uthärda ett barns bönerop. Han genomborras af andras sorg. Han gråter varma, ymniga tårar vid Lazari graf, gripen af de andras tårar, ändock han vet, att han skall hjälpa. Och vid åsynen af Jerusalem, föraktarinnan af all Guds nåd, upphäfver han mitt i palmsöndagens hyllning jämmerrop och slår sig för sitt bröst och skriar högt såsom af ett krossadt hjärta. Aldrig har någons hjärta varit så ömt i medlidande som hans. Och dock bär han *lidanden* såsom ingen annan. Ja, just i denna outsägliga ömhet ligger

en jättekraft att lida. I modershjärtats ömhet ligger alltid en styrka att lida som kommer oss att bäfva. Men intet modershjärta är så ömt, så oöfvervinneligt i alla marter som hans.

Han *växer* högre och starkare under tyngderna af lidanden och qval. Han är såsom den der lotskuttern, som är bygd att gå i storm! Han bär så stora segel och är så lätt på vågen, så att minsta vindpust kommer honom att kränga. Men låt *stormen* komma, och han *bäres* och *lyftes* af de orkaner, som sönderslå de väldiga oceanångarne.

Jesus är stor och blir större och större, ju närmare han kommer Getsemane och Golgata, dessa hemska valplatser för historiens största bataljer, djupaste lidanden, högsta triumfer. Han växer. Men han växer ej bort ifrån andra, i hård liknöjdhet. Han växer ej för att blifva oberoende af andras tröst eller smädelser. Men han växer och *blir en tröstare.* Ju mer i botten alla tröstekällor uttorkade, desto ymnigare svallade hans hjärta af hugsvalelse till dem, som borde ha hugsvalat honom. Han stärker dem, som erbjudit honom sitt försvar. Och då de falla, upprättar han dem. Och då de svika, förlåter han dem. Han kan icke vara en enda af sina skröpliga vänner förutan.

Men se honom såsom fånge, såsom anklagad, såsom en "missdådare". Huru *förnedrad* och huru oändligt *upphöjd* och majestätisk i sin oskuld.

Han är full af frid. Han förnedrar sig ej. Han bespottar ej. Han förbryllar sina domare ej genom listiga advokatknep utan genom en stum oskuld. Det är domaren och ej fången som oroligt vrider sina händer, Fången dömer sin domare. Dock ej med hårda ord. Ej med förbannelser. Utan med det fridens majestät, som tronar på hans af lidanden bleka panna, med den mildhet och kärlek, som strålar i hans af qval och sorg brustna blick liksom de varma, färgrika strålarne af solnedgången. Men Pilatus hade hellre uthärdat åskor af hat och hot, blixtar af vrede och förbannelse än denna klara himmel af frid. Det är domaren som är svag. Det är fången som är stark. Det är ej domaren så mycket som ömkar sig öfver fången, som fast hellre fången som ömkar sig öfver domaren. Ja, midt i qvalen af hudflängning och törnekröning, under bördan af korset har han de kärleksfullaste ord af deltagande till den förvillade hopen, som utan att veta det drager öfver sig dom och förderf genom sitt nit mot honom.

I all denna förnedring är han en *konung*. Han är oafsättlig. Hans rike är ej af denna verlden och kan ej skakas genom något våld från denna verldens mäktige. Han är konung till sin natur, af evig bördsrätt. "Dertill är jag *född*." Och han kan i grunden bara *förhärligas*. Äfven smädelsen och lidandet blifva ärebetygelser. Den, som är fullkomligt ren, fullkomligt af Gud, kan

bara äras. Alls intet frågade han efter sin ära. Men Gud frågade bara efter hans ära. Hvarje förnedring förvandlades till upphöjelse. Spott och spe och förakt blefvo himmelska ordnar, blefvo smycken och ädelstenar, med hvilka han öfversållades.

Det är en ära för sanningen att förkastas af lögnen. Motsatsen vore en skam, som sanningen aldrig kunde öfverlefva. Jesus törnekröntes af djäfvulen. Och det var all den ära *djäfvulen* kunde bestå honom. En annan krona från det hållet hade varit en skymf.

Att Jesus är fullkomlig är af *evig betydelse.* Det skall aldrig lyckas otro och hädelse att röfva från oss *Gud*, så länge det ej lyckats att taga från oss Jesus. Han är det stora, *enda oomkullkastliga* beviset för Guds existens. Andra bevis äro mer eller mindre snillrika tankar. Men han är det stora, lefvande *faktum* i verlden af Guds existens. Och han är det just genom sin fullkomlighet.

Utan denna fullkomlighet kan han ej vara en frälsare. Den, som kan finna ett enda fel hos Kristus, har ej bara beröfvat oss Gud utan på samma gång ryckt undan grunderna af allt vårt hopp.

Att andra falla, det kan ha de förfärligaste följder. Då *en* sten ramlar ur muren, kan han draga med sig många andra, så att stora refvor uppstå, som det tager långa tider att bota. Men om än hela muren nedrasade, så *kan* han dock uppbyg-

gas igen, *så länge grunden är qvar.* Andras fall äro ämnen till sorg, men ej till förtviflan. Men Kristus fallen! Det vore den obotliga sorgen, de förtappades sorg att ingen frälsare hafva.

Ingen bild har så granskats som Jesu bild. I nära 2000 år har han studerats under alla kritikens förstoringsglas. Men intet fel! Han har nog smutskastats. Och en och annan närsynt och näsvis har också inbillats och inbillat andra, att den smutsen hört till bilden. Men historiens, verkligheternas, sorgernas regn och storm hafva snart tvättat bort den smutsen och framstält hans bild ren och skön igen, ja alltjämt skönare.

Med honom ramlar ej bara vår tro utan *all historia.* Han är nu en gång så verkligt inkommen i historien, att man ej kan drifva honom derur, utan att drifva historien in i en återvändsgränd af svart mörker af sjelfmotsägelser. Hans lif, hans under, hans död, hans uppståndelse äro *historiska händelser,* så väl bevittnade, som någonsin något, som finnes mellan historiens permar. Att bortförklara Jesus ur historien innebär det oöfverstigliga besväret att radera bort bokstaf efter bokstaf mer än halfva historien. Det innebär att radera bort 20 århundradens de mest tätskrifna kapitlen i historien. Och det är ett sådant jättearbete, att det vida öfvergår alla människors samlade styrka och förmåga. Ty bokstäfverna äro ej skrifna med bläck utan med lif.

Historien kan ej *förstås* utan Jesus. Han är dess a och o, dess a och ö, dess alfabet.

Smädaren må förbruka sin kraft och sitt vett på att förneka hvad han gjort och var. Men dermed är föga vunnet, så länge från öster och vester och norr och söder ekot af hans röst och af hans lif ljuder tusenfaldt och mångtusenfaldt. Hans lif på jorden var bara en sådd. Och för den ytlige är det en lätt sak att bortförklara sådden, som är gömd under jorden undan hans blick. Men då de besådda fälten begynna bära *skordar*, då bevisar sådden sig sjelf till trots af alla ord deremot. I skörden ser jag sådden. Om jag än aldrig med min blick skådat ett enda korn af det som utsåddes, så vet jag, *hvad som såddes*, genom att se hvad som skördas. Af ogräs växer aldrig hvete. Kristendomen är här såsom ett väldigt faktum, som *måste* ha sin orsak. En väldig byggnad *måste* ha en grund. Om jag stode framför ett högt 20 våningars stenhus, som stått i hundrade år, så skall ingen pratmakare förmå mig att tro, att den byggnaden hvilar på en grund af halm och strå.

Och denna skörd af Jesu skönhetslif är i *frälsningen*, den personliga frälsningen från synd. Naturen kan förvandla sot till diamant. Ingen vet huru. Men alla måste medgifva, att så är. Af det mörka stenkolet kan kemisten framställa ämnen af de rikaste äkta färger, ja ändtligen ett socker, sötare än allt annat socker. Hvem kunde

tro det? Men hvad mer, då det *är* så. Och frälsningen är en lika verklig sak. Det är en förvandling af hjärta, sinne, lefnadsmål och lifsriktning af en så afgörande beskaffenhet, att den människans förr och *nu* förhålla sig till hvarandra lika bjärt motsatta som sotet och diamanten, som kolet och sockret. Och i denna förvandling är alltid utan undantag *Jesu ande* den verkande kraften. Och huru stor Jesus än är i historiens ljus. *allra störst* är han i dem, som i sanning *lefva hans lif*. Och i dem skall han allra mest förhärligas. "*Han skall synas underbar i dem, som tro.*"

III.

Kristendomens ursprung och den ursprungliga kristendomen.

Bilder från den äldsta kristna församlingens historia.

Den kristna församlingen har en historia. Undret på pingstdagen, genom hvilket församlingen blef född, är historiens märkvärdigaste stund och skall öfverträffas endast af ett under, ännu större, nämligen *uppståndelsen*, genom hvilket församlingen skall förhärligas och fullkomnas i riket.

Men oaktadt församlingen är född till verlden genom ett under och således är ett underbarn i högsta bemärkelse, så är hon dock ett barn af mänskligheten på samma gång som ett barn af Guds ande. Och såsom ett mänsklighetens barn har hon sin historia.

Hon står i naturligt slägtskapsförhållande till hedendomen och än närmare till judendomen, på samma gång som i andligt slägtskapsförhållande till Gud. Ur hedendom och judendom framgår hon såsom en ny skapelse, liksom en qvist om

våren spirar upp ur en nästan förmultnad stubbe. Hon utgör i allt sitt lif en motsats, till en protest emot både hedendomens laster och judendomens sköna, liflösa fromhet. Men på samma gång hemtar hon från båda de *former*, i hvilka hon bär det nya lifvet.

Och mer än det. Vi skola se att hon i denna sin naturliga slägtskap bär med sig frön, som redan tidigt komma att mogna i såväl hedniska som judiska anlag och lyten, mot hvilka hennes nya lif måste föra krig. Både hedendom och judendom hota att gå igen inom församlingen redan på apostlarnes tid. Och dessa lyten och anlag, hvilka så till sägandes utgöra församlingens "kött," underkufvas visserligen af den öfverflödande, kraftiga anden under de första anderika tiderna af församlingens lif. Men de ligga qvar. Och under gynnsammare förhållanden, under följande tider af matthet, af förföljelse, af brodershat och teologisk förvetenhet, växer ogräset allt ymnigare, tills hvetet är nära öfvervuxet allestådes, och hednisk last och judisk lag ändtligen försonat sig med hvarandra i påfvekyrkan.

Men det är ej min mening att i denna föreläsning genomgå denna långa historia af församlingens förnedring. Min föresats är att påvisa, dels att detta onda har sin grund i församlingens naturliga slägtskap med hedendom och judendom, alltså har sin grund i hennes historia, dels att

fröen till detta onda finnas redan i den apostoliska församlingen.

Detta skall ej minska vår kärlek och beundran för den första församlingen, ty i jämförelse med de kommande tiderna egde den första tiden en mark, *nära nog* fri från ogräs. Det hade åtminstone endast sparsamt gått upp. Icke heller skall det minska den äldsta församlingens anseende att vara det ständiga mönstret för alla tider, ty *anden* var ännu *herskande* i den tiden. Och det är just denna rika *andekraft*, som ställer den äldsta församlingen så högt och gör henne, oaktadt alla brister, till ett aldrig upphunnet exempel för alla tider.

Församlingens bakgrund är en mångtusenårig hedendom och en månghundraårig judendom. Vid foten af denna höga, åldriga mur är det som kristendomens späda planta skjuter upp. Det kan ej nekas till, att hon till en början tager sig liten och obetydlig ut och nära nog omärkligt försvinner vid sidan af dessa väldiga storheter. Hon har dock redan i sin första knopp *ett* stort företräde: *hon eger lif.* Och hon växer. Och växer. Muren kan ej länge hindra hennes utsigter. Hon växer *öfver* muren och hon växer *omkull* muren.

Vi måste en stund betrakta denna bakgrund. Hvad är hedendomen?

Vi möta honom såsom höga skuggestalter långt tillbaka i den heliga historien. Hedendomen utgör ej bara församlingens bakgrund utan *histo-*

riens bakgrund. Han står der som ett omätligt djup af nattsvarta skuggor bortom och bakom uppenbarelsens ljus. Han möter oss i många olika gestalter, skuggbilder, som bära egyptiska, assyriska, feniciska, kaldeiska och persiska drag.

Allra längst tillbaka står den egyptiska hedendomen. Somliga räkna dess anor 10,000 år tillbaka. Om ock det är öfverdrifvet, visst är, att han bland alla gamla religioner är åldringen. Den egyptiska hedendomen är ej gudlös. Ingen religion är det. Och all gammal hedendom, af hvilken vi ha de minsta historiska spår, är religiös. Det är först vårt århundrade, som lyckats upptäcka folk ~~alldeles~~ utan religion. Och de folken stodo allesamman så lågt, att man varit nära att förvexla dem med djuren på marken.

Ingen hedendom, som egt någon historia, har alldeles saknat tro på Gud. Och ju längre *tillbaka* till hedendomens ungdom vi komma, desto tydligare är denna tro på Gud tron på *en enda* Gud. Med andra ord: hedendomen förbättras ej utan försämras. Ju längre från uppenbarelsens ljus, desto tjockare blir mörkret. I detta mörker förloras tron på *en enda* Gud och blir tro på *många* gudar eller dyrkan af allting såsom Gud. Och bådadera är visserligen *praktisk* gudlöshet.

Hvad den egyptiska hedendomen beträffar, så bevarades allt jämt tron på en enda Gud hos dess *prester*, men såsom en hemlighet, som icke fick

meddelas folket. Detta är den största förbannelsen af det egyptiska kastväsendet. Ty endast ett genomfördt kastväsen kunde ha lyckats bevara en sådan hemlighet och begå ett sådant brott, en sådan hemsk stöld. Egypternas prester sjelfva hafva en sägen ~~om~~ Moses, i hvilken han framställes såsom en prest, som begick den oförsonliga synden att meddela folket sanningen om en enda Gud och till följd deraf blef med sitt anhang fördrifven ur landet.

Knapt någon hedendom har funnits så rik på många gudar som den egyptiska. Hvarje dag af året hade sin särskilda gud, hvarje provins och stad och by och hus sin, hvarje man och qvinna sin särskilda gudomlighet, ja för hvarje särskild lem och del af kroppen fanns en gudomlighet. Att veta när och huru alla dessa gudar skulle dyrkas var mer än nog för en vanlig egyptier att hålla reda på och utgjorde hela hans kunskapsförråd.

Kastväsendet var genomfördt. Prestkasten var högst, dernäst krigarkasten. De egde tillsammans praktiskt hela landet. Hvarje handtverk och yrke utgjorde sin särskilda kast. Hvarje egyptier föddes till den eller den sysselsättningen. Och det fans ingen utsigt för honom att bli mer än just *ett*. Derigenom utvecklades visserligen en oerhörd yrkesskicklighet men tillika den eländaste träldom för tanken och sinnet.

All hedendom är djupt osedlig. Och det hem-

ska med hedendomens osedlighet är, att den utöfvas såsom en del af religionen. Träffande anmärker Hammerich: "Den hedning som lefver sedligt, lefver *öfver* sin religion, men den kristen, som ej lefver rent, är outsägligt mycket *under* sin religion." Äfven i den egyptiska hedendomen öfvas lasten för att behaga gudarne. Det fanns i templen särskilda kamrar, der förnämna egyptiska damer ansågo det för sin lycka och ära att skändas af presterna, under förebärande att det var någon gud, som gynnade dem med sitt besök, vare sig de nu trodde eller icke trodde detta. Stora religiösa fester firades med de hemskaste utsväfningar. Äfven människooffer förekommo. Rödhåriga personer offrades åt Tryfon, egypternas djäfvul.

Fenicierna voro ett folk, nära beslägtadt med israeliterna. I sjelfva namnet på deras förnämsta gud ega vi roten till Elohim, kanske ett spår af deras ursprungliga tro på en enda Gud. Den feniciska hedendomen var fruktansvärd, alldeles oöfverträffad i vildhet och sedeslöshet. Det var från dessa israeliterna lånade den hemske Moloch, som dyrkades med offer af lefvande barn. Och åt en af deras gudinnor, Aschera, offrade landets jungfrur sin ära genom att anmäla sig såsom skökor vid hamnarne åt hemkomna sjömän. Offentliga minnesstoder och prydnader uppsattes i landet af sådan beskaffenhet, att de ej skulle fördragas i det uslaste qvarter af det uslaste sam-

hälle bland oss. Så sjunken var anständighetskänslan. De gräsligaste människooffer förekommo. Hamilkar offrade sig sjelf. Hans son, Hannibal offrade vid ett tillfälle af Himeras befolkning 3000 personer.

Och bland kaldeerna var tillståndet föga bättre. Vid en viss ålder måste den assyriska jungfrun gå upp i Mylittas tempel för att sitta der på ett särskildt sätt bekransad och dermed gifva tillkänna sin villighet att offra sin oskuld åt förste man, som derför betalade en viss penning åt gudinnan. Det var en outplånlig skam att då blifva förbigången. Liknande gräsligheter utöfvades bland assyrierna, bland cyprierna o. s. v.

Hos perserna möter oss en hedendom i renare form, tack vare folkets ädlare natur och den store reformatorn Zoroaster, som arbetade på att återuppväcka folkets förlorade tro på en enda Gud, på synd och dom. Det är ett renare syndmedvetande hos perserna än hos andra gamla hedningar. Och det uttalas *aningar* om frälsning och t. o. m. om uppståndelse. Persern älskade sanning och ärlighet. Dock saknas ej skuggsidor. Den jungfru som ej kunde skaffa sig man före en viss ålder, förlorade utsigten att blifva salig. Och äfven bland perserna infördes kaldeernas Mylitta under namn af Mitra med den skamligaste otukttjänst. Den friare och renare riktning detta folks hedendom behöll, torde ej litet bero på, att bland perserna ingen egentlig *prestkast* någonsin upp-

kom. Husfadrens presterliga rätt förnekades aldrig.

Hinduismen möter oss ej särskildt i den heliga historien. Men hon utgör en del af den hedendom, som samlats i den romerska verlden på Kristi tid, en del således af den hedendom, som evangelium redan då mätte sina krafter med. Det är sant om hinduismen, som om all annan hedendom, att den visar sig renare, ju längre tillbaka vi spåra den. I de äldsta böckerna Veda är mångguderiet okändt. Den hemska seden att bränna enkor lefvande var endast ett par århundraden gammal på Kristi tid. Ett kastväsen som i trångsinthet och grymhet t. o. m. öfverträffar det egyptiska, vanställer hinduismen. De stackars sudras hafva ej mänskliga rättigheter. För ett förnärmande ord eller en sur min mot en bramin kan en sudra straffas dermed, att smält bly hälles i hans öron eller i hans hals. Qvinnans ställning är outsägligt låg. Föräldrarne *sälja* ej sina döttrar till äktenskap. De *betala* för att få dem bortgifta. En bramin kan göra lysande affärer i mångäktenskap. Är han ock spetälsk, så utgör det intet skäl för den stackars qvinnan att undkomma sitt öde.

Alla dessa och många andra former af hedendom voro vid tiden för Kristi födelse samlade under en politisk spira, *romarens*, och i många afseenden under en andlig spira, *grekens*.

Greken var då som ännu i dag i vetenskap och

i konst allas mästare. Han är det första *humana* folk i verldshistorien, d. v. s. det första folk, som haft blick för den enskida människans rättigheter. Han är det första folk, hos hvilket vi finna *uppfostran* i egentlig mening. Han är derför en ofantligt mycket ädlare företeelse i all sin ringhet, än alla de gamla jättefolken tillsamman. Vilja vi i ett ord sammanfatta grekens religion och hela lif, så är detta ord *skönhet.* Men ty värr var för greken detta endast och allenast den sköna *formen.* Så fångad var han i formen, att han utan vidare antog, att yttre skönhet innebar äfven inre skönhet. Någon egentlig blick för *själens* skönhet eger han ej. Derför är han i allt sitt skönhetssinne djupt osedlig och drager religionen med sig ned i denna osedlighet. Hans gudinnor äro skökor och hans skökor äro hans gudinnor. Otrohet inom äktenskapet var så vanligt, att det ej klandrades. Hemmets band voro sköra. Och så sjunken var denne mästare i ord och tankar och bilder, att namnet "grek" äfven bland den tidens sedeslösa hedningar betydde en osedlig människa.

I sin kärlek till den sköna formen var han ock obarmhertig. Den sjuke, missbildade och vanlytte fann ingen misskund. Att utsätta vanföra barn var vanligt. De fattiga kunde han sörja för. Och han är måhända den förste hedning som det gjort. Men lidandet i dess motbjudande former stötte han sig på.

Romaren är det första folk på jorden, som för-

verkligat on riktig samfundstanke. En *stat* i detta ords sanna betydelse har aldrig funnits före romaren. De gamla väldena voro uppbygda ej på individer utan på siffror och antal. De visste af rättigheter endast för en enda, för alla de andra bara pligter. Men en stat är ett gemensamt ändamål för mångas rättigheter och pligter. En stat kan vara olika fri, allteftersom den enskildes rättigheter och pligter förhålla sig till hvarandra. Men utan rättigheter för den enskilde är det ingen stat. Med ett ord, dessa enskilda, som utgöra en stat, skola vara *medborgare*. Hos greken fanns nog medborgaretanken, men han såg så ensidigt på den enskildes rättigheter, att han förlorade samfundets mål ur sigte. Han var så medveten om individens värde att han förbisåg hans pligter och uttömde derför sina krafter i småkrig om smårättigheter.

Vi skola ej undgå att finna, att den kristna församlingen hemtat såväl från greken som från romaren. Men hon har smält ned guldet från slagget. Det har aldrig funnits ett samfund så starkt sammanfogadt som hennes. Men tillika råder der en obegränsad personlig frihet. Ty allt är *kärlek*.

På Kristi tid var ej den romerska hedendomen hvad den en gång varit. Det fanns en tid, då Rom kunde berömma sig af att i deras samhälle på 300 år ingen äktenskapsskilnad förekommit. Nu rådde en gränslös sedeslöshet. Med sin ka-

rakteristiska kraft kastade sig romaren otygladt in på den omåttligaste njutningslystnad. Det är allt mer groft. Grekens skönhetssinne, som fordrar en viss måtta, fattas. Gästabud hållas dagar och nätter, hvarvid gästerna emellanåt medels kräkmedel göra det möjligt att fortsätta kalaserandet. I Rom herskade gräslig fattigdom vid sidan af oerhörd lyx. De romerska kejsarne Nero och Caligula voro äkta typer för den tidens romare. Den förres sinnelag framträder i Roms brand. Den senare kunde låta soldater anfalla och i hundratal nedsabla åskådarne på cirkus bara för nöjet att se folkets förskräckelse. Romarne voro det grymmaste och hårdaste slägte som trampat denna jord. Af inga ha slafvar lidit så gemen behandling som af dessa romare. Roms ädlingar mättade sina ålar med sina slafvars kött endast för nöjet att känna huru ål smakade, som spisat människokött. Och när vilda djur på teatrarne först kämpat med hvarandra, drefvos oskyldiga personer in på arenan för att till åskådarnes förnöjelse slitas sönder och uppätas af de rasande vilddjuren. Slafvar i Rom kunde betinga ett pris af tiotusentals kronor, medan andra voro till salu för 2 eller 3 kronor. De voro helt och hållet prisgifna åt sina egares nycker. Förnäma damer hade knappnålar i ordning för att dermed tortera sina slafvar. Det stod slafegarne fritt att om de så önskade utan anledning korsfästa sina slafvar. All barmhertighet och-

allt medlidande var bortryckt ur dessa verldsherskares hjertan. Sådant såg det Rom ut som beherskade den verld, hvari apostlarne skulle missionera.

Och de ädlare få! Seneca slutade såsom en sjelfspilling. Cæsar förnekade öppet alla gudar och slutade med att påbjuda, att folket skulle dyrka *honom* såsom gud.

Och värst af allt. Qvinnan t. o. m. öfverträffar mannen i sedeslöshet. Hon har för länge sedan öfvergifvit sin kallelse i hemmet för det offentliga lifvets falska ära och farliga frestelser. Och med *hennes* fall var hemmet fallet och all upprättelse omöjliggjord.

Detta var hedendomen. Men nu en blick på *judendomen.* Dess historia är historien om Guds nåd i kallelse och trofasthet i förbund och allmagt i besegrandet af alla hinder. Det är visst ej folkets goda natur som vållar deras stora företräden. De voro både naturligt och andligt beslägtade med alla sina grannar. Men Guds lag och Guds tuktan och Guds tålamod triumferade öfver dem. Vi skola dock ej fatta denna seger annorlunda än han var. Det är såsom ett *helt folk* sedt som judarne äro ett rent folk. Det var utvärtes renhet, en köttets renhet. Det krig, som fördes bakom dessa murar och bommar och lås af lag och bud och offer, var ett *försvarskrig.* Folkets nationella lif och karakter skapades och be-

varades der för stora ändamål, som bara Gud såg klart.

Vid Kristi tid var den så uppfostrade judendomen i sin skönaste blomning. Intet afguderi mer, intet månggifte! Men en den härligaste tempeltjänst, den mest fruktbärande teologi och den kraftigaste mission! Judar finnas i alla länder och öfver allt bedrifva de en framgångsrik proselytverksamhet.

Men denna sköna byggnad var nedfrusen och kall, såsom ett palats af *is*. Det fanns intet hjärta i fromheten, intet lif i tron. Men deremot fanns det öfverflödsfromhet och öfvertro. Tron på goda öfverflödsverk härstammar från judendomen. Och rätt fram sedeslöshet i läran fattas ej. Den fattas aldrig såsom en frukt af öfvertro. Så kunde rabbinerna lära, att om en hednisk son blifvit omvänd till judendomen, så hade han så fullständigt kommit i en ny slägt, att hans äktenskap äfven med hans egen moder ej vore horsbrott. Man tänker sig, att möjligen blodskändaren i Korint varit förledd af dylika läror.

Sådan var kristendomens bakgrund.

Den första kristna församlingen, den i Jerusalem, framträder omedelbart ur judendomen. Den församlingen har aldrig haft sitt motstycke. Ack, der var visserligen intet i färgrikedom att jämföra med hedendomen, intet i formrikedom att jämföra med judendomen. Men der var en *tro*, som bragte all judendom på skam. Och der var

kärlek. Der var ett lefvande samfund, en fulländad stat af starkare material än Roms.

I Jerusalem var den enda afgjordt judekristna församling, som särskildt omtalas i Nya testamentet. Men rundt omkring allestädes i den romerska verlden uppstå genom samme andes skapelse hedningkristna församlingar såsom ljus på bergen. De ega *tro* och de ega *kärlek*, just hvad som *fattades* i hednaverlden.

För öfrigt råder i alla församlingarna den största frihet och i friheten den mångfaldigaste omvexling af gåfvor. Författningen i Jerusalem och öfver allt är konstitutionell, är republikansk. Alla frågor rörande styrelse, ibland till och med frågor rörande lärobegrepp, afgöras genom omröstning, hvarvid hvarje manlig medlem har sin röst. Apostlarne voro visserligen beklädda med en snart sagdt obegränsad myndighet och stodo öfver församlingarna. Men de *begagnade* den myndigheten särdeles måttligt och stälde sig i verkligheten *under* församlingarna, såsom Paulus kallar sig *slaf* åt de troende i Korint. Endast i *ett* fall uppträdde de med myndighet och ingrepo såsom styrande och det var, då det gälde bevarandet inom församlingarna af evangelii sanning. Då samlade de omkring sig lärjungar, som de grundligt undervisade och sedan tillsatte såsom biskopar åt församlingarna. Alla andra embeten fingo församlingarna sjelfva tillsätta.

I jämförelse med den omgifvande verlden är i

sanning den kristna församlingen en underbar företeelse af lif och renhet. Men skuggsidor finnas.

I Jerusalem, der judendomen trängde på, fick enheten sin första stöt just från den nationella afunden mellan judar och proselyter af hedningar. Denna brist föranledde det första församlingsembetet, diakontjänsten. Djupare och farligare blef konflikten snart, då striden gälde Pauli verksamhet. Och ändock denna strid bilades på mötet i Jerusalem, så var stridsämnet ej borta. Och så starkt var det, att det i sinom tid *splittrade* församlingen i Palestina. Jerusalem förlorar sin plats såsom ledare. Och medelpunkten flyttas till Antiokia, till Efesus, till Rom.

Att församlingen i Jerusalem, som var så rik på kärlek, skulle splittras på frågor, som i grunden hade sin rot i nationelt högmod och afund och hat, det är en varning till alla tider.

I de apostoliska brefvens många förmaningar och varningar ega vi ett sant fotografi af församlingarnas inre tillstånd.

Den genomgående förmaningen i alla brefven är till *insigt* i sanningen, hvarvid såsom tillbörligt var på samma gång varnades för den falska, tunna, hedniska kunskapen, som var endast ett *lekande* med ord och tankar, och derför af Paulus kallas barnaläror. Med *lif* var församlingen född. Men för bevarande och tillväxt fordrades *insigt*. De borde ej alltid förblifva på det nyfödda bar-

nets ståndpunkt. Den allsidigt kristliga karaktären beskrifver Paulus i Rom. 15 : 14 då han talar om "att vara fulla af godhet, uppfylde med all kunskap, i stånd att äfven förmana hvarandra". Det första är lif, det andra tillväxt, det tredje är ansvarighet. Denna trefald utgör en hel kristlig karaktär.

Den första varningen för *villfarelse i läran* gäller de troende i Tessalonika och rör en jämförelsevis oskyldig sak. De troende der väntade Kristi ankomst, men de hade låtit missleda sig genom falska lärare att tro, att det ej vore så visst att de afsomnade finge vara med i de troendes uppståndelse vid Jesu tillkommelse. Mot den villfarelsen fastställer Paulus den stora sanningen, att uppståndelsen är *alla* de troendes *gemensamma* erfarenhet. Och det samma får han anledning att göra i brefvet till korintierna, der han i tydliga ord lär icke bara att *alla* troende skola vara med utan att det skall ske för alla på *en gång*.

Farligare villfarelser uppstego i Korint och Efesus i form af öppen *förnekelse* af uppståndelse från de döda. I Efesus kom förnekelsen i den form, att de lärde, att uppståndelsen redan skett. Det var att stjäla det kristliga hoppet och förlora målet. Men ack huru ofta detta går igen, särskildt i rika samhällen och under lyckliga tider, att för det närvarande goda, äfven andligt godt, glömma och förneka *målet*. Det är denna förne-

kelse, som i Johannes bref redan har mognat i många antikrister, i förnekelsen af Kristus.

Det skall ej förundra oss, att det är särskildt i de rika samhällena i Korint och Efesus som Paulus måste uppträda med varningar mot att den kristna qvinnan emanciperade ifrån sin kallelse i likhet med sina hedniska systrar.

Den stående varningen i alla bref gäller *skörlefnad.* Och det skall bättre förstås i ljuset af det föregående. Varningarna för skörlefnad stå nästan alltid i samband med afgudatjänst. Det var ej alltid så lätt att bryta med den riktning en så lång uppfostran gifvit åt hela det moraliska begreppet.

Dessa varningar, som tyda på svåra sedlighetsbrott inom församlingarna, äro mer profetiska förutsägelser i Pauli bref. Redan i Petri och Jakobs bref antaga de en viss bestämd form. Än mörkare är teckningen hos Judas. Och i Uppenbarelseboken, ~~den sista helsningen från apostlarnes tider~~, är det onda redan fullmoget i form af partier, som upphöja lasten och lära att köttet bäst besegras genom utsväfningar. Bland dem nämnas qvinnor. De utgjorde frukten af den falska qvinnoemancipation, för hvilken Paulus hade varnat i Korint och Efesus många år förut.

Vi skola vid betraktandet af dessa skuggsidor ej glömma, att de utgjorde undantagsfall. Och om vid jämförelsen med oss vi skulle mena oss vara anständigare än de, så skola vi ej glömma

att taga hänsyn till förhållandena. *De* bröto med tusenåriga hedniska tänkesätt. Vi hafva en 2000 årig kristlig uppfostran bakom oss.

Snarare ger oss en jämförelse anledning till djup förödmjukelse. Det var dock en underbar *kraft* i *dem*. De trodde, de älskade, de ledo.

IV.

Apostlarnes missionstid och vår egen.

Ingen befallning, så furstlig och stor, har någonsin gifvits åt människor som den, hvilken Jesus efter sin uppståndelse kort före sin himmelsfärd gaf sina lärjungar: "Gån ut i hela verlden och gören alla folk till mina lärjungar". Hvem är han, som så befaller? Hvilka äro dessa, som skola åtlyda en sådan befallning? Han står der på stranden af Tiberias haf, endast en tjänare till gestalt och utseende, iklädd en fattig mans rock och han talar till elfva fiskare. Och dock är detta en befallning, i jämförelse med hvilken alla kejsares bud och planer försvinna. "Gån ut och eröfren verlden!" Det berättas, att då man öppnade kejsar Peter den stores testamente för att se hvad uppdrag han gifvit åt sin efterträdare, fann man detta enda: "Eröfra verlden!" Det var en *kejsares* befallning och det fanns tusen bajonetter och en stor rik nation, färdig att verkställa den befallningen, och outtömliga förråd af guld och silfver för att kosta på ett sådant eröfrings-

krig. Och dock vet hvar och en, att det var ett tomt, öfvermodigt ord allena! Hvilken skilnad mellan detta och då Jesus af Nazaret gifver åt sina elfva fattiga, hjälplösa och svaga lärjungar samma befallning! Man måste ha historiens vittnesbörd för att lära, hvilken gudomlig makt det låg i hans befallning. Så ringa och oansenlig var denna lilla grupp af evangelii förkunnare och så dåraktigt och svagt ansågs evangalium, att det dröjde 100 år, innan hedendomen ens varseblef sin fiende. Man ser icke att den tidens skriftställare och författare ens nämde ett ord om evangelium och dess förkunnare. Och dock gingo de stadigt framåt, denna armé, och utbredde sig i verlden.

Apostlarne gingo ut med bara evangelium, detta föraktade evangelium, som är en Guds kraft till frälsning. Och man kan nästan säga, att hela den närvarande kristenheten har blifvit kristnad genom arbetet af *en enda* apostel, nämligen aposteln Paulus. Han gick åt vester, när de andra gingo åt öster. De predikade för perser, armenier o. s. v., hos hvilka vi nu kunna se endast ett och annat spår af kristendom. Men Paulus vände sig åt vester samt predikade evangelium för Mindre Asiens folk, för greker, romare, spanjorer och måhända äfven för britter. "Denne man har lärt hela verlden rättfärdighet." Han blef af Guds helige Ande utsänd och utrustad till sitt värf. Han arbetade som en väldig härförare. Han ej

bara arbetade och kämpade utan också planerade, han offrade sig ej bara med nit, med hjärta och känsla åt sitt verk, utan han gaf deråt äfven sitt förstånd. Han arbetade efter den mest fulländade plan. Han gick icke från man till man, från hus till hus och predikade evangelium. Han predikade knapt någonsin på landsbygden. Han utvalde de stora samfärdsplatserna, de stora genomfartsorterna för handeln, de stora mötesplatserna för östern och vestern, der människor från långt skilda trakter samlades. Der predikade han. Och dessa för hvilka han predikade, bragte hans ord ut till de mest aflägsna trakter i verlden. Han visste hvad han gjorde, när han grundade församlingar på dessa platser. Man har räknat ut, att de apostoliska församlingarna voro till antalet på sin höjd sjuttio eller nittio eller deromkring. Församlingen i Jerusalem räknade sina 10000 medlemmar, församlingen i Antiokus måhända sina 5000 medlemmar. Andra församlingar funnos, hvilka icke gåfvo dessa församlingar mycket efter. Bland dem märkas församlingarna i Efesus och Tessalonika, i Korint och i Rom. Dessa församlingar voro allesamman starka. De utgjorde stora armeer, starkt uppbygda fästningar för kristendomen. Och derifrån utgingo evangelii läror. En general utsänder ej sina krigare att gå ut en och en för sig här och der, utan i kårer. Der hvar och en går för sig, der är han lätt ett offer för fienden. Tusen man, som gå hvar

och en för sig, äro ej mer än en enda man. Efter utseendet var det ganska ringa resultat af den apostoliska verksamheten. Warneck anser, att den apostoliska tiden ej räknade mer än på sin höjd 150,000 kristna. Det var ej mer än ett sädeskorn, utsådt i verlden. Men 200 år derefter hade kristendomen blifvit stats- och verldsreligion. Förut var det de kristna, som nödgades smyga sig undan i skogar, bergskrefvor och andra fördolda platser, nu var det hedendomen, som måste gå dit.

Den kristna kyrkan måste genomgå en tid, då hon med sitt lif och blod bekände Kristus. Ack, dessa sår, som de kristna mottogo i öppen fejd med hedendomen, voro friska sår. Ack, dessa eldar, på hvilka martyrerna brändes, huru de rensade luften! Ju mer de kristna förföljdes, ju starkare blefvo de. Men andra tider kommo, då den ene brodern bekämpade den andra. Verkliga krig fördes de kristna emellan, och stridsämnet var renlärighet. De voro flere, som mördades i dessa bataljer för teologiskt raseri än de, som i förföljelsestriderna gifvit lifvet för Jesus Kristus. Under denna tid, då så många perlor af renlärighet köptes för så högt pris, uttömdes de kristnas helsa och motståndskraft, så att när muhamedanismen kom, fans ingen lifskraft igen att motstå densamma, och kristendomen var som i en handvändning försvunnen från hela Mindre Asien, norra kusten af Afrika och Spanien.

Det var såsom när ett ljus blåses ut af vinddraget från den öppnade dörren.

I det 15de århundradet hade Gud förberedt den nya missionstid, som vi kalla vår egen. Man hade upptäckt nya länder.

Apostlarne hade lefvat och dött i den tron, att evangelium var predikadt för hela verlden. De hade ej ringaste aning om ditt och mitt fosterland. De hade kanske hört om en ö vid namn Skandinavien, men någon vidare kännedom hade de ej om denna ö och dess folk. Än mindre hade de någon kännedom om Amerika, om Kina, om Australien.

Gustaf Vasa är den förste protestant, som sände ut några missionärer. Han sände missionärer till lapparne. Under den danske konungen Fredrik IV:s beskydd reste pietistiska missionärer öfver till Indien och grundlade der den äldsta missionen i Indien i Trankebar, likaledes en på Grönland. Den bedrefs i Indien emot engelsmännens vilja. De förklarade, att intet så kunde förderfva deras inflytande öfver hedningarne i Ostindien som kristendomen.

Europa öfversvämmades i 18de århundradet af en våg af fritänkeri. Det fanns på den tiden få, som tänkte på att bringa evangelium till hedningarne utom hernhutarne i Tyskland. Grefve Zinzendorf såg hedningarnes nöd och han sände ut missionärer till Grönland och många andra delar af verlden. De voro de förste som beträdde Afri-

kas jord och bringade evangelium till kaffrerna, och de voro de förste som besökte de Vestindiska öarne med evangelii predikan. Dessa hernhutare ha intill denna dag utsändt hvar femte person af hela sitt antal som hednamissionär. Men det stora hindret för missionen var de kristnas stora liknöjdhet. Hvad jag nämt har varit exempel på enstaka kristnas verksamhet. Det fanns bland de kristna ingen allmän känsla af skuld till hedningarne. I England lefde i slutet af 17de århundradet en skomakarelärling vid namn William Carey. Under det han satt och lagade skor kände han en kraftig dragning af hedningarnes nöd. Han arbetade och studerade derunder flitigt. Han blef prestvigd. Vid ett större möte framstälde han den frågan: "När Kristus till sina lärjungar säger: Gån ut och prediken evangelium för allt skapadt, är detta icke också en befallning, som gäller oss!" Det svar han fick var, att han var en eländig fantast. "Om Gud vill omvända hedningarne, kan han göra det utan dig", sade en ärevördig pastor. "Och vill han det, så gifver han oss först gåfvan att tala med tungomål", tillade han. Carey stod fast. Om inga andra ville gå till hedningarne, så ville han sjelf "gå ned i gropen", men han fordrade, att de kristne i hemlandet skulle "hålla i repet". Han gick, men så stor var fiendskapen, att han icke kunde få fara med ostindiekompaniets båtar. De mottoge ingen missionär, svarade de honom på hans anhållan

om plats. Han måste derför fara med danska fartyg. 1792 bildades det första missionssällskapet i England. Och nu flammade elden upp så att det allt sedan mer och mer för de kristna blifvit en gemensam pligt att bedrifva hednamission. 1888 funnos 130 missionssällskap med 7000 missionärer och 40,000 infödda medarbetare.

Det är icke en stor armé att eröfra verlden med. Ingen konung ville försöka eröfra verlden med så liten armé. Men det är en mycket större styrka, mänskligt räknad, än den apostoliska.

Några ord om de folk, till hvilka evangelium blifvit fördt i våra dagar och en jämförelse. Man kan säga att apostlarne predikade evangelium för ett enda folk, ty fastän de voro många folk, hade de ett gemensamt språk. De kunde på Roms landsvägar fara från land till land, och de kunde predika på ett och samma språk och blifva förstådda öfver allt. Detta underlättade deras verksamhet. Och de predikade evangelium för jämförelsevis bildadt och civiliseradt folk.

I våra dagar missioneras bland tre stora nationer, som kunna sägas ega någon bildning: hinduerna, kineserna och japaneserna. Af dessa fält är Indien det äldsta. Det har haft mission allt sedan 1716. Men först i midten af detta århundrade har mission bedrifvits derstädes med kraft. Ända så sent som på 1850-talet deltog den engelske vice konungen i hedningarnes afgudafester, och millioner af engelsmännens guld gåfvos ut

för uppehållande af afgudadyrkan. I Indien herskade ett grymt kastväsen. Qvinnorna voro djupt olyckliga. Icke en qvinna på tusendet kunde läsa eller skrifva. Och då deras män dött, läto de ofta bränna sig lefvande på deras bål under den svaga förhoppningen att någon gång på den vägen få komma till paradiset. Detta såsom prof på hvad Indiens s. k. bildning betyder. I Kina och Japan möta vi förhållanden lika upprörande, om ej på samma sätt.

Men jag har ej tid att längre dröja vid dessa kulturfolk. Jag måste komma till hvad som är det *mest utmärkande* för vår tids mission, nämligen evangelii segrar bland de uslaste af verldens folk, folk som stå så lågt, att det har blifvit ifrågasatt, om de äro menniskor eller djur. Evangelium har bevisat sin kraft icke bara i att omstörta förut befintliga religioner utan i att gifva åt de folkslag hopp och lif, som förut *ingen* religion haft. Evangelium kom till Söderhafvets öar. De voro befolkade med menniskoätare, som lågo och krigade med hvarandra och i sina krig uppåto hvarandra. Dit kom en sådan hjälte som Williams. Han kom dit med bara evangelium. Honom följde många andra missionärer. I 10 år arbetade de utan att se någon frukt. Men sedan dessa år lupit till ända utbröt bland kannibalerna en väckelse, hvarvid såsom i en handvändning 30000 menniskor blefvo Jesu Kristi lärjungar. Det var

ett under af evangelii omskapande kraft, som icke ger pingstundret efter.

När evangelium kom till Australien, träffade det der på människor, som stodo så lågt, att de ansågos för djur. Och engelsmännen sände dit sina värste förbrytare, hvilka hjälpte till att i grund förstöra och förderfva dem. Det gick så långt, att infödingarne lejde ut till dessa förbrytare sina hustrur för de skamligaste ändamål, och sjukdomar af värsta beskaffenhet utbröto bland stammarne. Det dröjde i åratal, innan man erkände att de voro människor. Engelske guvernören lät sina soldater skjuta till måls på infödingarne. Petitioner efter petitioner insändes af kristna till engelska regeringen till förmån för de olyckliga. Ändtligen måste den engelska regeringen utgifva en förordning, som påminde guvernören och engelsmännen, att infödingarne voro människor. De utgjorde ett hårdt fält för missionen. De voro så förslöade, att de begrepo intet. Då 35 år förgått och ingen frukt visat sig, var man färdig att förtvifla. Men vid den tiden kommo de böhmiska bröderna för att försöka. De verkade bland dem i 10 år utan att se den ringaste frukt af arbetet. Men ändtligen, efter 45 år, fann evangelium väg till deras hjärtan. Och i dessa dagar finnes ingen, som nekar, att australnegern är en människa.

Och lika djupt sjunkna folkslag träffade missionärerna i Syd-Afrika. När missionärerna predi-

kade evangelium om himmelen för infödingarne der, utgjorde hela deras intresse att få veta, om det funnes *oxar* i himmelen, så att de kunde få bra att äta. Det var allt som intresserade dem. Holländarne skrefvo på sina kyrkdörrar: "Buschmän och hundar få icke inträda här." Och när holländaren gick ut med sin dubbelbössa, sköt han med det ena skottet ett vilddjur och med det andra en hottentott, utan att han tyckte det ena var värre än det andra.

Då kom Vanderkemp. Hans namn var redan kändt öfver Europa såsom en stor naturforskares. Han kom till detta sjunkna folk såsom missionär. Han verkar mest genom sin *personlighet*. Han klappar den jagade, förfärade hottentotten på axeln och säger: Vet du, att Gud, som har skapat jorden och himmelen, har bestämt dig till *prins* i himmelen! För sådant smälte isen kring hedningens hjärta bort. Och då bojorna om hans hjärta brustit, brusto ock bojorna om hans förstånd. Från den tiden kunde han fatta och lära, hvad helst man undervisade honom. Han hade varit för *olycklig* att förstå något.

Den välsignade Moffat, känd af hvar och en till namnet, utsändes af engelska missionen. Han slog sig ned bland bechuanafolket, detta så djupt sjunkna folk. Genom sin älskvärda personlighet vann han deras tillgifvenhet, långt innan de kunde förstå hans ord. Qvinnan i allmänhet stod mycket lågt. Hon var mannens boskap. Men det

omöjliga skedde. Evangelium gör *under*. Samma evangelium kom till infödingarne i Syd-Amerika, i Eldslandet. Om dessa infödingar hade Darwin den bestämda tron, att de utgjorde länken mellan människorna och aporna. Han sade till missionärerna: tänken icke att utöfva något inflytande på dem, de sakna själ. De lefde på as. När en död hval af vågorna drifvits i land på deras kuster, då hade de sina stora festmåltider. Under hungerstider dödade de förr sina gamla qvinnor än sina hunder. När derför hungerstider inträffade, då darrade deras gamla qvinnor.

En engelsk kapten ömmade för de arma. Gång efter annan uppmanade han engelsmännen att sända missionärer dit, men det var förgäfves. Ändtligen lyckades han att utsända ett missionsskepp. Två försök misslyckades. Ett tredje fartyg utsändes. Och hela dess sändning svalt ihjäl på stranden af Eldslandet. I en af de ihjälhungrades dagbok anträffades följande ord: "Jag vill icke byta mig till den högsta anställning i verlden." Ändtligen fick evangelium fast fot bland dessa hedningar och omskapade dem så fullständigt, att Darwin blef alldeles slagen med förvåning och måste erkänna, att han tagit fel i sitt förra påstående. Och från den tiden blef han en understödjare af missionen bland eldsländarne.

Evangelium predikades för de arma infödingarne på Madagaskar. Fransmännen påstodo, att de icke voro annat än djur. 10 år arbetade

missionärerna bland dem och hade då vunnit en liten församling af 40 kristna. Då utbröt en förföljelse, som varade i 30 år. Man väntade ej annat än att denna förföljelse skulle gifva dödsstöten åt den unga missionen. Men då förföljelsen var öfver och de kristna samlade sina led, så räknade de *tusenden*.

Evangelium har aldrig vikit för blod, aldrig uppgifvit en plats, som fuktats med martyrers blod! Såsom den apostoliska församlingen i lidanden och förföljelser, i förakt och smälek växte och växte, tills hon eröfrat verldsväldet, så skall församlingen i vår tid segra ej i stora ord och vackra uniformer utan i *den* kraften, att hon kan *lida för sanningen*. Då församlingen uppgifver denna politik, skall hon upphöra att vara en segrande församling.

V.

Lokalförsamlingen — hvilka tillhöra den och förmånen af att tillhöra den.

Om församlidgen talas det i Nya testamentet i de högsta ordalag. Hon är sammanfattningen och gemenskapen af alla dem, som höra Herren till. Hon är Jesu kropp, hans fullhet, som uppfyller allt. I församlingen är det Jesu frälsningskrafter och lifskrafter verka. De, som äro utanför församlingen, äro "utan Kristus, afskilda från Israels samfund, främmande för löftets förbund, utan hopp och utan Gud i verlden". Församlingen är den enda förening af *evig* natur, den enda, som har särskilda Guds löften. Ja, *alla* Guds löften syfta i sin fullhet endast på församlingen. Hon skall frälsas. Åt henne är gifvet löftet om uppståndelse från de döda. Emedan Jesus, hennes hufvud, har haft sin påsk, så skall församlingen, hans kropp, ock i sin tid hafva sin påsk. Församlingens påsk är den nödvändiga lifsföljden af Jesu påsk. Och hvart enda löfte om uppståndelse och evigt lif är gifvet åt *försam-*

lingen i sin helhet. Icke ofärdig, lam och lytt skall Kristi kropp uppstå utan hel och fullkomlig. Utanför församlingen finnes ej ett enda löfte rörande frälsning och evigt lif. Andra föreningar må vara goda och ega sina löften för tiden. Men en enda förening har eviga löften. Församlingen är ett samfund, en stat med *eviga* intressen. Hemmet är ett samfund med rika och djupa intressen. Men de äro alla af jordisk natur. De band, som binda oss vid fader och moder, vid hustru, barn och syskon, slitas af döden för att aldrig mer återknytas på samma sätt. Det jordiska samhället är rikt på de vigtigaste intressen. Men alla dessa intressen äro alla jordiska och förgängliga. Men församlingen är samfundet med de eviga intressena. Församlingen är sådden till *riket,* det rike, som af inga gränser vet.

Att tillhöra Jesu församling är alldeles detsamma som att tillhöra Jesus. Det är summan af alla förmåner. Det är vilkoret för alla eviga rättigheter. Utom Jesu församling ingen frälsning, intet löfte, intet hopp, ingen Gud.

Församlingen är Jesu kropp. Derför är hon gemenskapen af alla lefvande, det är af alla, som lefva andens lif, som är redan här fröet till det eviga lifvet. Det enda vilkoret att tillhöra Jesu församling är *lif.* Allt andligt lefvande hör dit. Men intet som är dödt.

Och emedan hvar och en som *tror,* eger det eviga lifvet, så är hvar och en som tror på Jesus

också medlem af Jesu församling, en lem i hans kropp. Derför är församlingen gemenskapen af alla troende. Att vara en troende på Jesus är att vara en Jesu tillhörighet. Alla ega Jesus. Men Jesus eger ej alla. Han eger just så många som äro troende. Och den stora, afgörande frågan, rörande frälsningen, är ej: hvad eger jag? utan: *hvem eger mig?* Det finnes ej en människa under solen, som ej rår om himmelen. Allt hvad Gud rår om är *allas* egendom, alla Guds egor äro allmänningar. Hvad Gud ensam och omedelbart förvaltar är fritt för alla. Solens ljus ega alla lika, den fattige med den rike. Luften ega alla gemensamt. Ett kejserligt öga är just likadant som en träls öga. En dagakarls lunga andas på samma sätt som en grefves. Det finnes bara ett som kan hindra oss att ega solens ljus, och det är att vara blind. Sammaledes är en *död* lunga utan all lifsdelaktighet i luften. Ja, den friskaste luft kan bara bringa förruttnelse i en död lunga.

Och på samma sätt är det med alla Guds eviga rikedomar. De äro våra, på det vilkor, att vi kunna ega dem. De saligas arfslott i ljuset är vår del, om vi hafva gjorts *dugliga* till delaktighet deri. Derför måste det himmelska lifvet först eröfra och ega oss, om vi skola ega det. Guds frälsningsgerning är ej att skaffa en himmel åt oss utan att göra oss passande för himmelen.

Församlingen är gemenskapen af alla dem,

som höra Jesus till genom denna nådens och lifvets eröfring och seger öfver deras hjärtan. Hon är gemenskapen af *alla* de heliga, i himmelen och på jorden. Det innebär ej bara gemenskapen med dem, som äro i vår omedelbara omgifning, eller med dem, som stå oss i tycke och smak närmaste. De heliga äro ej de *af oss* utvalda utan de *af Herren* utvalde. Men det innebär ej heller gemenskapen bara med de heliga i himmelen och de heliga, som bo fjärran vid jordens ände, utan lika såväl med de heliga i vårt omedelbara grannskap. Ja, vår gemenskap med *alla* de heliga skall *förverkligas* i gemenskapen just med *dem*, som bo i vårt grannskap. Icke ens *Gud* kan jag älska utan att älska min broder. Och Kristus tjänar jag genom att tjäna dessa minsta af hans bröder. Det finnes nu för tiden i kristenheten knapt något annat sätt att förneka *Kristus* än det att förneka hans *bröder*. Men att blygas vid den allra sämsta af hans bröder, det är att blygas vid Kristus. Med helgonen i himmelen öfvar jag församlingsgemenskap genom att öfva församlingsgemenskap med helgonen på jorden och naturligtvis i första hand med dem, som bo mig närmast. Paulus och Petrus är jag just så pass förbunden med som jag är förbunden genom kärlek, tålamod och öfverseende med de skröpligaste kristna i min omgifning.

Och det är just på dessa grunder den kristliga *lokalförsamlingen* är uppbygd. En lokalförsam-

ling är gemenskapen af dem, som höra Herren till på den och den platsen. *Kristlig* är en sådan lokalförsamling, om hon är uppbygd på sådana grunder, att der är rum för *alla* dem, som *tro på Jesus*, men ej för andra, så långt mänsklig pröfning kan gå. En *sådan* lokalförsamling är ej bara en *afdelning* af den stora församlingen utan på den platsen en *representation af hela* den stora församlingen.

Att tillhöra en sådan lokalförsamling är derför endast följdriktigheten af att tillhöra den stora församlingen. Att förneka den är att förneka Kristi församling öfver hufvud. Att söndra den är att slita sönder Kristi kropp. "Och den som förderfvar Guds tempel, honom skall Gud förderfva."

Det är ej orätt att söndra hvilken församling som helst. Det är *rätt* att åstadkomma en söndring mellan verlden och Guds sanna församling. Men att söndra en församling af troende, troende från troende, det är ett tempelrån. Guds dom uteblifver ej. Och den domen är tung: den *Gud* förderfvar, är obotligt förderfvad. Hvad djäfvulen förderfvar, kan Gud bota. Men det finnes ingen som kan bota hvad Gud förderfvar.

En kristlig lokalförsamling är ej en församling utan brister. Liksom den enskilde kristne har brister och synder och dock är en sann kristen, på grund af det hjärtats lif, det sinnets renhet, som ser, erkänner och bekämpar dessa brister och synder, så är det ock med en församling. Men ingen är

en kristen, som försvarar och förnekar sin synd och gifver den namn af kristliga dygder. En sann kristen kallar ej *allt* hos sig *kristligt*. Och den församling är ej en kristlig församling, som hädar Kristus genom att kalla och räkna den ogudaktige såsom en kristen, en lem i Kristus. En kristlig församling såsom en kristen människa måste ha en *kristlig karaktär*.*

Då vi i fortsättningen tala om förmånen att tillhöra en lokalförsamling, är det förutsatt, att det skall vara en *kristlig* sådan. Att den kristliga lokalförsamlingen är gemenskapen af alla de heliga (på den platsen, så vidt på henne beror), det innebär vidare, att der är rum och plats för alla *åldrar* och *klasser* af Guds barn. Hon utgör en på familjeskap och slägtskap uppbygd gemenskap af små och stora, af fattiga och rika, utan någon åtskilnad, utan någon hänsyn till bara utvärtes företräden. Der är en stor åtskilnad på gåfvor. Men gränserna äro ej dragna der såsom i verlden mellan rika och fattiga, mellan höga och låga. Der kan den på guld fattigaste vara den allra rikaste genom sina andliga gåfvor. Der kan tjänaren hafva ett förnämare kall än husbonden. Ty anden ger ej säkert sina yppersta gåfvor till den, som har den vackraste rocken. En fattig dräng i slitna kläder kan vara utrustad med gåfvor, som skola pryda församlingen långt mer än

* Se derom mer i föreläsningen: "Vår kallelse och mission i detta land" sid. .

den rikes alla juveler och ringar och granna kläder.

Den församlingen skall aldrig erfara en sannskyldig blomstring, som gör embeten och kallelser beroende af *yttre* företräden. Det är att förqväfva lifvet och ödelägga gåfvorna.

Den gamle, ungdomsvarme åldringen Johannes skrifver till *barn, ynglingar* och *fäder* inom församlingen. Det ligger en tvåfaldig mening i hans ord. Det syftar på en gång på olika lekamliga och andliga åldrar inom församlingen. För honom var det en alldeles gifven sak, att till församlingen skulle höra både barn, ungdom och ålderdom. Han skulle ha blifvit högligen förvånad öfver en sådan tanke som den, att den kristna församlingens ungdom och barn fordra *särskilda* föreningar, mer eller mindre löst förbundna med församlingen. Det skulle ha ljudit i hans öron såsom det skulle ljuda i föräldrars öron, om deras barn föresloge dem att få bygga sig ett särskildt hus och börja eget hushåll, emedan de såsom unga behöfde en annorledes tillagad mat, annorlunda ventilerade och upplysta rum o. s. v. än de gamle. De gamles bord tillfredsstälde dem ej längre. Der var nog alltid tillräckligt med mat, men den var ej tillagad så, som unga magar önska den. Huru skulle det ljuda i föräldrarnes öron? Och hvartill skulle det leda för de unga? Och hvartill skulle det leda för det gemensamma hemmet? Hemmet skulle upplösas, de ungas

magar skulle förderfvas (ty ungdomen är en dålig kock) och åldringarne skulle med sorg i förtid gå ned i grafven.

Barnen tillhöra församlingen. Och hvilka äro församlingens barn? De, som lärt känna fadren, svarar Johannes. Någon högre kunskap och examen fordras ej. Äro de *Guds* barn, så äro de församlingens barn. Och då hafva de lifsbehof. Och de hafva rättighet äfven de till det gemensamma bordet af nådegåfvor.

Barnen äro församlingens *adel*. De äro det *förnäma* ståndet i församlingens samhälle. Det är sant, mycken *nytta* göra de ej. Men så mycket mer glädje. De äro församlingens prydnad och smycken. Man *kan* nog *lefva* utan prydnader i sitt hus, men det är en hel del små i sig obetydliga ting, som skapa allt det, som man med ett ord kallar *trefnad*. Det är ej godt att se, *hvad* det är, som gör ett rum trefligt. Men tag bort det och rummet är tomt och ödsligt.

En församling utan barn är mycket lik ett hem utan barn. Det kan nog råda en stor materiell välmåga i det hemmet. Och dock är det fattigt och kallt, som om det ej på länge haft eld i spiseln eller något solsken genom fönstren. Det kan råda en synnerligen stor ordning och reda. Men det är ej en lefvande ordning utan en död ordning. Allting är såsom en häck, klippt med sax. Det finnes ingenstädes några stötta kanter och hörn. Alla möbler äro så nya, som om de vore för salu,

och deras hörn äro så skarpa, som om de afrådde från att komma dem för nära. Det kan nog råda ett hjärtligt och godt förhållande mellan makarna. Men frånvaron af barn har gjort dem till *hvarandras barn*. Och det fattas framtid och ändamål. Glädjen och sorgen, medgången och motgången och alla erfarenheterna hafva endast sitt kontanta värde. Man vet så väl hvad man har och hvad man förlorar. Der det ej finnes några små i hemmet, der äro alla erfarenheter små. Men *allt* växer, der barn växa. Sorgerna få lifsgestalt. Fröjderna blifva ej bara bastanta mål utan rika löften. Rika, barnlösa föräldrar i stora palatser äro ju intet förmer än vaktmästare och förvaltare. Man kunde vara frestad att säga, att det ej är de, som rå om egendomen utan egendomen, som rår om dem.

Det är på alla vis en stor förmån för församlingen att hafva barn. Det är mycket att lära af de små. Det skall hjälpa till att uppfostra församlingen att hafva barn att uppfostra. Och för barnen är det ej en mindre förmån att tillhöra församlingen. Skall barnet *uppfostras* åt Herren, så måste man utgå från den förutsättningen, att de *äro* Herrens. Ett djäfvulens barn kan ej uppfostras åt Herren. Och det att räkna, kalla och *behandla* de små barnen såsom *Guds barn*, det skall vara en väsentlig hjälp för deras bevarande. Ty den tanken skall förbannas till afgrunden, att de små *måste* gå bort från frälsaren. Talar ej äf-

ven Uppenbarelseboken om en sångarskara af 144,000 i himmelen, som kunde sjunga härligare än alla andra frälsta? Och fråga vi, hvilka dessa äro, svarar profeten: "de, som *aldrig* besmittats!"

~~Det finnes en~~ *ungdom*, ~~som~~ tillhör församlingen. Johannes skrifver till ynglingar i församlingen. Och de, säger han, äro starka, och Guds ord förblifver i dem och de hafva besegrat den onde. Det finnes en ungdom, hvars styrka är ett uppror mot Gud. Och det skall gå den såsom blomstret på marken, då *Herrens ande blåser deröfver.* Det finnes en ungdomsfröjd, som är den vansinniga dansen öfver ens egen förtappelse. Hvar står glädjen högt i taket i verldens ungdomslag, om ej just der djäfvulen vinner sina hemskaste segrar. Men det är en ungdom, hvars styrka är den att vara *ren.* De hafva besegrat den onde. Den ungdomen är församlingens. Han utgör församlingens *kontanter*, de reda penningar, som när som helst kunna användas. Han utgör församlingens armé, de lösa och lediga trupper, som när som helst kunna ställas på krigsfot och sändas i fält. Församlingen kan ej undvara ungdomen. Och det är bara rätt, att församlingen, som är det yppersta af alla Guds skapelser, skall ega att förfoga öfver ungdomen, som är den yppersta af naturens gåfvor.

Och ungdomen kan ej undvara församlingen. Der eger han sina bästa *utsigter*. Der har han bruk för sina bästa och största gåfvor. Men då

jag så säger, varnar jag för det missförståndet, att jag med "utsigter" inom församlingen skulle bara tänka på kallelsen att blifva prest. Jag tänker i detta sammanhang icke alls derpå. Men jag tänker derpå, att en kristlig ungdom *behöfver högre lifsmål* än blott de jordiska. Och dessa högre lifsmål gifver honom församlingen. Förresten kan han egna sig åt hvilken ärlig sysselsättning som helst, d. v. s. just åt det, som han har gåfva och kallelse för. Men han behöfver vara medveten om, genomträngd af, att han först af allt är en *kristen*, att hans stora och höga lifsmål är att samla ära åt Kristus. Ingen skadligare villfarelse finnes än den, att det att vara en andlig människa innebär blott att förrätta vissa sysslor. Paulus uppmanar de troende i Filippi att *vara medborgare* på ett sätt värdigt Kristi evangelium. Det är tusen gånger mer kristligt att göra sanningen än att predika den. Och församlingen har lika stort behof af kristliga lekmän som af kristliga predikanter.

Särdeles här i landet behöfver den kristna ungdomen församlingen. I intet annat land under solen spelar ungdomen en så stor rol som här. Ingenstädes kommer han så tidigt till ansvarsfulla poster som här. Hvad i andra länder endast grånade män äro ombetrodda att sköta, det anförtros här åt ungdomen. Frestelserna för ungdomen äro derför fruktansvärda. Och de komma ej allenast med skandal och fall utan med

framgång och triumfer. Om dem, som falla för frestelsen att stjäla ur kassan, säger man, att de misslyckas. Och de äro flere här än annorstädes, här i detta landet, der det är ett förfärligt faktum att ungdomen är till större delen utanför all församlingsinflytelse. Men andra hafva framgång och blifva stora affärsmän. Och detta sätt att tidigt gifva ungdomen förtroendeposter, måste leda derhän att skapa öfverlägsna genin i affärer. Och det gör så. Men äfven i framgången ligger en fara, en lysande undergång af tro och lif. Ve, ve! Ej bara öfver de unga som så förgås, men tusenfaldt öfver fäder och kristna, som låta dem förgås *utan en varning*. Utan en varning, ja! Ty det finnes kristna föräldrar i tusental, som väl varna sina unga för skandalen att misslyckas, men aldrig för den lömska framgången. Tvärtom *uppmuntra* de dem på allt sätt genom ord, eggelse och föredöme att för guldets vinst offra allt, kropp och själ!

Huru skall vår ungdom räddas från att uppslukas af den orena verldsäflan? I församlingen. Om de ej äro der bara såsom åskådare utan såsom ansvariga medlemmar, skola de der i gemenskapen med Kristus såsom medborgare med de heliga finna utsigter och lefnadsmål i Guds rike, som skola tända en hög, renande hänförelsens eld i deras unga sinnen. Ty en kristlig ungdom hungrar och törstar efter ett stort mål, efter bragder och dåd.

I församlingens gemenskap hjälpes ungdomen från förbannelsen och olyckan af *sjelfviskheten*. Ingen lyckas väl, som lyckas bara för *sig*. Ingen kan *vara* lycklig utan att *göra* lycklig. Ingen är rik, som samlar bara åt sig. Sjelfviskheten har bara fordringar. Beständigt går hon med förfallna reverser i fickorna. Men ju flere fordringar, desto fattigare. Kärleken är beständigt i skuld. "Jag står i skuld till greker och barbarer, till visa och ovisa." Kärleken är alltid i skulder öfver öronen. Men alltid är han rik. Ingen är rik, som ej älskar och gifver. Och i församlingen smakar ungdomen sötman af att lefva för andra. Och han finner, att hans egna intressen renas och växa högre genom intressen för andra. Han finner, att t. o. m. det att *gråta* med andra är en rikare fröjd än all sjelfvisk glädje. I församlingen *får* han bekymmer och *mister* bekymmer. Han får bekymmer för andra och det hjälper honom ifrån hela lass af bekymmer för sig sjelf. Bekymmer för andra äro ofta mycket tyngre än bekymmer om en sjelf. Men de äro renare. Sjelfviska bekymmer äro en eld, som *ryker in*. Det ryker beständigt in i sjelfviskhetens ugn. Det är aldrig något riktigt *drag* i den ugnen. Och ej underligt. Han har ingen skorsten, han står i ingen förbindelse med Guds atmosfer. Han är bygd på den grunden att hjälpa sig sjelf. Men det är just motsatsen med kärlekens bekymmer för andra. De bekymren äro af Gud och söka

Gud. De bekymren äro böner och förböner, i hvilkas friska drag bekymren ryka ut. Och då göra många *egna* bekymmer sällskap. Det är ingen hugsvalelse lik den att hugsvala, ingen uppbyggelse lik den att uppbygga.

Att lefva sjelfviskhetens lif föråldrar i förtid. Men i de rika, himmelska intressena af kärlek i församlingen skall ungdomen förblifva ung. Man åldras för fort i skämd luft. Det tar solsken och ren luft att bibehållas ung. Sjelfviskheten tycker om mörker och ventilerar aldrig. Hon lefver i en trång bur utan fönster och dörrar. Men kärleken tycker om utsigter och frisk luft och har stora, klara fönster, som alla kunna öppnas. Sjelfviskheten har aldrig stått rak i sin bur och aldrig andats ett fullt andetag af helsa. Hon är ett sjukt gammalt troll på alla vis. Men kärleken är ung alltid.

Att *vara* ung är ingen konst. Men att *förblifva* ung, det är mer. Och dertill fordras en ren luft och nog mycket af den. Gud har också nog luft att behålla oss alla friska och unga. Men våra bostäder kunna vara för små. Och våra kläder kunna hindra lungorna att andas. Det är bara *kärleken*, som har råd att ha nog stora rum och som har nog starka lungor att andas efter behof.

Johannes var ännu på ålderdomen full af ungdomskraft i sitt sinne. Men så hade han allt sedan ungdomstiden, då han låg vid Jesu bröst och

var den lärjunge, som Jesus älskade, lefvat i en atmosfer rik på kärlek. Och ännu på gamla dagar var honom lifvets hela hemlighet i detta enda: älska, älska!

Kärleken är det enda riktigt visa. Han sår och skördar. Sjelfviskheten menar sig vara vis, då hon gömmer undan såningskornet i sina magasin. Men på skördedagen skall det visa sig, hvilken dåre hon var. Sjelfviskheten är en dålig bokhållare. Hon för alla räkenskaper bakfram. Debet och kredit blandar hon om. Hvad som är förlust kallar hon vinst och tvärtom. Den dag kommer, då hennes böcker skola granskas. Och då heter det: "den som *mister* sitt lif, han skall få det igen."

För en sann framgång är intet vigtigare för ungdomen än att stå i ett *rent* förhållande till Gud och till verlden. Det är intet som nedbryter den kristliga karaktären såsom det att *förneka* sin karaktär och sitt namn. Det finnes allt för många, som bära dubbla namn och dubbel karaktär: en i församlingen och en i verlden. Äro de ej förhärdade skrymtare, så beror deras dubbelhet der på, att de vackla mellan båda och veta icke riktigt hvart de höra. De göra sin sak dåligt. Man kan ej skjuta väl, om man darrar på handen. Och man tjänar dåligt både Herren och satan och sämst sig sjelf som en sådan vacklare. Deremot är det en outsäglig *frid att veta, hvart man hör.* Och tillhör jag i sanning Jesu församling, så är

jag ej nöjd med mindre än att ock *bära det namnet.*

Men det största skälet för ungdomen att höra till församlingen, är det att vi *fullkomnas i gemenskap.* Ingen blir fullkomlig allena. Det tar många till att göra *en* fullkomlig. Och till att göra *alla* fullkomliga tager det *alla.* *Vi* kunna ej utan alla de andra blifva fullkomliga. Paulus säger om helgonen i gamla förbundet: "*de* kunna ej utan *oss* fullkomnas." Och vi kunna säga det om dem, som skola komma efter oss: "vi kunna ej utan dem fullkomnas." Det talet om att vara fullkomlig hvar och en för sig, det är det största nonsens och innebär intet. En sten *vid sidan* af bygget är fullkomlig nog, *hurudan* han är. Han är fullkomlig nog att vara i vägen och fullkomlig nog att röjas undan, då huset är färdigt. Men för att vara en sten med *i* byggnaden måste andra sidor tagas med i beräkningen än skådesidorna. Det är allra vigtigast med de sidor, som *ej* synas, då det är fråga om stenar *i* byggningen. Och såsom en *del af bygget* är stenen fullkomlig först då, när bygget är fulländadt. Fullkomnas skall hela församlingen på en dag. Men *så långt vi hafva hunnit,* låtom oss vara fullkomna. Låtom oss hvar för sig vara en sten i byggningen, ditsatt på sin plats af mästarens hand. Det är att vara fullkomliga, så långt vi hunnit. Att i lif och vandel praktisera kärlekens gemenskap med Guds barn, det är att vara på väg att fullkomnas. Men den,

som söndrar sig från denna samhörighet, från denna medborgarpligt i församlingen, han söndrar sig också från sin medborgarrätt i Guds rike.

Men till allt detta kan invändas, att man kan stå i samhörighet med Guds barn utan att *formligen* tillhöra en församling. Men hvad vill det då säga ett formligen höra till en församling? Och huru skall man tillhöra en församling utan att formligen göra det? Vill det säga att både höra till församlingen och icke höra till församlingen? Ack, det talet klingar i mina öron med en biklang liksom af "hemligt äktenskap". Man *är* ett, men samma namn bära vi ej. Ett möjligen inför hvarandra, men huru kan man veta det, då vi ej äro ett inför verlden. Under sådana föreningar gömmer sig sig liksom en hemlig öfverenskommelse om att kunna skiljas åt utan för stora besvär. Att tillhöra en församling utan att *formligen* göra det är att stå på afstånd, så fort det blir fråga om mulet väder och ansvar. Om något inträffar, som gör det i någon mån förödmjukande att vara ett och räknas ett med den församlingen, då kan man två sina händer och säga: jag hör icke dit. Då allt går väl, räknar man sig dit, så länge det är fråga om att dela välsignelse och berömmelse, hör man dit, men ens förbindelse är ej så fast, att den innebär att ock bära *smäleken* gemensamt. Men endast *den* förbindelsen är i sanning en lifsgemenskap, som är en gemen-

skap för hela lifvet, Då två älskande vigas tillsammans till man och hustru, då gäller deras inbördes löfte: din i lust och din i ve, din för hela lifvet. Eller hvad skulle man säga om en brud, som vid vigseln förklarade, att hon ville tillhöra sin man alla molnfria dagar, men ville vara ledig och fri att förlöpa honom vid första molnvärsdag.

Att stå utan formlig förbindelse med församlingen är en ställning, som innebär uppoffringar utan motsvarande vinst för den som så gör. Ty den sanna vinsten af gemenskapen är en frukt, som mognar ej bara ur blomman af gemensamma fröjder utan lika visst ur blomman af gemensamma sorger. Men en gemenskap utan ansvar bringar mycket till blom men intet till mognad. Det är en gemenskap, på hvilken man kan tillämpa frälsarens ord om sådden på stengrunden, hon saknar *rötter*. Der man ej är bunden genom *ansvar*, der är man när som helst flyttfärdig.

Endast denna gemenskap i ansvar skänker hjärtat en ren och sann *lycka*. Ty sådant har Gud skapadt vårt hjärta, att hvad det gifver och *måste* gifva för den älskade, det är en vinst om det än är lidande. Ty kärleken har sitt *måste*. Han är ej nöjd med att säga: "det *kan* jag, detta *vill* jag göra för dig", utan han säger: "detta *måste* jag göra för dig". Men i kärlekens måste ligger en öfversvallande fröjd. Det som är svårt för allt annat, det är ljuft för kärleken. "Får jag

ej *lida* med dig, kan jag ej vara lycklig", det är kärlekens språk.

Vi ha med många ord talat om *ungdomens* förhållande till församlingen, emedan det är åtminstone för ögonblicket den stora frågan för både församlingen och ungdomen. Det är den stora frågan för församlingen, ty hvad skulle nästa steg för henne vara ibland oss, om ej ett steg i tomma rymden, om hon ej kan räkna med ungdomen. Och det är den stora frågan för ungdomen. Ty hans framtid innebär ej bara de eller de framstegen i verldslig vinst och lycka. Sådana steg äro ej ett *enda* steg *framåt*, om de ej stå tillsammans med tillväxt till *karaktären*. Intet växer *utan tyngd*. Och för karaktären och hjärtat äro kärlekens bördor, lidande och samhörighet med andra den tyngd, som låter karaktären växa mot höjden. Skall ungdomen ej blifva andliga dvärgar, som för det skinande guldet tjäna alla troll i de svarta schakten af hopplöshet, skall ungdomen ej bergtagas af jätten sjelfviskhet, så måste han i hjärtats kärlek till andra, i lifvets tjänst för andra finna ett skönare guld, ett högre mål, en större fröjd. Och han gör det säkert, om han bara söker. Ty inga guldgrufvor äro så säkra som kärlekens att göra hjärtat rikt. Och inga höjder äro så utsigtsrika som höjderna, dit man kämpat sig upp genom seger öfver sjelfviskhet.

Men vi få ej glömma, att församlingen ock har *fäder*. Det är åldringarna. Kanske bära de grå

hår. Det är dock ej säkert. Men säkrare är Johannes' teckning af dem: "de hafva lärt känna *den*, som var från begynnelsen".

I ungdomen är det mångfaldiga, det mångskiftande. De äro våren och sommaren i all sin färgrikedom, de äro blomstren, det ena ej likt det andra. Ålderdomen är hösten och frukten. De lysande färgerna äro borta, kalkarna affallna. Lifvet har dragit sig tillbaka cch samlat sig med hela sin kraft i *kärnan.* Bien hafva mindre att suga. Ju mindre blommor, ju mindre honung. Men det är *mer för ladan.*

Fäderna hafva lärt känna *honom,* som var från begynnelsen. Ej bara *det,* som var från begynnelsen, utan *honom.* De hafva ej blott kommit till det ursprungliga myckna utan till den ursprungliga enda, den personliga grunden. De hafva upptäckt grunden. Och den upptäckten har dragit deras uppmärksamhet bort *från allt annat,* så att de synas intet mer veta och känna. De äro så ensidiga, dessa gamla. De tala bara om ett, de tänka bara på ett enda. Ungdomen är ibland frestad att kalla det slöhet och ålderdomssvaghet. Men är det ett fel, så är det bara *långsynthet. Det* är ett fel, som brukar komma med åren. Men det finnes härliga upptäckter att göra bortom synkretsen af vår närsynthet. Äfven astronomen är långsynt, då han i sin kikare spejar genom rymderna. Och hvem kan undra, om han för en hel ny verld, som han håller på att

upptäcka, är färdig att glömma de gamla, föråldrade tingen, som äro honom närmast. Så är det med församlingens åldringar. Men det är ej bara en ny verld de i sin långsynthet upptäckt utan *honom*, som i sig är *alla* verldar. De hafva kommit till grunden. De hafva från *gåtornas* mångfald kommit till *svarets* enfald.

Ungdomen är det rika blomsterfältet. Ungdomen är naturen i all sin mångfald. Der är eken och rosen, der är det gröna fältet, der är styrka, der är doft, der är färg. Men all denna mångfald är intet annat än ett och samma solljus i många skepnader. Det är en och samma sol, som med sina millioner penslar och strålar i alla färger har målat allt så olika. Det är en och samma sol, som ur ekens frö träder fram i styrka och i rosen omsätter sig i doft och ljuflig färg. Kände vi bara solljuset nog, skulle hela naturen ligga som en öppen bok framför oss. Det ena solljuset bryter sig i många färger. Men dessa många färger äro bara olika sidor af det ena, enda ljuset. Åldringarna hafva hunnit *förbi* naturens och lifvets vexelgestalter. De hafva hunnit ända fram till *honom*, som är grunden till allt. Upptäckten af detta enda har gjort dem i någon mån likgiltiga, blinda och döfva för det myckna, som sysselsätter ungdomen. Hvem kan undra på, om den, som upptäcker ett smycke, värdt tusende millioner, ej är så noga med alla små skiljemynt, som skramla i andras händer?

Ålderdomen ser lifvet från en högre ståndpunkt, från ett utsigtstorn. Derifrån synes det ej i alla *detaljer* utan bara i sitt *sammanhang*. Ålderdomen ser såsom i *en* vy början och slutet. Och af det öfriga endast det, som stå med dessa båda stora punkter i omedelbart sammanhang. Han ser de stora *grundvalarne*, på hvilka de många små byggnaderna i lifvet äro uppförda, byggnaderna af sorg och fröjd. Genom den brokiga mattan af erfarenheter, som i lifvet synas sakna allt sammanhang, ja vara ett oafbrutet fram och tillbaka, ser han en gemensam tåga af rötter. Han ser från den hamn, der seglatsen begynte, och ända fram en fåra af skimmer, som betecknar tydligt den väg fartyget gått. Han ser ej alla vågor och alla vindar under färden, men han ser klart den väg, den riktning färden tagit. Och den linien blir rakare och *genare*, ju högre den plats är, från hvilken han ser den. Ack, under färden gick det upp och ned, kryssade det till höger och till venster och man tyckte att det ofta stod stilla. Men från åldringens utsigtstorn är det en väg bara framåt.

Och der framför lyser *målet*. Huru nära! Grunden och målet, dessa två stora punkterna, *närma sig* hvarandra allt mer till *en enda* punkt: *honom, honom*, som var från begynnelsen. På den höjden var Paulus, då han i salig glömska kastade loss från *allt*, som var bakom, för att jaga de sista

årtagen mot målet, hvars härliga närhet redan gjort honom blind och död för allt annat.

Dessa åldringar tillhöra församlingen. Och de hafva ett *stort* rum der. Ja, det vore lättare för dem att reda sig utan församlingen än för församlingen att reda sig utan dem. De hafva i vissa afseenden redan *flyttat ut* ur församlingen. Det är många brännande, heta, stora och vigtiga frågor, som uppröra församlingen, som de ej äro i stånd att intressera sig för. Deras beting i vingården är ej heller mycket att räkna med. De äro församlingens profeter! Med förklarade anleten se de bara framåt! De göra ej mycket arbete vid *årorna,* men vid *styret* äro de af stor nytta. De styra ej undan vågorna. De styra mot målet. I de brännande frågorna komma deras ord emellanåt, såsom hörde de ej till ämnet. Och mer än en gång skall någon nyss uppvuxen ungdom påminna dem derom eller le medlidsamt åt den gamles slöhet. Men saken var den, att det var *frågan sjelf,* som ej hörde till ämnet. Och utan att så noga känna efter, om vinden blåste från det eller det hållet, styrde den gamle lotsen *mot målet.* Det är så helsosamt att då och då lyssna till ett sådant ord, äfven om det kommer litet från ämnet. Det riktar tanken och hjärtat framåt. Man anar, att det är *en* fråga vigtigare än alla andra: att *nå målet.*

Ack, hvilken outsäglig välsignelse för ungdomen att bo i samma hushåll som dessa åldringar,

Att söndra sig från dem innebär många svåra seglatser onödigtvis, mången sjönöd, månget bittert haveri, som kunnat undvikas. Det är bra att ha mycken ånga ombord. Men det är ej mindre vigtigt att ha *styre.* Erfarenheten kan visserligen ej *ersätta* sjökartan för oceanfararen. Men sjökartan läses dåligt af en oerfaren.

VI.

Vår kallelse och mission i detta land.

Då jag i detta ämne talar om vår kallelse och mission *i detta land*, är det icke derför som skulle jag vilja säga, att vi såsom troende hafva en annan kallelse och mission i detta land än annorstädes. Alldeles det motsatta skall framgå af mitt tal. Jag har nämligen tvärtom i detta uttryck i rubriken velat inlägga den opinionsyttringen, att vi såsom troende *äfven* i detta land hafva en annan och högre kallelse och mission än den blott jordiska.

Först, hvarje *enskild* af oss har en allmän kallelse, en hög, ja en himmelsk kallelse, en kallelse, som innebär intet mindre än furstehöghet och ovansklig härlighet. Höga, förnäma kallelser på jorden äro sällsynta. Det finnes flere, som kunde vilja blifva kejsare än det finnes troner åt dem. Äfven platser af rikedom och öfverflöd äro sällsynta. Det finnes ej guld nog i verlden att göra alla rika. Och funnes det mer guld, ändrade det ej saken, ty då blefve det i samma mån billigt.

Det som är dyrbart, högt och förnämt i denna verlden, *måste* vara *sällsynt*. Det är en grundlag i hela den närvarande tidsåldern.

Men i himmelen är förhållandet alldeles motsatt. Der är det godt om kronor och ondt om kronprinsar, der är det godt om arf och ondt om arfvingar. Den himmelska kallelsen är en kallelse till hvar och en, en kallelse till troner af ära, till arfvedelar oräkneliga, oförgängliga, ovanskliga.

Men denna himmelska kallelse är ock en *jordisk*, emedan hon måste förverkligas här i oss. Ty visserligen är himmelen full af troner och rikedomar för vår räkning. De äro der och behöfva icke förvärfvas. Men *vi* äro ej utan vidare passande och dugliga att bruka och njuta dessa skatter. Dertill måste vi *frälsas*. Frälsningen går ej ut derpå att skaffa en himmel åt oss utan att göra oss passande för himmelen. I den meningen säga vi, att hvarje troendes himmelska kallelse också är en jordisk och hvarje hans jordiska kallelse också en himmelsk.

Summan af den troendes kallelse är: att vara *ren*. Det är ock vår allra högsta mission. Litet och alls intet är vunnet med all vår öfriga mission, om vi ej akta på den så ofta återkommande apostoliska förmaningen: håll *dig sjelf* ren! Vi kunna vara med om att nedrifva många satans fästen i verlden. Men hvad båtar det oss, om vårt eget hjärta är en eröfrad mark. Att vara i sinnet,

hjärtat, tanken ren, det är det vigtigaste. Är icke detta vårt innersta väsen rent, så båtar det föga att undvika hvad som utvärtes förorenar. Eller hvad lönar det för ett fartyg med *eld* ombord att styra undan skär och storm?

Den himmelska härligheten har sin grund i renhet. Om den stora, oräkneliga skaran af segerfirande kring lammets tron, hvar enda en en furste, heter det: "de hafva tvagit sina kläder och gjort dem hvita i Lammets blod". I himmelen inkommer endast förnäm adel. Men Gud vet af bara *en* förnämhet, och det är renhet. Att "vandra vår himmelska kallelse värdigt", det kan man göra i fattigdom, i förakt, i fängelse, i sorger och lidanden. Man kan i en trasig rock, med valkiga händer och af mödor bruten rygg dock vara skön och förnäm i Guds ögon. Paulus gaf förmaningen att vandra den himmelska kallelsen värdigt *från fängelset* i Cesarea. Att lida spott och förakt för Jesu namns skull, det är perlor och ädelstenar, det är ordnar. Det finnes blott *ett*, som kan i sanning vanhedra och befläcka oss. Och det är orenhet, det är synd.

Ack, till huru mången i detta land måste Gud ej säga: *du har förfelat din kallelse!* Och det allra mest till sådana, som haft stora, lysande framgångar i verldslig mening. På båda sidor om farvattnet af vår mission i detta land ligga skeppsvrak lastade med guld. Öfver dessa talar ännu Jesus de allvarliga orden: "Hvad gagnade det en

människa, om hon vunne hela verlden men förlorade sin själ?"

Men hvarje enskild kristen har ock sin *särskilda* kallelse. Vi hafva hvar och en af oss vårt lilla beting. Och jag kan ej genom att åtaga mig andras godtgöra försummelsen af mitt eget. Men mycket skall man missförstå sin kallelse genom att förblanda den med sina gåfvor och sin lust. Kallelse är en sak, gåfvor och lust äro en annan. Visserligen finnes under regelbundna förhållanden ett samband dem emellan. Men mycket vilse fara vi, om vi tro, att vi äro kallade till allt det, som vi möjligen hafva gåfvor och lust för. Utan tvifvel ligger det ofta en *vink* om min kallelse uti mina gåfvor och min fallenhet. Och att det är långt ifrån mitt syfte att tala ringaktande om gåfvorna, skall synas längre fram. Man kan aldrig för mycket värdera Guds gåfvor. Men man kan missförstå dem. Och det gör man, om man tror, att hvarje anlag, hvarje fallenhet, hvarje gåfva också innebär en kallelse.

Det hör till tiden att göra mycken affär af gåfvor och lust. Och faran är den, att man alltför *litet* aktar på, hvad som verkligen är ens kallelse. Men om ej *kallelsen* är en afgjord sak för sig utan hvilar på så lösa grunder som det, hvad man för ögonblicket menar sig ha gåfvor och lust för, då skall man alltid i mötande svårigheter finna en anledning att betvifla och öfvergifva sin kallelse.

Jag fann en sten i åkern, alltså kan det ej vara *min* åker.

Intet är vigtigare för en kristen än det att bära inom sig det vissa medvetandet, att han är just, *der* Gud vill, och är just, *hvad* Gud vill. Man kan emigrera från sin kallelse och är då ej längre, *der* Gud vill. Man kan ock *emancipera* från sin kallelse och är då ej längre, *hvad* Gud vill. En sådan emancipation beror ofta på en falsk mening om olika kallelsers olika värde. Särskildt under tider, då samhälleligheten och samfundsandan lossna i sina fogningar och *individen* framträder med jätteanspråk, inför hvilka allt annat måste tiga, särskildt under sådana tider är det ett af tecknen till förfall och upplösning, att alla jaga efter kallelser i det offentliga. Historien har lärt oss, att näst före det slutliga fallet af stora, bildade folk, ett allmänt förakt för *hemmet* och dess tysta vigtiga mission har gripit särskildt *qvinnan*. Paulus lefde i en sådan tid och varnade församlingarna i de stora städerna Korint och Efesus, som mest voro utsatta för faran, för en sådan qvinnans emancipation. Om *vår* tid behöfver detta varningsrop, kan hvem som helst lätt öfvertyga sig om. Med mannens fall i ett samhälle är mycket förloradt. Men med qvinnans fall är *allt* förloradt, ty *hemmet* är plundradt och sköfladt. Det samhället *kan ej mer uppbyggas*.

Men vi hafva ej bara en särskild kallelse hvar för sig, utan vi hafva såsom troende också en *ge-*

mensam kallelse och mission. Det är sant, att vi äfven i vår särskilda kallelse äro beroende af hvarandra, ja beroende af den sämsta. Vi *måste* taga våra medmänniskor med i beräkningen, om vi vilja göra vår kallelse. Ingen är så dålig, att han ej kan hindra oss. Ingen är så usel, att han ej duger till en frestare. En fluga kan reta ett lejon.

Men vi hafva ej bara en kallelse, som vi förverkliga *till trots* af hvarandra, utan vi hafva en kallelse och mission, dem vi kunna förverkliga endast *genom* hvarandra. Det finnes redan vissa *jordiska* ändamål, som kunna vinnas endast genom mångas samverkan. Hemmet är ett sådant ändamål. Det tager flere än en att bygga ett hem. Staten är ett annat sådant ändamål. Det fordras mångas gemenskap att förverkliga ändamålet med en stat. Dessa samfund, som jag nu nämt, hafva bara jordiska intressen och ändamål. Men det finnes *ett* annat, som har *eviga* intressen och ändamål. Det är **församlingen.** Och liksom människan öfver hufvud är en samfundsvarelse, så är i all synnerhet den *troende* det. Derför skall det ej förvåna oss, att i Nya testamentet finna i frälsningen en sådan samfundstanke uttalad. T. ex.: "Han har uttagit oss ur *mörkrets välde* och försatt oss i sin *sons* älskade *rike*", eller detta: "I ären nu ej längre främlingar och gäster utan *medborgare* med de heliga och Guds husfolk", eller: "vårt *samfund* är i himlarne, derifrån vi ock vänta Jesus".

Vi skola derför i fortsättningen hafva att göra med *församlingens* kallelse och mission. Församlingen är en lefvande gemenskap af de allra högsta och endast eviga intressen, löften och förhoppningar. Ingen annan gemenskap eller förening har Gud gifvit eviga löften. Dessa löften äro i ett ord: *evigt lif*, enligt Johannes ord. De innefatta allt, hvad som kan rymmas i ordet *frälsning*. Detta är församlingens kallelse. Denna kallelse innebär hufvudsakligast två ting: att fullkomnas i renhet och att uppfylla allt. Att här redan i den mån det är möjligt förverkliga denna kallelse i denna tvåfaldiga mening är församlingens *mission*. Denna mission är således tvåfaldig. Jag skulle vilja kalla den första för församlingens *inre* mission.

Summan af församlingens inre mission ligger i ordet *uppbyggelse*. Att uppbyggas innebär gemenskap. Och det innebär att *fullkomnas* i denna gemenskap, med andra ord att *fullkomnas ihop*. En sten vid sidan af bygget är fullkomlig i förhållande till sig sjelf, men i bygget är han fullkomlig endast såsom en del af byggnaden, och blir riktigt fullkomlig först, då byggnaden blir färdig.

Församlingens mission är således att uppbyggas i gemenskap med alla, som höra församlingen till. Det är en relativ fullkomlighet redan att hafva *fattat detta mål* af fullkomlighet. Och det tillhör oss, det är vår mission att oförskräckt bekänna vår tro på församlingsgemenskap med alla

Guds barn och praktisera det utan inskränkning, hvad på oss beror. Dervid hafva vi att akta oss för två rörelser, alldeles motsatta, som båda höra till den närvarande tidsandens strömningar.

Vår tid är en *söndringens* tid. Individen gör sig gällande och framträder med anspråk såsom aldrig förr. Den *enskildes* öfvertygelse och tro aktas i våra dagar mer än någonsin. Och deri ligger ju något storartadt, eftersom det är fråga om att gifva hyllning åt tro och öfvertygelse. Och *sammanblandar* man tro och öfvertygelse, blir det lätt summan af allt önskvärdt och stort, detta individens framträdande och erkännande. Men den enskildes tro är tyvärr ej allid *den* tro, "som en gång för alla öfverlemnats åt de heliga". Den enskildes öfvertygelse kan upphöjas på trons bekostnad. Och den enskilde kan framträda med en tro, som trampar *kärleken* under sina fötter. I det fallet är det ingen glädjande företeelse utan *Antikrists* ande och förtrupperna af hans verksamhet, som kallas *laglöshetens* son. Gent emot denna rörelse måste vi bekänna församlingsgemenskapens stora sanning och vi måste hålla på, att *intet* är *sanning*, som är i strid mot kärleken.

Men å andra sidan är vår tid en tid af *enhetssträfvanden* såsom ingen annan tid. De olika samfundens skiljemurar af bekännelser jämnas med jorden. Och det är redan i rörelse ett storartadt arbete att af alla de olika protestantiska kyrkorna göra en enda. Ja, mer än det, man

går längre och gör här och der, liksom på försök, en allians med judarne. Man mötes på den breda grundvalen af allmän människokärlek och annat man kan ha gemensamt och undviker det som kunde söndra. Ty värr är detta det specielt *kristliga*. Man måste nämligen i en allians med judarne noga akta sig för att nämna Jesus såsom Kristus. Men han kan ju lätt för kärlekens skull uppoffras. Ja, äfven med hedendomen är det utsigter att ingå allians på den verldsvida grunden af tro på någon Gud.

I denna rörelse synes vara mycken kärlek. Åtminstone talas det alltjämt derom. Deremot talas det litet eller intet om tro. Och det af goda skäl. Det är nämligen just ingen tro att tala om i denna rörelse. Och vi hafva de största skäl att vara misstänksamma mot en kärlek, som ej är bygd på tro. Det var ej kärlek frälsaren fruktade skulle dö ut af jorden utan så säger han: "När människosonen kommer, månne han skall finna *tro* på jorden?" Gent emot denna rörelse måste vi bekänna sanningen af församlingens *skilsmessa från verlden*. Orena ytor löda ej. Den enda sanna församlingsgemenskapen är bygd på sanningen, ej bara på sanningen i bekännelsen utan framför allt på sanning i lif, det är på *renhet*.

Då vi tala om församlingens renhet, hvad mena vi då? Mena vi en församling af felfria och fullkomligt rena? Nej, man vi mena en församling med ren hållning, en ren *karaktär*. Vi mena, att

församlingen och verlden äro två ting och ej ett. Vi mena en protest mot det andliga äktenskapet mellan verlden och församlingen, genom hvilket de ej mer äro två utan *ett* kött, ja ett *kött*, om än emellanåt en svag andeåtskilnad kan göra sig gällande. Vi tro ej, att det äktenskapet är erkändt af Gud. Vi mena med ett ord *tukt*.

Och församlingstukt är ej smek och ej våld utan *lif*. Den hvilar på förutsättningen, att församlingen *är lefvande*. Församlingen är en organism. Liksom en frisk kropp i *hvarje* fiber har ett organ ej bara för att äta och andas utan ock för att bortföra det förbrända, dåliga och främmande, så att det under helsa sker utan alla mediciner, så borde det vara i församlingen. Och så vore det, om anden och lifvet, den innerliga umgängelsen, den kärleksfulla varningen, den rena förmaningen herskade der i sin fulla helsa. De *våldsamma* medel som ibland måste tillgripas äro medicin på det andliga området. Och det slår aldrig fel, att de äfven då de verka och hjälpa medföra utmattning och svaghet. Derför är frågan om tukt först och främst en lifsfråga. Och då det är fråga om lif, blir frågan dernäst: *hvad lefva vi af?*

Församlingen lefver af *nådemedel*. Hon lefver ej omedelbart af ande utan af ande genom nådemedel. Alldeles som vi på det lekamliga området lefva ej omedelbart af lif utan af lifsmedel. Att lefva af nådemedel är församlingens ursprung-

liga *tros*lif. Och tron i församlingen är lika gammal som lifvet. De föddes på en och samma gång. Förr än man tänker, lefver man. Ett barn behöfver mat och luft, långt innan det behöfver skolböcker. Och det behöfver för öfrigt mat ocn dryck äfven sedan. Behof af lifsmedel är det första, som möter oss, och det sista.

Så länge det finnes lif, behöfs det lifsmedel. Och så länge det finnes *tro*, behöfs det nådemedel. Den andliga rörelsə i vår tid, som utmärker sig för sitt förakt för nådemedel, må berömma sig af en särskild *fullhet* af tro, huru mycket som helst. Men sanningen är den, att hon utmärker sig just genom *svaghet* i tron. Att kunna undvara nådemedel betyder på andens område just detsamma som att kunna undvara lifsmedel på det lekamliga. Det senare är dålig helsa. Det förra är dålig tro.

De nådemedel församlingen eger äro dopet, nattvarden och ordet. I nattvarden framträder gemenskapen ej blott med Herren utan *med hvarandra* såsom ett nådemedel. I alla nådemedel gifves i en sinlig form andligt godt. Ordet sjelft är visserligen till sitt yttre något rent kroppsligt, bokstäfver, synliga för ögat, eller ljud, som uppfattas af våra öron. Men hvem vet ej, huru dessa bokstäfver och ljud bära till vår ande nåd och lif och kraft. Ingen förstår det. Men ingen förstår heller på det lekamliga området, huru brödet kan i vår kropp förvandlas till muskler, nerver,

tankar, helsa, glädje och mod. Det är helt simpelt ett under, men ett under, som Gud gör *på det vilkor*, att vi äta. *Trons* lif är ock från början till slut bara under. Men det är under, som Gud gjort beroende af nådemedel.

Församlingens nådemedel äro gifna åt *hela* församlingen, åt både små och stora, ej minst åt de små. Med ringaktning af nådemedel följer ringaktning af de små. Det ligger i sakens natur. Du kanske har döpt ditt lilla barn till Kristus. Men betraktar du och *behandlar* du det ock *såsom ett Guds barn*. Är det för dig en kronprins, en himlaprins. Besinna, att de *förstå* ej sina egna behof. Men behof hafva de. Om du unnar dem lekamligt bröd, så unna dem ock andligt. Låt ej riset och tukten vara *allt* det andliga de få af dig. Kom ihåg, att de hungra ech törsta efter andlig spis.

Men ett steg vidare måste vi gå. Församlingens mission att uppbygga är ej bara att lefva. Vi lägga i vår mission måhända så uteslutande tyngdpunkten vid detta: människors omvändelse, att vi stå i fara att försumma pligterna i fortsättningen mot de omvända. Men en moder kastar ej bort sitt barn, då det är födt till verlden, och menar, att hon lidit nog för det allaredan. Hon har ej lidit färdigt på långt när.

Jag vill sammanfatta församlingens mission i detta fall under det gemensamma begreppet *uppfostran*. Och af det myckna, som deri ligger, vill

jag nämna bara två ting. Det första är: *förmaning och varning*. Ingen församling eger en hel kristlig karaktär, om ej förmaningens gåfva är i bruk. Deri yttrar sig på en gång den kristliga *kärleken*, som känner ansvar för andra, och det kristliga *modet*. Det finnes ingen ömkligare feghet än att låta sin broder förgås utan ett varningens ord. Vi äro alla redo att förmana, då det gäller att få någon omvänd. Då äro vi ock färdiga att hålla förböner för hvarandra. Men det var kanske *sista* gången vi bådo för den personen, *sista* gången vi egnade åt honom ett förmaningens ord. Eller ock vänta vi med det, tills *ett fall* påmint oss åter om vår broder. Men i sanning, månget fall skulle förekommits, om förmaning och varning af rätta slaget varit i god tid ute. Man tänder ej fyrbåken, sedan fartyget strandat. Och en varning, som kommer efter fallet, är bara ett hån af all kristlig varning. För tidigt kan man aldrig varna. Låtom oss varna och förmana hvarandra, medan vi ännu hafva öron och hjärtan, som *kunna* taga en varning.

Det nästa under uppfostran som jag ville nämna är *undervisning*. Man kan ej läsa apostlarnes bref eller Jesu tal utan att öfverraskas af hvilken vigt der lägges vid *insigt* i sanningen med afseende på tillväxt och bevarande. Med lif är man född. Men ingen är född med insigt. Hon måste förvärfvas. Det gäller ej att förblifva barn, säger Paulus. Ett nyfödt barn kan hvarken tala

eller gå. Och dock är det ett glädjeämne. Men om det *aldrig* skulle lära sig tala och gå, blefve det snart ett sorgeämne. Och det är i församlingen godt om sådana sorgeämnen. Ju mer välmenande någon är, desto lättare är han ett byte för alla lärdomsväder, om han saknar insigt i sanningen. Hvilken möda vi göra oss för att samla åt oss dagligt bröd för vår kropp. Vi anse det ej vara för mycket att arbeta 8 till 12 timmar om dagen derför. Huru mycken tid och möda göra vi oss för att insamla från ordets rika, aldrig felande skördar, andligt bröd för våra tankar, känslor och vilja?

Församlingen behöfver för ändamålet af undervisning *särskilda möten*. Det är det skriande behofvet. Offentliga möten finnes det nog. Men fara är, att församlingens verksamhet i den delen är vänd allt för mycket utåt. Vår verksamhet får derför mycket likheten med en mager häst. Väl finnes lif, men ack så liten kraft. Mycken väckelse, men ack så liten förmåga att hålla det *väckta vaket*. Den sista nattväkten af sömnaktighet har kommit öfver oss. Måtte anskriet ljuda genom församlingen: "Vak upp du, som sofver, och stå upp från de döda, så skall Kristus lysa på dig".

Men undervisningen måste begynna redan i *hemmen*. Låt mig säga rätt här för att förebygga missförstånd, att de kristliga *hemmen höra till församlingen*. Jag har ej mer rätt att använda mitt hem till hvad som helst än att använda kyrkan

till hvad som helst. Det vore visst en mindre olycka om kristendomen försvunne ur kyrkan än om han försvunne ur hemmen. Det ligger en sann kristendom deri att såsom Marta mottaga *Jesus* i våra hem, och ej mindre att såsom Maria mottaga *Jesu ord* i våra hem.

Ur de kristna hemmen framträder den kristna ungdomen. Och församlingen står i ansvar för äfven ungdomens uppfostran. Detta är församlingens *skolverksamhet.* Skola är ett ord som betyder ledighet. Icke derför att skolan är bara lek och hvila, men derför att skolan hör till den *lediga åldern.* Det finnes en tid i vårt lif, då vi än äro oupptagna (eller borde vara det) af lifvets allvarliga beting. Den tiden skall fyllas af skolan. Och sker det ej, så fylles han af dagdrifveriet och gatulifvet med *dess* frestelser. Det är ock en skola, men en skola från helvetet och för helvetet.

Församlingens skola har bara *ett* mål i att uppfostra för himmelen, att uppfostra hjärtat och karaktären. Och det speciella nndervisningsämnet är bara ett: *sanningen,* ej all möjlig sanning men sanningen. Men ur detta enda mål och denna enda undervisning framgår en *mångfald* af mål och en mångfaldig rikedom af sanningslif. Detta för mig in på det underbart sköna ämnet:

de andliga gåfvorna.

Liksom i naturen en och samma sol ur ett frö framkallar en ek, ur ett annat frö en ros, ur ett tredje frö en linnea, så framkallar en och samma

sanning i församlingen ur de olika gåfvorna den största rikedom och omvexling af lif. Men gåfvorna sjelfva äro *andens skapelser*. De kunna ej förvärfvas, dem kan *ingen* mer än anden kommendera öfver. En ek kan växa högre eller lägre, beroende af den ans hon får. Men hon kan aldrig genom någon ans blifva något annat än en ek.

Alla naturens gåfvor äro sköna. Hvem kan riktigt säga, hvilken som är vackrast, eken i sin styrka, rosen i sin färgprakt eller linnean i sin doft? Men visserligen kan man midt i naturens rikedomar vara blind och döf och derför arm. Och först *då* blir naturen oss riktigt skön och riktigt kär, då vi lärt känna skaparen, hvars skrift hon är. En främmande handstil må vara aldrig än så fullkomlig, han blir oss aldrig så skön som vår *väns*. Äfven i församlingens väldiga vidder och djup och höjder af skapelser, kan man vara blind och döf, så att man inga rikedomar ser, inga andliga gåfvor, ingen kraft, ingen färgprakt, ingen doft, ingen sång. Eländiga armod! Och äfven der är det sant, att jag skall älska gåfvorna och *upptäcka* gåfvorna, i den mån jag älskar och känner *gifvaren*.

Det är tre ting gemensamma för alla andliga gåfvor. De hafva alla ett ursprung, anden, de äro alla rena gåfvor (hvad hafver du, som du ej undfått?) och de hafva alla ett ändamål: att vara till gagn. Detta sista innebär ett fjärde: de äro

alla *församlingens egendom.* Andens skapelser, församlingens egendom, såsom det heter: "allt är det edert". Derför höra de ock under församlingens *ansvar.* De höra till församlingens räkenskaper, de äro inkomster, som församlingen en dag måste redovisa för. Kanske skall församlingen *först den dagen* besinna, *huru rik hon var.*

För öfrigt äro gåfvorna mångfaldiga. De äro alla sköna, hafva vi sagt. Men derför äro de ej alla lika oumbärliga. Det är en sådan olikhet äfven i naturen. En ros är färgrikare än ett hveteax. Men hveteaxet är oumbärligare. Att kunna gå på lina är en märkvärdig konst, men att kunna på vanligt vis gå på marken är nödvändigare.

Paulus gör en sådan skilnad mellan gåfvor och gåfvor. Att tala med tungor var en mycket märkvärdig gåfva på Pauli tid. Men han skattade gåfvan att tala med förståndet 2000 gånger mer. Den förra gåfvan var en hänförelsens gåfva, som slog an på känslan. Men den senare skaffade mer frukt, emedan hon talade mer till *hela* människan. Det vore skönt och upplyftande, om mer hänförelse komme in i församlingen. Det vore doft af blommor, det vore ungdomsrosor. Men nu som då är den gåfvan oumbärligast, som ej ensidigt utan *allsidigt* tilltalar människan. Sanningen måste vända sig ej bara till känslan. Då bär hon ej varaktiga och säkra frukter. Utan i all synnerhet till människans förstånd och vilja. Det finnes en bred väg från tankarna till hjärtat. Vänta ej att

hjärtat skall förblifva rent, om tankarna äro sänkta i all smuts. Ack, huru vigtigt det är, att de hungriga *tankarna* mättas med ett sundt och rent foder. Eljes skola de snart förvilla sig in på andra betesfält och förgiftade förgifta. Mer än hittills borde vi tänka på Pauli ord och i *vår* verksamhet tala hellre 5 ord med förståndet än 10,000 med tungor.

Vi märka, att apostlarne, ändock de beklädts med en myndighet, som stälde dem så godt som allrådande öfver församlingen, dock bara i *ett enda fall* ingrepo i församlingarnas sjelfstyrelse och frihet rörande tjänsten af de andliga gåfvorna. Och det var, då det gälde att åt församlingen gifva *lärare*. Då samlade de omkring sig lämpliga personer, en Timoteus, en Titus, en Markus m. fl., och undervisade dem grundligt. Och sedan insatte de dem åt församlingarna såsom biskopar och ledare med uppdrag att i sin tur öfverlemna sanningen, som de mottagit, åt "trofasta människor, dugliga att lära andra". *Läroembetet* hade således sin upprinnelse omedelbart i apostlarnes myndighet. Men de sjelfva voro endast lärjungar, som hade mottagit sanningen fullständigt och omedelbart från Jesu egen mun. Att i församlingen under dessa tider, innan Nya testamentet i sin helhet var skrifvet och kändt, bevara uppenbarelsen ren var ett ansvar, som apostlarne ej öfverläto åt andra. Och då vi nu ega den apostoliska sandingen fullständigt i Nya testamentets skrifter, så

är ansvaret att rent behålla henne öfverflyttad på församlingen. Och af allt församlingens ansvar är intet större, om så stort.

Det finnes i församlingen en nådegåfva, som Nya testamentet kallar *profetia*. Det är en vigtig nådegåfva, som man ej skall förakta, säger Paulus. Men man skall ej heller utan vidare *tro* hvarje profetia utan *pröfva* henne. Profetian är nämligen ett visdomsord, omedelbart hemtadt ur den kristliga erfarenheten och visheten. Vid alla våra gemensamma enskilda möten profeteras det och det till stor uppbyggelse. Och nu såsom på apostlarnes tid har hvar och en rätt att profetera. Detta kristliga erfarenhetstal pekar stundom på framtiden och blir en profetia i egentlig mening. Då innehåller hon t. ex. varningar för olyckor och missgrepp, som ligga i ens väg. Man gör väl uti att ej förakta sådant. Dock skall man ej genast förskräckas af alla olycksprofetior utan pröfva dem.

Helt annat är det med den uppenbarade sanningen. Henne skall man ej *pröfva*, utan lära *känna* och sedan lyda obetingadt. Hon är ej människors vishetsord utan *Guds* vishetsord och derför oföränderlig. Och hon är afgjordt bestämmande ej bara för församlingens tro utan ock för hennes lif. Man kan lika gerna vänta att skörda hvete af ogräs som att vänta ett lif i renhet utaf en sådd af lögn. Församlingen skall derför aldrig öfverlefva den dagen, då hon låtit *sanningen*

sig fråntagas. Hvad apostlarne räknade såsom så vigtiga ting, nämligen den evangeliska sanningen och insigten, det skola vi ej utan stort ansvar anse ovigtigt.

Var det derför magtpåliggande för apostlarne att uppfostra lärare, som kunde och ville rätt och oförfalskadt uppenbara det muntligen dem anförtrodda sanningsordet, så är det för församlingen nu icke mindre ansvarsfullt att uppfostra *predikanter*, som rätt dela sanningens ord i de heliga skrifterna. Den som predikar, han predikar såsom Guds ord. Detta ansvar skall församlingen ej lättsinnigt sofva öfver eller öfverlemna åt andra.

Det är sant, att då en andlig rörelse uppkommer, Gud omedelbart och oberoende af menniskor brukar uppväcka särskilda gåfvor, som han utrustar såsom banbrytare. Men i den mån den andliga rörelsen växer och en och flera församlingar uppkomma såsom dess frukt, räcka dessa gåfvor ej till för fältet, som vidgas allt mer. Då skall församlingen ej heller länge vänta på gåfvor, som Gud *omedelbart* kallar och utrustar, utan besinna, att Gud just genom församlingen och ur församlingen vill i fortsättningen kalla de lämpliga krafterna. Med förtröstan skall församlingen då i sin egen krets se efter gåfvorna och då de funnits uppmuntra och utsända dem. Och behöfva de uppfostran för sitt kall, blir ock det församlingens ansvar.

Och uppfostran behöfva de allra flesta för pre-

dikokallet. Det torde finnas någon mycket *stor* och *fullkomlig* gåfva, som utan vidare är färdig. Men åtminstone alla små och medelmåttiga gåfvor behöfva undervisning. Och det är visst icke alldeles likgiltigt för missionen, hvar och huru hon gifves.

Det *kommer igen* i vår midt, då det skall utsås i predikande. Och det *växer*, icke bara det ädla utsädet utan ock det dåliga. Och hvad som växer, det måste *skördas*. En trädgårdsmästare är ej dåraktig nog att, sedan han planterat sina nyttiga och ädla frön, lemna sin täppa öppen för alla som vilja, att der utså allt sitt ogräs, utan han inhägnar henne och rensar och rensar. Han tänker ej, att den goda sådden nog skall utrota ogräset, ty han vet af erfarenhet, att det går alldeles på motsatt vis. "Ogräs", säger t. o. m. Ingersoll, "växer utan all ans äfven på hårda landsvägar, men hvete växer ej utan vård". Landtmannen vet, att det tager honom tre eller fyra gånger så mycken tid att hålla sina majsfält *rena* som att plantera dem. Äfven församlingen bör känna sitt ansvar att veta, *hvad* de bära i skäppan, som skola så och plantera i hennes åker. Att hålla sina öron och hjärtan, sina tegar och fält öppna för allt och för alla, kallas stundom frisinthet. Men bättre vore att kalla det frivågenhet. Och det är stora skäl att sätta i fråga, om *Gud* gifvit oss frihet att våga så mycket.

Men jag sade, att församlingen har ej bara en

inre mission, som är uppbyggelse, utan ock en *yttre* mission, hvars mål är att "uppfylla allt". Jag måste fatta mig kort rörande denna afdelning af mitt ämne, och jag kan göra det så mycket hellre, som, om jag ej misstager mig för mycket, denna mission i det hela mer behjärtas än den förut nämda.

Församlingens yttre mission är hennes inverkan på de utom stående. Det är vigtigt att besinna, att äfven denna mission är en *gemensam*. Gälde det hela församlingen, då det var fråga om inre mission, som är uppbyggelse, så gäller det ock hela församlingen, då det är fråga om yttre mission. Då jag äter, så är det hela min kropp som äter. Och äfven att äta är en verksamhet, som sysselsätter hvarje minsta del af min organism. Då jag arbetar, är det hela min kropp, som arbetar. Eljes blir det ett dåligt resultat. Hvad handen gör ensam utan medverkan af tanken, blir ett dåligt arbete. Och det behöfs ej mer än en sjuk hand för att äfven den bästa hjärna skall tänka dåligt. På samma sätt skall församlingens yttre mission, om hon skall vara god, vara *hela* församlingens gemensamma ansvar. Det är ej enskilda, som skola missionera genom församlingen, utan det är församlingen, som skall missionera genom enskilda. Om församlingen låter tjusa sig att uppgifva detta ansvar, denna pligt, skall hon snart finna sig plundrad äfven på sina rättigheter, den ena efter den andra. Ty i läng-

den är det ej möjligt att behålla någon enda rättighet, sedan man uppgifvit sina pligter. Men är det då någon fara för, att församlingen låter tjusa sig bort från sitt ansvar och sin förmån i denna del? Ja, vi skulle aldrig tro det, om vi ej visste, att det verkligen sker. Det är för visso mästerskap af tjusning att kunna framställa den enskildes eller några få enskildes herravälde öfver församlingarna i så vackra ord, att det framstår såsom en högre grad af frihet, medan det, att församlingarna sammansluta sig för att sjelfva missionera *genom* enskilda, stämplas såsom att gifva sig i träldom under ett fåvälde. Det är det gamla knepet att dölja tyranniet under stora ord om frihet och hätska anfall mot "frihetens" vedersakare. Med intet kan man bättre dölja och uppbygga envälde. Men församlingen gör väl i att taga sig till vara för sådan frihet och komma ihåg apostelns varning: till frihet har Kristus kallat eder, blifven ej människors trälar.

Men vidare. Skall församlingens yttre mission vara hennes inverkan på de utom stående, så följer deraf två ting. Först, att de utom stående böra *vara* utom stående och ej räknas till församlingen. Ty man skall ej svälja en sjukdom för att sedan bekämpa honom. Det är bättre att hålla honom ute än att köra ut honom. För det andra, församlingens mission på de utomstående bedrifves, liksom de enskildes, väsentligen och mest genom *hvad hon är*. Att *vara ren* är en högst

verksam och framgångsrik yttre mission för församlingen. Och stackars den församling, som utan detta andens maktspråk gifver sig ut. Hon kommer visst igen mörbultad och sönderslagen af de onda andar hon ämnade utdrifva.

Församlingen har yttre mission i kristenheten. Det hör till *metodismens* stora berömmelse att i nyare tider hafva upptäckt det förhållandet, och vi protestantiske kristne hafva lånt af metodisterna mycket mer än vi kanske äro färdiga att strax medgifva. Metoden i väckelsemöten, sådan han nu redan är antagen i snart sagdt hela den protestantiska verldens evangelieverksamhet, är ej bara sjelf metodism utan hvilar på metodismens lära om hvad omvändelse är. Det är åtskilligt der, som vi ej borde utan vidare godkänna. Sjelfva lifligheten kan stelna till ett isigt löje. Men *det* skola vi erkänna såsom en mycket vigtig sanning, att kristendomen behöfver yttre mission i sin midt. Och den gamla slentrianen att begränsa Kristi kyrka efter sockengränserna behöfver alla de stötar han kan få. Och saliga äro vi, om vi i den delen slå de *unga* barnen mot stenarne.

Det är sant, att hvarje enskild kristen mission bland de utom stående kan kallas en del af församlingens. Men nu tänka vi särskildt på hela församlingens gemensamma mission. Och *dess* vigtigaste yttring är det för kristendomen alldeles egendomliga, som vi kalla *predikan*.

Vi hafva en mycket trång och ensidig uppfatt-

ning om, hvad kristlig predikan är, om vi tänka, att hon är bara eller i första rummet någons tal *till* församlingen. Hon är i sjelfva verket i allra första rummet *församlingens* sanningsord genom någon, som står der, liksom företrädande ej bara Herren utan ock hans församling. En klarare blick på denna sak skulle gifva oss såsom troende åhörare ett nytt och helsosamt ansvar i förhållande till både predikan och predikanten.

Den kristliga predikan är först och främst en den kristna församlingens gemensamma och högtidliga *bekännelse* af den gemensamma sanningen. Paulus uttrycker denna gemenskap i predikan, då han i romarebrefvet talar om, att då han komme dit och predikade för församlingen, så betydde det egentligen att "vi hos eder må *tillsammans vederqvickas af hvarandras tro*, eder och min". Af denna predikans egenskap följer, att hon egentligen ej innehåller *något nytt*, åtminstone ej alls far derefter, utan tvärtom, såsom vi ock veta, har sin egentliga *styrka* deri, att hon uttalar sanningar, som redan *äro* församlingens dyra egendom. Den som tror, att han genom att fara efter att alltid bjuda på nyheter skall i längden bibehålla sig såsom en nykter och insigtsfull kristlig församlings predikant, han skall finna sig högligen bedragen. Och det ligger för öfrigt i sakens natur. Hans kost är mer retande än närande. Jämför ock hvad Paulus säger: "att skrifva till eder om samma sak är för mig ej besvärligt med för

eder trygt", samt Johannes ord: "icke ett nytt bud skrifver jag till eder utan det gamla budet". Men detta gamla budet är, såsom han strax tillägger, nytt, emedan det beständigt vinner nya segrar ock beständigt har ny och färsk tillämpning. Det är ett visdomsord, värdt att minnas. Den kristliga predikan är ock ett församlingens *väckelseord* till de oomvända. Märk ej bara predikantens utan församlingens, såsom det heter: "anden och *bruden* säga kom".

Några ord såsom afslutning, några ord, som särskildt beröra den trängre krets, som ligger i ordet "vår" och "oss". Vi såsom frisinnade troende hafva emigrerat hit till detta land såsom alla andra för att åtnjuta detta lands lekamliga goda. Men skall ej vår emigration vara en emigration *bort* från vår kallelse såsom kristna, bort från vår mission såsom en kristen församling, så måste vi besinna, att *Gud* fört oss hit, ej slumpen. Och Gud har fört oss hit för att *gifva*, ej bara för att taga. Vi hafva i det enkla apostoliska evangeliet och i det enkla, okonstlade församlingsbegreppet en *skatt*, rikare än allt Amerikas guld. Skola vi uträtta vårt ärende här? Skola vi blifva evangelium trofasta? Skola vi akta oss sjelfva värda en verkligt hög och stor mission? Den tid torde ej vara aflägsen då evangelium blir sällsynt i de stora kyrkorna. En våg af förnekelse, sådan som den som i förra århundradet öfversvämmade Europa, synes redo att öfversvämma detta land. En

handfull af hernhutare höjde i Europa oförskräckt korset under det stora affallet der. Och ej utan verkan! Hvad som skall göra *oss* värda en dylik hög och skön mission och starka nog derför, är förvisso ej antal, ej guld, ej det lysande yttre. Det är endast ett: *renhet.* Nådestillfällen äro på samma gång Guds kallelser. Må vi förödmjukas och rensas och på den vägen upplyftas till frimodighet att antaga kallelsen!

Reformationen i Sverge,

**Dess förnämsta personligheter
och dess utveckling . . .
till och med Upsala möte, . . .**

—AF—

D. NYVALL.

TRYCKT A A. L. SKOOGS ACCIDENS- OCH MUSIKTRYCKERI,
MINNEAPOLIS, MINN.

VII

Reformationen i Sverge.

Den romerska kyrkans kanoniska lagar voro visserligen de samma allestädes i verlden, men icke allestädes lyckades det att göra dem gällande lika fort. Särdeles i fråga om påfvens envälde öfver kyrkan uppgaf ej Sverge utan motstånd sin frihet. Men så småningom underkufvades det dock. Påflig skatt pålades i tusende former, celibatet infördes, kyrkans domsrätt utvidgades i likhet med fallet i kristenheten för öfrigt. Och i all synnerhet gjordes grundsatsen gällande af påfvens allmänna och speciella domsrätt i alla frågor öfver lekman och prest, biskop och ärkebiskop. Celibatet hade i Sverge nedsänkt presterna i samma råa tillstånd som allestädes eljes. De voro utmärkte genom sedeslöshet och okunnighet. De gjorde sig skyldige till dråp och andra våldsbragder. De voro hjältar vid glasen och bordet. Men predika kunde få af dem och många icke ens läsa. Visserligen försöktes reformer. På arbogamötet 1474 förbjödos de att i sitt hus hysa miss-

tänkt qvinnsperson och hålla sig med konkubin. Och redan tidigare, på ett möte i Söderköping 1441 hade beslutits, att Fader vår, apostoliska tron och ave Maria skulle öfversättas på svenska språket och söndagligen läsas för folket. Eljes fans intet af Guds ord tillgängligt på svenska språket. För de lärde utgaf en viss magister Mattias en latinsk bibel med förklarande anmärkningar. Men till och med den var så sällsynt, att biskop Brask bara hade hört ryktet om, att en sådan fans. Det var ej biskoparnes starka sida att syssla med böcker. Bättre kunde de sköta en lans och rida en häst.

Liksom annorstädes i kyrkan äro äfven i Sverge nya munkordnar att betrakta såsom försök till reformer. Och det kan sägas om den svenska Brigittinerorden långt mer än om de flesta andra, att han bär ett tydligt protestantiskt drag. Tiggarmunkarne praktiserade redan de en protestantisk ide genom sin verksamhet såsom folkets predikanter. Deras nit drogs dock från början till de påfliga intressena. Men Vadstena-munkarne i Sverge hafva tvifvelsutan utfört en mycket ädel och evangelisk verksamhet genom öfversättningen till modersmålet af bibliska böcker och annan uppbyggelselitteratur, såsom ock genom sitt predikande. Ja, äfven i Sverge saknades icke straffprofeter inom kyrkans sköte. Bekant är, att Brigitta sjelf icke sparade med straffpredikningar i sjelfva Rom och att icke ens påfven undgick hen-

nes näpst. Ett annat exempel är Heyno i St. Olofs kyrka, Visby, hvilken i 14 århundradet uppträdde i offentliga predikningar mot munkarne i allmänhet och tiggarmunkarne i synnerhet och deras ogudaktiga lif och nekade deras makt att förlåta synder. Såsom ett annat reformatoriskt förebud kunde ock nämnas, att aflat efter Luthers uppträdande var mycket trögsåldt i Sverige. Och ändock priset,till Brasks stora glädje, nedprutades allt mer, tills aflat erhölls till skänks, ökades ej åtgången.

Det första ryktet om Luther kom till Sverge genom Petrus Magni, som då vistades i Rom såsom föreståndare för brigittinerklostret der och skref hem till Vadstena om "en doktor nere i Tyskland af den helige Augustini orden, hvilken skrifvit många slutsatser om aflaten." Det var år 1518. Samma år blef Olaus Petri,* Sverges reformator, promoverad till magister vid Luthers universitet i Wittenberg, der han i tre år studerat. Hemkommen begaf han sig till Strengnäs, som var hans biskopsstad. Biskop Gregerson derstädes mottog honom välvilligt och gjorde honom till kanik och diakon vid domkyrkan. Kort derpå förlorade emellertid biskopen lifvet i Stockholms blodbad,och det berättas att Olaus följt honom dit

* Namnet är enligt tidens sed latiniseradt. På svenska skulle han hetat Olof Peterson. Petrus Magni, nämnd ofvan, skulle vara Peter Magnuson, Laurentius Andreæ skulle heta Lars Anderson o. s. v.

och varit nära att dela hans öde. Biskopens närmaste man, ärkediakonen Laurentius Andreæ, skötte efter biskopens död det lediga stiftet. Denne kraftfulle och lärde man blef sjelf vunnen för reformationen genom Olaus och sedan af största gagn för reformationen i Sverge. Med hans medgifvande och bifall höll Olaus Petri bibelläsningar för domkyrkans korgossar och kaniker och, sedermera utnämd till domkyrkans föreståndare, fortsatte han denna verksamhet för en alltjämt växande skara af åhörare. Sålunda började i all stillhet reformationens verk i Sverge, och det hade varit en stor vinst, om det så fått fortsätta, såsom en det gudomliga ordets rena mission på själarna.

Det ser ej ut som om någon tänkt på att förhindra Olaus i hans predikoverksamhet. Men genom en annan händelse var en storm nära att utbryta öfver hans hufvud. Hans fader, en smed i Örebro, afled. I sitt testamente hade han ihågkommit karmelitermunkarna med en åkerlott med vilkor att de skulle hålla messa för hans själ. Då de ämnade fullgöra denna tjänst i den aflidnes hem, blefvo de afvisade af Olaus och hans broder Laurentius, som delade broderns evangeliska åsigter, men till stor förfäran för modern, som med tårar och böner förgäfves sökte beveka sönerna att låta munkarna uträtta sin tjänst. Häröfver anförde munkarne klagomål i Strengnäs hos Olaus förmän. De angåfvo, att de snöpligen af-

visats från likbegängelsen, att åkerlotten undanhölles dem och att de ogudaktige sönerna smädat påfven och prisat kättaren Luther." Besynnerligt nog synes detta klagomål ej hafva ledt till något åtgörande.

Olaus fortsatte att predika utan att förhindras. Enligt hvad hans motståndare meddelat, vände han sig i sina predikningar med stor bestämdhet mot helgondyrkan, äfven jungfru Marias, satte Guds ords predikan högt öfver läsandet af messan, ifrade mot munkar och deras tiggande, yrkade på, att den sanna bikten skedde i hjärtat inför Gud, och afrådde från att bikta för presten. Han uppträdde äfven mot den romerska stolens lagstiftning och den kanoniska lagen och fordrade, att kyrkan borde återvända till den apostoliska tidens fattigdom och renhet. I synnerhet i det sista yrkandet kan man skönja, att Olaus såsom reformator torde varit färdig att slå in på den sjelfständiga frikyrkans väg, om ej de politiska omständigheterna blifvit honom, liksom de blefvo Luther, öfvermäktiga. Man kan ej nog beklaga, att den unga protestantismen såväl i Tyskland som i Sverge genom politikens inblandande lät smida sig i statskyrkotvångets fjättrar. Hvad kunde ej ha uträttats för lefvande kristendom och sann evangelisk mission, om fria protestantiska församlingar, liksom de böhmiska och mähriska brödernas, hade från början kommit till stånd omkring rikedomen af det evan-

gelium, som Luther predikade. Denna svaghet att se efter yttre stöd och ej våga praktisera församlingsgemenskap på den enda garantien af Nya testamentet är ~~lutheranernas~~ stora olycka. Rikare och framför allt hjärtligare än någon annan framställning lider lutherdomen af denna klängsjukdom. Men finner ofta detta fel, ty ett fel är det, hos personer med sällsynt goda hufvuden och rika känslor. De vilja ej *våga*. Jag tror, att de se omöjligheterna såsom allt annat klarare än de fleste och de låta afskräcka sig från att ej alls försöka, emedan det är så sannolikt att det ej skall lyckas. Sedan är det tyvärr ofta de långt mindre utrustade och beredda, som lemnas att göra vågstycket. Luther i spetsen för en frikyrka! Huru annorlunda det skulle tagit sig ut än Zinzendorf i spetsen för en frikyrka. Om ändå Luther haft Zinzendorfs enkla förtroende till sina trosbröder, Zinzendorfs kärleksmod att utan betänkande våga äfven församlingsgemenskap på den enda plankan af evangelium. Eller ock om Zinzendorf haft några smulor mer af Luthers rikedomar på vishetens gåfvor. Bekanta äro Luthers ord: "Den som bara hade folk". I detta misstroende, huru välgrundadt det än var, gick för frikyrkan hennes störste ledare förlorad. Luther var en general, som aldrig vågar ett slag och aldrig vinner det, emedan han icke kan förmå sig att lita på sina soldater. För mycket förtroende är der bättre än för litet.

En ny personlighet framträder nu och ger reformationen ny fart men ock en ny och främmande karaktär. Det är den kraftfulle Gustaf Vasa. Denne store man, till hvilken Sverge står i sådan tacksamhetsskuld för politisk frihet och sjelfständighet, blef ock Sverges egentlige reformator, då vi nämligen tänka på det reformationsverk, som faktiskt kom till stånd. Vid sidan af en sådan herskarevilja var det sannerligen ej en lätt sak att med framgång göra kyrkans sjelfständighet gällande, icke ens för så kraftiga naturer som Olaus Petri och Laurentius Andreæ.

Gustaf Vasa kom till Strengnäs för att krönas. Der kom han att få höra några af Olaus lärjungar predika. Och då han ville ha närmare reda på dessa ting, upplystes han af Laurentius Andreæ, att denna rörelse begynt i Tyskland af en "viss doktor Martinus, hvilken kringskurit påfve, kardinaler och de store biskoparne och särskildt lagt i dagen, att de icke skulle kunna med en bokstaf ur den heliga skrift bevisa, att deras stora välde och herradöme hade Guds befallning att grunda sig på." Det var att peka på just den sidan af reformationen som låg närmast Gustafs politiska planer. Och denna antydan var nog för att med ens göra klart för den djärfve statsmannen, hvilka resurser en sådan reformation, som gaf fursten makt öfver de andliges egendomar, lemnade i hans händer för fullbordandet af en stark svensk monar-

ki och dermed ett starkt och självständigt Sverge. Ty sådana voro utan tvifvel Gustafs fosterländska planer. Att han närmare och mer direkt intresserade sig för den rent *andliga* sidan af reformationen, finnes intet som antyder. Han såg på Sverges politiska räddning och såg denna i en stark svensk konungamakt. Den lärdomen hade han dragit af unionstidens och herreregeringens olycker. Derför sammanfalla för honom Sverges och hans egna intressen till ett. Utan tvifvel såg han en Guds ledning i denna reformation, som självmant erbjuder sig till att tjäna hans planer och ger honom en välkommen anledning att på Guds eget ord grunda sina maktanspråk äfven öfver kyrkan och kyrkans egendomar i första hand. Ty befrielsekriget kostade otroliga summor. Och Stockholm var än ej eröfradt.

De båda hufvudmännen för den nya rörelsen Laurentius Andreæ och Olaus Petri, tager han genast i sin tjänst, den förre såsom sin kansler (statsminister), den senare såsom sin predikant. Gustaf dröjde ej att göra ett praktiskt bruk af de nya ideerna. Han upptog nämligen med våld ett stort silfverlån från Vadstena rika kloster. Och då munkarne klagade och kallade det helgerån, lät han L. Andreæ undervisa dem om, att "kyrkan enligt den heliga skrift icke är prester, prelater och kyrkobyggnader utan de *troende människornas samfund*, och derför vore kyrkans pen-

ningar egentligen folkets penningar och det vore alls icke helgerån att till nästans nytta använda de penningar som tillhörde kyrkan." För visso en skickligt använd sanning! Ty hvarje bokstaf är sanning. Och dock kunde man med Gustafs tillämpning af den försvara hvilket röfveri som helst, om det bara sker "till nästans nytta."

Att Laurentius Andreæ i det anförda uttalar sin öfvertygelse och ej går bara konungens ärenden, derför är hans karaktär en borgen. Han vore visserligen den siste att göra af sina grundsatser bara underdåniga furstetjänare. Låt oss göra närmare bekantskap med denne mans reformatoriska grundsatser. I de förut anförda orden om Luther till Gustaf i Strengnäs berättar han gillande om Luthers verksamhet, att han bevisat, att de andliges verdsliga makt och rikedomar sakna stöd i skriften. Uttalade han dermed sin tro på statskyrka? Ville han, såsom Gustaf tog det,inbjuda fursten att taga påfvens rol öfver kyrkan? Detta förnekar hans följande historia. Det var nämligen just derför denne man inom kort föll i onåd hos Gustaf, hvarom jag skall nämna mer sedan, emedan han med kraft gjorde kyrkans självständighet gent emot Gustafs tyranni gällande. I den delen var L. Andreæ en vida kraftigare man än Olaus Petri. Också kunde den senare, då han på samma gång föll i onåd, sedermera återtagas, men L. Andreæ icke. Att han deremot

fann det billigt, att rika kloster såsom Vadstena borde med sina oanvända rikedomar understödja Gustaf för fosterlandets räddning, ja, att han till och med kunde vara böjd att låta de tvingande omständigheterna ursäkta äfven ett våldslån, det må man ej säga mycket om. I allmänhet taget synes det varit såväl hans som Olaus Petri mening att inrymma åt konungen ett tämligen fritt förfogande öfver kyrkans egendomar. Det var först då konungen gjorde anspråk på att kunna afsätta och tillsätta biskopar och med ett ord vara påfve öfver den svenska kyrkan, som desse män protesterade.

En sant evangelisk tanke har L. Andreæ uttalat, då han säger, att kyrkan är de troende människornas samfund, de heligas samfund, och att *alla* deras medlemmar hafva lika rätt och lika pligt att enligt den Heliga skrift pröfva nya läror. Hvilka höga tankar uttalar han ej här om dem, som äro kyrkans medlemmar! Hvilken skada, att denna samfundstanke ej fullföljdes! Men det skedde ej. Statskyrkans enda samfundsbegrepp är sockengränsen. Då Spener i Tyskland och Erik Tollstadius i Sverge i 18 århundradet framstälde dessa sant lutherska meningar om igen och yrkade på alla troendes presterskap, då stämplades det af dem, som tagit sig Luthers namn, såsom villfarelse och dess bekännare förföljdes såsom arga kättare. Om Luther hade L. Andreæ de största tankar,

ändock han ej vill gifva den nya rörelsen i Sverge namnet luthersk. Ja, han säger uttryckligen, att han har endast föga kännedom om den nya lära, som kallas Martins, dock nog "för att finna, att Martin är större än att han kan vederläggas af oss enfaldiga människor, ty han är rustad med skriftens, icke den heliga Brigittas eller någon annans utan den *gudomliga* skriftens vapen."

Såsom jag redan nämt, råkade denne förtjänstfulle man snart i konungens onåd. Gustaf hade nämligen känt sig besviken på hans medhåll, då han allt mer började tyrannisera kyrkan. Andra gunstlingar erbjödo sig, isynnerhet de båda tyskarne Peutinger och Norman, hvilka voro villiga att i allt gå konungens ärenden och visste att behaga honom genom att uppställa en splitter ny kyrkostyrelse, hvarigenom biskoparne förlorade hvarje skymt af självständighet och konungen i egenskap af högste styresman öfver kyrkan genom sina spioner, ty sådana voro de nya tjänstemännen, utöfvade ett högst tryckande envälde, som allt mer tog formen af det oresonligaste plundringssystem. Det var icke bara kyrkklockor som togos och dyrbara mess-skrudar, utan icke ens silfverkärlen, afsedda för nattvardsfirandet, skonades. Och denna plundring hade icke längre till ursäkt ett omedelbart och skriande behof, utan skedde för att rikta konungens skattkammare. Konungen förföll nämligen med åren i den förfärligaste girighet

och visste snart inga gränser för sitt vinstbegär. Särskildt genom Peutingers inflytelse gjordes Andreæ mer och mer förhatlig för konungen. Slutligen kom det till rättegång. I denna var ock Olaus indragen. Den gemensamma och farligaste anklagelsen mot dem var för majestätsbrott. De beskyldes för att hafva vetat om en sammansvärjning mot konungens lif. Förhållandet var verkligen det, att de *flere år efter* sammansvärjningen *under bikt* fått den sig meddelad och af sitt *samvete* känt sig pligtiga att tiga. Derför dömdes de till döden. Rättegången fördes med mycken brådska. Nyårsaftonen anklagades de och 2 januari föll domen. Genom konungens "nåd" ändrades dödsdomen till dryga böter, hvilka bragte Andreæ till tiggarstafven. Han dog fattig och förgäten.

Hans största lifsverk är den *öfversättning af Nya testamentet* till svenska språket som han med Olaus Petris tillhjälp utgaf år 1526 och som är den första svenska öfversättning af hela Nya testamentet till svenska. Dermed förhöll sig så. Redan 1522 utkom Luthers tyska Nya testamente och ett par år senare en dansk öfversättning. Gustaf befalde då ärkebiskopen och biskoparne att följa exemplet och utgifva en öfversättning af Nya testamentet äfven till svenska, "då nästan alla folk hafva bibeln tillgänglig på modersmålet." "Undandroge de sig detta, förtjänade de ej namnet

herdar, eftersom de ej bara icke födde fåren utan äfven missunnade dem betesmarkerna." Biskoparne i allmänhet voro för saken, men Brask ogillade det. Saken vore först och främst vådlig, menade han, ty bibeln skapade kätterier, i synnerhet om den lästes på svenska. Vidare vore ock saken onödig. De lärde kunde nämligen läsa biblen såsom man hade den (på latin), och de olärde kunde lika litet läsa svenska som latin. Icke heller blef öfversättningen af. Det var då L. Andreæ gick till verket och var färdig redan 1526. Denna öfversättning gjordes direkt ifrån grundspråket och ej, såsom t. ex. den danska och *sedermera* de flesta svenska, från Luthers tyska. Om kommande bibelkommisioner i Sverge följt den store L. Andreæs exempel och i sitt öfversättningsarbete gått direkt till urskriften i stället för att förspilla tid på att jämka den efter Luthers "inspirerade" tyska bibel, så hade vi haft en auktoriserad svensk öfversättning hundra år förr, för billigare pris och dertill bättre.

Olaus Petri fortsatte emellertid såsom predikant i Stockholm den mission han börjat i Strengnäs. Han är outtröttligt verksam ej blott såsom predikant utan såsom skriftställare. Jag har nämt hans andel i L. Andreæs Nya testamente. Här följer en förteckning på hans öfriga skrifter.

1) En stridsskrift mot dansken Paul Vändekappa (så kalladt emedan han först antog lutherdo-

men men sedan öfvergaf den) med den innehållsrika titeln: "Svar på ett okristligt sändebref, som en lögnaktig munk låtit utgå mot det heliga evangelium, som nu af Guds nåd i ljuset kommit."

2) Tolf spörsmål, likaledes en stridsskrift, utgifven på konungens befallning år 1526 och ämnad att offentligt vederläggas af de katolskt sinnade, om de förmådde.

3) En liten bok om sakramenten af 1528.

4) Om äktenskapet.

5) Om klosterlefvernet.

6) Guds ord och människobud.

7) Kristliga förmaningar till klerkeriet.

8) Kort undervisning om tron och goda gerningar.

9) En postilla af 1530, äfven innehållande en katekes.

10) En psalmbok innehållande 15 gudeliga visor, bland andra: "O fader vår barmhertig god", som vi än gerna sjunga.

11) Kyrkohandbok, innehållande råd, huru prest skall gå tillväga vid dop, äktenskap, kyrkotagning, liks vigande, liks jordande, äfvensom huru man skall handla med dem som ligga sjuka, som afrättas o. s. v. Författaren fordrar ej att hans bok skall antagas. Han tål gerna, att en annan ger bättre råd.

12) Om huru messan skall läsas, 1531.

13) En predikan emot svordomar.

I denna predikan angifver han tydligt själfva konungen, som var en förfärlig svärjare. Han säger bland annat: "De som det mest skulle straffa bruka det mest. De akta intet, att deras herre och Gud, som deras makt och härlighet gifvit hafver, varder så jämmerligen försmädad, bespottad och begabbad, utan hjälpe själfva till med, androm till exempel." Då Olaus sedan stod inför rätta, så anklagades han äfven för denna predikans skull, eller för att han "lastat konungen för de myckna svordomar och Guds försmädelser, som voro gängse."

14) En tänkebok.

15) Hans bekanta krönika, en kort svensk historia. Äfven den behagade ej konungen, som vid den nämda rättegången likaledes beskylde Olaus för att hafva "beskrifvit historier och krönikor för att inblåsa förgiftig otrohet hos Kongl. Maj'ts undersåtar". Olaus hade nämligen om Magnus Ladulås yttrat: "Namnet Ladulås var ett ärligt namn, som konung Magnus haft större heder af än om han kallats romersk kejsare. Ja, de finnas icke många i verlden som kunde kallas Ladulås, *ladubrott* hafver alltid i verlden varit mera allmänt." Detta kände förmodligen konungen såsom en förebråelse mot honom för hans plundringar af adelns och kyrkornas gods.

Jag har redan nämt, att Olaus tillsammans med L. Andreæ blef dömd till döden 1539 af den miss-

tänksamme tyrannen, men "af nåd" fick betala sitt lif med böter. Som han själf intet egde, betalade hans många vänner för honom hans böter. Efter några års tillbakadragenhet återfick han konungens gunst och användes för olika värf. Ja, konungen uppdrog t. o. m. åt honom att skrifva *sin historia*, tydligen ett tillfälle att försona, hvad han brutit med sin krönika. Detta måtte dock Olaus hafva afböjt, hvarpå han på nytt råkade i onåd och var i stället nära att komma ut för ett nytt åtal på grund af oförsigtiga yttranden om konungen. Men han slapp med en sträng förmaning och fick lefva i fred sina återstående dagar. Han slutade sitt verksamma lif 1552. Olaus var, ehuru prest, gift och hade redan före Luther tagit det steget. Det väckte då i Sverge oerhördt uppseende och Brask skref till konungen och beklagade att sådant kunnat ske "i själfva hufvudstaden, der hans nåde hade sitt dagliga väsen." Men konung Gustaf svarade, att han mycket förundrade sig, att "man var färdig att sätta en person i kyrkans bann för det som Gud alls icke förbjudit, men alls icke för slemma förbrytelser mot sjette budet."

Jag nämde Brask. Han förtjänar några ord såsom det nya kyrkoskickets uppriktige *katolske* motståndare. I vissa fall är han en stor personlighet. Han är den förste, som uttalat tanken på att genom kanal förena Venern och Vettern. I

förhållande till Luther och reformationen är han en afgjord motståndare. Han förbjöd att sälja och läsa Luthers skrifter i sitt stift och skref till Gustaf, att han borde förbjuda dem att införas i landet. Det var dock Gustaf ej hågad att göra utan mente, att "han ej hört Luthers skrifter dömda ogilla af opartiska domare." "Dessutom finge ju motskrifter utgifvas, och konungen vore skyldig att lika skydda *alla* sina undersåtar i deras rättigheter." Gustaf ställer sig således der på religionsfrihetens och tankefrihetens grund. Det gör han ej alltid. Att Brask var emot bibelöfversättning veta vi. Hans yttrande om Paulus är bekant: "Bättre hade varit, att Paulus varit bränder än af hvar man känder." Det öfverensstämmer väl dermed, att han äfven var en motståndare till missionen bland lapparne, föranstaltad af Gustaf. Likaledes var han emot dispyter i de nya frågorna och undanbad sig, då Gustaf befalde honom att sända lärde män till Stockholm att disputera med Olaus. Bekant är, att Gustaf gerna föranstaltade sådana samtal. Det märkligaste torde hafva varit det mellan Olaus och Peder Galle i Upsala vid julen 1524, hvarvid de båda kämparne "nappades väldigt" och ingen ville gifva med sig. Det var då Gustaf kom på den kloka tanken att låta båda kämparne i kort form skriftligt angifva sina skäl, hvarefter dessa publicerades bland folket. Det gaf en stor öfvervigt åt Olaus, som synes hafva

varit en smula för het af sig för att riktigt vinna seger vid muntlig diskussion. En annan diskussion mellan de bägge kämparne hölls en hel dag vid Vesterås riksdag tre år senare, då Galle drog det kortaste strået. Brask, för att återgå till honom, var öfverhufvud emot *allt*, som Gustaf gjorde, utan att dock någonsin deltaga med i politiska stämplingar mot honom och fosterlandet. Måttet af hans grämelse var rågadt, då han genom Vesterås recess måste afstå åt kouungen sitt kära slott Munkeboda. Han lemnade då i sorg och förtret sitt fosterland och återsåg det sedan aldrig. Gustaf ger honom denna beska orlofsedel: "Förr vore goda män nödige (tveksamme) att gå under biskopsämbetet, men en gång der, ville de hellre dö än skiljas vid sin hjord. I hafven själfve trängt Eder in och onödd och otvungen lupit, så snart Guds ord kom och bjöd Eder att *föda* hjorden och I ej längren kunden efter behag mjölka, klippa och slagta fåren." Vi ha anledning att tro, att Gustafs omdöme om Brask är delvis orättvist.

Gustafs stora själfständighet visar sig i hans förhållande till biskoparne.

En egendomlig omständighet var, att vid Gustafs tillträde till regeringen alla biskopsstolar, utom två, voro lediga och ärkebiskopen Gustaf Trolle befann sig i landsflykt, afsatt såsom landsförrädare. Konungen skyndade sig att tillsätta biskopar och begärde i bref till påfven bekräftel-

se på valet med det något trotsiga tillägget, att om bekräftelse vägrades, "skulle han hellre låta biskopar ordineras af öfverstepresten Kristus än låta kyrka och gudstjänst förfalla genom den apostoliska stolens försummelse." Af detta framgår, att Gustaf redan då var långt ifrån att vara en kyrkans, det är påfvens, lydige son. Bekant är konungens djärfva förfarande med den uppro-riske biskopen i Vesterås, Sunnanväder. Gustaf uppträder med biskopens egna uppviglingsbref, som han uppsnappat, i domkapitlet och förklarar Sunnanväder afsatt. Som kändt är kan enligt den romerska kyrkolagen en biskop ej vare sig väljas eller afsättas annat än af domkapitlet eller af påfven. Sunnanväders broder Knut trodde sig derför våga att protestera emot konungens rätt att afsätta biskopen. Men det hade ingen annan påföljd, än att äfven Knut, som var vald ärkebiskop men än ej tillträdt ämbetet, blef afsatt af den förbittrade Gustaf. Konungen föreslog ock själf i den afsatte Sunnanväders ställe en person, som de nu förfärade domkapitelledamöterna strax erkände och hvars val äfven stadfästes af påfven. Till ärkebiskop valdes en Johannes Magnus, som ock tills vidare erkändes af påfven. Men då han en tid derefter föll i onåd hos konungen och måste lemna landet, ser det ut som om konungen helst ämnat reda sig utan ärkebiskop. Påtryckningen var dock för stark. Helsingarne ville ha ärkebi-

skop och L. Andreæ, som väl misstänkte, att konungen ville helst själf vara ärkebiskop, yrkade derpå. Då föranstaltades val, men ej på katolskt vis, så att det äfverläts åt domkapitlen, utan hela rikets presterskap kallades att deltaga i valet. Vid detta val erhöll Laurentius Petri 150 röster och hans tre medtäflare 21 tillsammans.

Äfven många andra drag kunde anföras af Gustafs egenvälde i reformationsverket. Men ehuru många af biskoparne voro emot den nya ordningen, så hade de hvarken mod att offentligt protestera eller lust att för öfvertygelsens skull följa Brasks exempel och lemna fosterlandet. De åtnöjde sig med att protestera *i hemlighet*. Ett möte för en sådan "protestation" höllo de med hvarandra i Strengnäs 1531. I största tysthet talade de ut sina hjärtans bekymmer öfver den "lutherska lärdomen," "klerkernas taxering" och "svensk messa" och gömde djupt i domkapitlets arkiv äfven en skriftlig protest mot dessa ting. Derpå skyndade de sig till Stockholm och invigde på konungens befallning den af honom föreslagne biskopen Petrus Magni äfvensom ärkebiskopen Laurentius Petri.

Den största triumfen vann Gustaf för sina planer på den för oss redan bekanta riksdagen i Vesterås 1527. Konungens skickliga sätt att der tvinga sin mening igenom är bekant genom svenska historien. Hvad som framför allt intressera-

de Gustaf i reformationen visar detta mötes beslut, som är uppsatt helt och hållet efter hans diktamen. Det handlar nämligen från början och till slut om kyrkoegendomens räfst till kronan. Dessutom fråntager det de andliga domstolarne en del af deras domsrätt. För öfrigt gillade mötet konungens nit om att "Guds ord och intet annat predikades och den stora makten öfverläts *åt konungen*, att: "om biskoparne tillsatte prester, som voro drinkare och manslagare och icke kunde eller ville predika Guds ord, så kunde konungen med våld drifva dem obeqväma ut och besörja kyrkan med den, som beqväm är". Detta jämte stadgandet, att "evangelium borde läsas i alla lexestugor, eftersom de dock kristliga skolor äro", är allt som mötet i Veterås får tid att tänka på af mer andlig art vid sidan af den stora frågan om indragandet af kyrkans öfverflödiga gods till staten.

Den andliga sidan af reformationsfrågan diskuterades ett år senare på kyrkomötet i Örebro. Der yrkades på daglig föreläsning i den heliga skrift i domkyrkorna, hvarvid äfven landtpresterna borde närvara för att varda lärda i skriften. I predikan skulle Fader vår, tron, *ave Maria* samt tio Guds bud åtminstone två gånger i månaden "förtälde" vara. Vidare beslöts att inskränka helgedagarne till vår herres egna, *jungfru Marias*, apostlarnes och skyddshelgonens dagar. Äfven afgåfvos för-

klaringar angående vigvatten, beläten, palmer o. s. v., afsedda att ur folkets sinnen aflägsna missförstånd och vidskepelse, fästade vid deras bruk. Det var således inga särdeles genomgripande reformer som föreslogos, och långt ifrån hvad Olaus Petri och L. Andreæ yrkat på, men det som föreslogs var dock i en god och evangelisk riktning.

Gustaf fortskred emellertid stadigt på sin väg att göra sig till kyrkans egentlige ledare. I verkligheten var han det ju, eftersom biskoparne i regeln voro hans lydiga tjänare. Men sjelfva *namnet* biskop syntes honom innebära en makt, som låg hans planer i vägen. Derför beslöt han ändtligen att borttaga biskopsämbetet och ersätta det enligt tyskt föredöme med superintendentur. Biskop är ett historiskt ord och har blifvit i folkmedvetandet liktydigt med en icke ringa maktställning. Superintendent deremot är ett nytt ord som ingen sådan historisk klang har. Så tänkte Gustaf. Den ene efter den andre af biskoparne fick utbyta namnet biskop mot superintendent, tills ärkebiskopen och biskop Botvid Suneson i Strengnäs voro de enda, som buro biskopsnamn. Denne Botvid tillsporde konungen en dag hvar i skriften det stode att biskoparne skulle bo i präktiga stenhus. "I samma kapitel," svarade den djärfve biskopen, "der det tillåtes konungarne att taga tionde af sina undersåtar." Äfven

Botvid fick snart smaka konungens onåd. Och det var då han af sitt samvete och Guds ord kände sig förpligtad att ogilla konungens beslut att träda i äktenskap med sin svägerskas dotter Katarina Stenbock. Såväl Botvid som ärkebiskopen ansågo, att äktenskap med en så nära slägtinge vore förbjudet i Guds ord. Gustafs missnöje med Botvid gick nu så långt, att biskopen kastades i fängelse och afsattes. Väl befriades han sedermera men återfick ej sitt ämbete, så länge Gustaf lefde. Egendomligt nog lyckades Laurentius Petri att på sin höga och farliga post såsom ärkebiskop bibehålla sig utan farliga konflikter med konungen. Denne Laurentius, Olaus broder, har ock fått namn af att vara en af Sverges reformatorer. Och från luthersk synpunkt förtjänar han att kallas den främste. Ty han är från början en trogen och länge ensam målsman för lutherdomen, medan så väl L. Andreæ och Olaus som Gustaf slogo in på en självständigare väg. Laurentius förnämsta verk är bibelöfversättningen af 1541, den s. k. Gustafs bibel. Det var L. Andreæs mening att öfversätta äfven Gamla testamentet. I stället blef det L. Petris verk. Dock är han långt ifrån ensam derom ehuru han ensam får äran och medarbetarne icke ens nämnas. Redan i detta arbete visar sig L. Petris lutherska trohet, ty hans öfversättning är tydligen hufvudsakligen från tyskan och ej från urtexten. Äfven L. Andreæs

Nya testamente fick nu genom hans hand denna förändring till närmare anslutning intill den tyska, en förändring, som ej alltid var en förbättring. Näst bibeln är ärkebiskopens största verk hans *kyrkoordning*, som dock blef färdig först under Johan III. Redan under Erik XIV hade han emellertid haft tillfälle att visa sitt nit om *luthersk* lära, näml. först i striden mot *kalvinisterna*, som vid den tiden begynte inkomma till Sverge och mot hvilkas "vrångvisa lärdom" genom ärkebiskopens tillskyndelse Erik utgaf ett mandat af 1565, som väl tillät dem "att på sin egen risk behålla sin falska tro men förbjöd dem att genom tal och skrift sprida sina villomeningar vid äfventyr af fängelsestraff och landsflykt." Då de till sitt försvar utgåfvo en bekännelseskrift, så utverkade han, att den icke ens fick tryckas, att deras gudstjänst inställdes och att öfver hufvud "ingen tillätes tala mot den predikan och kyrkotjänst,som med Luthers grund och mening öfverensstämde." Lika bestämdt uttalade han sig i den s. k. liquoristiska striden om nattvarden. Och i sina kyrkostadgar råder han bestämdt den svenska kyrkan att ansluta sig till lutherdomen, sägande sig "intet bättre veta att råda än att vi med de församlingar oss samfälla, hvilka doktor Martini lära näst efterfölja." Det är ock utan all fråga den mannens förtjänst mer än någon annans,att reformationen i Sverge allt mer antog en bestämdt luthersk karaktär.

Den hetaste striden hade den unga lntherdomen i Sverge att utstå mot Johan den tredjes försök att återinföra katolicismen. Denne underlige furste var en lärd och fåfäng människa. I synnerhet var han ifrigt intresserad för teologi, och genom sin katolska gemåls inflytande hade han bragts på de tankarna att åstadkomma en kyrkolära, som ginge en medelväg mellan katolicismen och protestantismen och derför vore egnad att antagas af alla. Genom den lärde Kassander fördes hans tankar dervid till kyrkofädernas skrifter, och det ljuset uppgick för honom, att hvarken skriften, såsom protestantismen menade, ej heller kyrkoläran, utvecklad inom den katolska kyrkan, utan *kyrkofädernas skrifter* borde läggas till grund för den sanna tron. Kyrkofäderna vore nämligen att anse såsom de enda pålitliga tolkare af skriften, hvarvid han åberopade sig på vissa yttranden om traditionen hos Tertullianus t. ex. att "endast det första och äldsta är det vissa men det nya deremot ovisst och falskt." Johan hade hela sin faders tyranniska sinnesart utan att hafva hans klara förstånd. Med våld ville han införa sina ideer, hvilka han i synnerhet nedlade i en ny messbok, den "röda boken" kallad. Äfven i tal och skrift uppträdde han till sin läras försvar och bestod sina motståndare frikostigt med det gröfsta ovett. Så länge den gamle ärkebiskopen lefde, gick det dock ej för konungen att vinna synnerlig framgång.

Men han förstod att på den nye ärkebiskopen på förhand binda händerna genom att låta honom före valet besvärja 17 artiklar, som innehöllo i hufvudsak konungens mening. De, som ej ville underkasta sig den röda boken, fördrefvos. Och då lärarne vid universitetet i Upsala i allmänhet voro motståndare, hämnades han med att stänga universitetet der och i stället grundlägga en högskola i Stockholm. De fördrifna mottogos emellertid af hertig Karl, som i Värmland och Södermanland, tack vare Gustafs försorg att inrätta hertigdömen för sina yngre söner, regerade så godt som enväldigt och var såsom fadern en ifrig protestant. Johan stannade emellertid ej vid röda boken och sitt medlingsförslag. Allt mer öppet arbetade han för katolicismens återinförande.. Jesuit efter jesuit kom till Sverge för att understödja konungen. Först kom Kloster-Lasse och blef lärare i den nya skolan i Stockholm. Han kom dock, innan konungen själf var katolskt sinnad och måste derför dölja sin jesuitism. Och då han slutligen afkastade masken, blef han fördrifven. Katolska kyrkans egentlige underhandlare med konungen blef jesuiten Possevino. Han förstod att skrämma upp Johans onda samvete. Ju äldre Johan blef, ju mer spökade det i hans minne efter alla de hemska brott, med hvilka han befläckat sig. Det var ej synnerligen svårt att öfvertyga honom, att hans personliga frälsning låge i en hel underkastelse

under kyrkan. Fecht, Johans gunstling, hade på en resa till Rom drunknat. I ett passande ögonblick, då Johan var häftigt upprörd, förde Possevino samtalet in derpå och anmärker,hvilken skilnad det var mellan denne Fecht, en falsk Petrus som drunknade i vågorna, och den sanne Petrus som gick på hafvet. Detta hjälpte. Johan brast i gråt, biktade inför jesuiten, fick aflösning och omfamnade under tårar jesuiten sägande: "Jag omfamnar dig och den katolska kyrkan för evigt."

Men det blef ej evigt. Johan hade förestält sig, att påfven gerna för att vinna honom och Sverge skulle gå in på de tolf punkter af reformer som han högtidligt föreslog påfven för svenska kyrkan. De innehöllo bland annat messan på svenska, nattvardens utdelning under både bröd och vin, äktenskap för presterna, afskaffandet af vigvatten m.m. När påfven derpå svarade blankt nej, var det tvärt slut med Johans nit för katolicismen och han återföll i sin egen protestantism.

Emellertid fick konungens röda bok allt flere motståndare. Till och med ärkebiskopen vågade oaktadt sina löften att protestera. Den ifrigaste motståndaren, presten Abrahamus Angermannus, blef derför förvisad till Åland, men drifven af sitt nit lemnade han sin landsförvisningsort och uppträdde i sjelfva Upsala med en predikan mot den röda boken, så gripande, "att det hjärta, som icke var af gråberg och stål, måtte fälla tårar."

Genom Johans död kom Sverge i än omedelbarare fara att katoliceras, emedan Johans son Sigismund, konung i Polen, var en ifrig katolik. Derför skyndade sig protestantismens vänner och i spetsen för dem hertig Karl att förekomma möjliga försök från Sigismunds sida genom att en gång för alla vid ett allmänt kyrkomöte fastställa, hvad som skulle utgöra Sverges tro. Detta möte blef det berömda *Upsala möte*, sammankalladt i Febr. 1593.

Dit samlades 4 biskopar, 300 prester samt fyra af professorerna vid Stockholms högskola, hvilka Karl befalt att begifva sig till Upsala i afvaktan på universitetets återupprättande der. Bland dessa var Nikolaus Botniensis, som en lång tid varit fängslad för sitt motstånd mot den röda boken och enhälligt såsom en trons martyr valdes till mötets ordförande. Redan på de inledande tal, som höllos af professor Skinner och riksdrotset Gyllenstjerna, angafs det hvilken riktning man ämnade slå in på. Luther och den augsburgiska bekännelsen och Laurentius Petris kyrkoordning prisades, den röda boken nedgjordes.

Det första mötet gjorde var att läsa, granska och antaga den augsburgiska bekännelsen, och alla de närvrande reste sig dervid och förklarade sig redo att blifva dervid, gälde det än att derför våga lif och blod. De, som antagit röda boken, sutto nu i klämman och måste inför mötet göra

ödmjuk afbön af Gud och människor för denna svaghet. De voro biskopar, prester, skollärare och hofpredikanter, ett stort antal. Vidare valdes ärkebiskop, till hvilken värdighet ingen ansågs lämpligare än den för trons skull landsflyktige Abrahamus Angermannus.

Upsala mötes beslut sönderfaller i 7 punkter. Man skulle troget förblifva vid Guds rena ord, de tre symbola och augsburgiska bekännelsen. Johans röda bok förbjöds, likaledes förkastades kalvinisters, zwinglianers och vederdöpares kätterier. Laurentius Petris kyrkoordning antogs. Af gamla katolska kyrkobruk bibehöllos t. ex. exorcismen vid dopet, bägarens upplyftande vid nattvarden. Och detta tillika med kalvinisternas fördömande hade så när hindrat mötet att vinna Karls erkännande. Han ville gå längre på reformernas väg och var, sades det, kalvinismen en smula tillgifven. Slutligen gaf han dock med sig och underskref kalvinisternas fördömande med såsom det berättas den grofva anmärkningen, som dock innebär en fin udd: "sätten dit äfven den lede från afgrunden, ty jag fördömer äfven honom." Hvilket förkättringslystet kyrkomöte har väl tänkt på att uttömma sina bitterheter mot *honom*?

"Nu är Sverge vordet en man och alla hafva vi en Gud" utropade mötets ordförande, i det ögonblick då augsburgiska bekännelsen antagits. De närvarande måste hafva känt med hänförelse och

fröjd detta stora ögonblick, huru Sverges reformation nu ändtligen framträdt ur halfskymningen och osäkerheten af bara "Guds ords rena predikan," som varit reformationens grundsats dittills, till den fulla dagern och vissheten af lutherdomen. Och visserligen ligger det en outsäglig kraft i detta "att alla tänka detsamma." Också inbröt utan tvifvel nu i Sverge och föddes just på detta ärofulla möte den reformationens *hjälteålder*, som gjorde Sverge mäktigt att föra det trettioåriga kriget och gjorde en hjälte sådan som Gustaf II Adolf till en möjlighet. Men det är vemodigt att veta, att denna hänförelse har en afvigsida af religiös ofördragsamhet, af hat och förföljelse för trons skull. Ja, går man till botten, skall man finna, att den religiösa hänförelse, som besjälade dessa lutherdomens hjältar ~~var i de flesta fall~~ snarare hatets än kärlekens. Det är med denna hänförelse ~~omkring mänskliga bekännelser~~ såsom det är med mycken så kallad fosterlandskärlek. Det är bra litet af fosterland i den. Det är alls ingen kärlek i den. Det är bara hatet till grannarne man så benämt.

Reformationens Bakgrund.

Tal vid reformationsfesten
i Chicago i Juni, '93,
i samband med . . . . .
Förbundets årsmöte

—AF—

D. NYVALL.

TRYCKT Å A. L. SKOOGS ACCIDENS- OCH MUSIKTRYCKERI,
MINNEAPOLIS, MINN.

VIII

Reformationens bakgrund.

Att rätt studera historien är att lyda goda råd, att blifva erfaren. Om det är tillbörligt, att de unga taga råd af de gamla, så är det tillbörligt, att vi alla taga råd af historien. Der sitta vi icke allenast vid de gråhårige vises fötter utan vid deras fäders och förfäders och göra till vår egen många gångna slägters erfarenhet. Den, som föraktar historien, visar dermed, att han ej är sinnad att lyda goda råd.

Historien är från *en* synpunkt ett evigt enahanda, en kretsrörelse i samma bana, en marsch på stället. Man kunde vara färdig att likna historien vid en karusell. Hon synes löpa ständigt och ständigt i samma bana. Och den enda omvexlingen är ombytet af de åkande. Det är alltjämt nya ansigten, nya slägten på historiens väldiga karusell.

Men detta är endast skenbart så. I självfva verket är historien ingen enformighet utan en ständig utveckling, ingen marsch på stället utan en

marsch framåt. Ingenstädes är denna rörelse en kretsrörelse utan *en* mänsklighetens ström till det aflägsna målet. Historien har åt hvarje slägte nya beting, nya uppgifter, nya lexor ur samma gamla stora lexbok. Det är vigtigt för oss att besinna det. För att veta *vårt* beting, vår lexa måste vi nämligen erkänna, att före oss redan beting *äro* utförda, redan lexor lärda, redan uppgifter lösta. Vi skola ej åter och åter börja från början i okunnighet om eller i förnämt förakt af det som redan uträttats. Det vore som att i vårt århundrade lefva utan ånga och elektricitet, utan post, telegraf, snälltåg. Det vore på alla vis dåraktigt och oekonomiskt, om någon nu för tiden envisades att gå till fots från Minneapolis till Chicago eller sända sina bref till New York med en ryttare. Det vore bara att visa sig egen och besynnerlig. Att "följa med sin tid" i en rätt mening betyder att erkänna, att vi hafva bakom oss en historia och att äfven gångna slägten gjort och tänkt något *åt oss*. Vi behöfva ej, om vi känna historien, beständigt göra om det, som redan är gjordt, och om igen tänka ut problem, som länge sedan äro lösta. Det är tidsödande, och det drager oss bort från *det*, som egentligen var *vårt* beting, och lemnar de uppgifter olösta som *vi* skulle lösa. Det kunde hända genom vårdslösande med historien, att Watts ångmaskin, att Edisons telefon måste uppfinnas om igen. Liksom genom brist på historisk

kännedom detta land måste upptäckas om igen af Columbus, ändock det redan var upptäckt af nordmännen 500 år tidigare. Den, som ej tror, att brist på historisk meddelelse från slägte till slägte är en förlust, han må tänka på hvad 500 års tidigare eröfring af detta lands gömda rikedomar skulle hafva betydt för mänskligheten. *Det* var dock endast en *materiel* förlust. Men hvem kan uppskatta förlusten af t. ex. det månghundraåriga afbrottet af *missionen* bland hednafolken under medeltiden ända till vårt eget århundrade? En förlust, som vållats deraf, att den kristna församlingen hade förgätit sin historia, sitt samband med den apostoliska missionstiden och i denna hundraåriga tunga sömn förlorat det apostoliska arfvet, uppdraget att evangelisera verlden. Liksom Amerika genom glömska af historien måste upptäckas två gånger, så måste genom glömska af historien många *gamla missionsfält* i vårt århundrade upptäckas om igen. Så är det att förgäta sitt historiska arf.

Historien är hela mänsklighetens vandring till målet. I denna stora här måste vi veta *vår* plats för att med insigt höra och med hänförelse lyda historiens: *framåt marsch!*

Historien är således alltid en utveckling, men stundom en *falsk* utveckling, en utveckling åt orätt håll. Icke all utveckling är en sann utveckling. Man kan köra galet. Det finnes vissa

moderna skrikhalsar, som kalla sig evolutionister. De taga för garanteradt, att all utveckling är en god utveckling. Jag kan aldrig höra det namnet evolutionister utan att det framkallar bilden af en person, åkande på en velociped med bara *ett* hjul. Det finnes i hvarje minut för honom fyra möjligheter till en kullerbytta: en framför, en bakom, en till höger och en till venster. Så synas mig också dessa evolutionister beständigt äfventyra balansen på stötestenarne af historiens forntid och framtid och dertill ej ens veta att skilja mellan höger och venster af sin egen tid. Det är tyvärr ej alltid fallet, att all utveckling är i en god riktning, liksom ej all växt är helsa. Äfven kräfta är en naturlig växt, men en dödsbringande. Kräfta växer visserligen i enlighet med naturlagarne, lika mycket som den friska lemmen. Kräfta växer mycket *fortare* än den friska lemmen. Men med allt detta goda, som man rättvisligen kan säga om kräfta, är hon dock en sjukdom. Låt vara, att äfven historiens villfarelser äro en *naturlig* utveckling. Låt vara, att denna falska utveckling sker *fort*. Det skall ej förleda oss att kalla denna utveckling god. Det är mestadels fallet, att sjukliga utväxter växa fort. De växa nämligen utan all hänsyn till det *proportionerliga* utan hänsyn till *kroppen i sin helhet*. Så är det också med historiens falska utveckling. Hon är inspirerad af lögn och hat. Och lögn och hat äro

alltid endast *några få enskildas* intresse, medan sanning och kärlek äro allas gemensamma intresse. Den falska utvecklingen är ett rofdjur, som göder sig med andras hjärteblod och gör sina eröfringar utan hänsyn till alla. Den sanna utvecklingen går långsamt *fram*, emedan hon måste taga hänsyn till de svaga och plocka med sig allas bästa intressen. Dertill leder sanningens väg uppåt, är brant och smal, medan lögnen såsom en lavin rullar utför af sin egen tyngd på den breda vägen till sin dom.

Emedan ej all utveckling är god och sann, så är historien ej endast ett *framåt marsch*, utan emellanåt ett *halt!* Äfven af historiens olyckor och synder skola vi draga lärdom. Äfven ett skeppsvrak duger ju till fyrbåk någon gång. Och det hör oss till ej bara att lyssna till historiens uppmuntrande *framåt* utan ock till hennes varnande *halt!*

Ett sådant halt är 16 århundradets *reformation*, hvars minne vi äro samlade att fira här i dag. Med den gudsmannen Luthers stentorstämma ljöd det till hela kristenheten, och det ljuder än, om än tyvärr svagare och mindre uppmärksammadt, ända ned i vårt århundrade. Ett sådant mäktigt rop som Luthers är gerna föregånget af många svagare röster. Och så var det. Under hela medeltiden hade det ropats halt till villfarelsen och den falska utvecklingen. Den ene hade tagit

den andre i armen och sagt: "det går galet". Och de hade hjälpts åt att ropa: halt, halt, halt. Men stormen öfverröstade dem. Maskinisten hörde dem ej. De talade utan *auktoritet och myndighet.* Det var felet. Man ville reformera det onda med människoord, med munklöften, med påfliga bullor. Många påfvar voro reformatorer. De voro såsom vissa läkare mycket skickliga att se och utpeka det onda, att göra diagnos, såsom det heter på läkarespråk. Men de togo alla fel om *läkemedlet.* Man måste vänta tills någon kom, på hvilken kunde tillämpas ordet om frälsaren själf: "han talade *med makt* och ej såsom de skriftlärde." Detta maktspråk var *Guds eget ord.* Då *det* blef funnet och uttaladt, då ljöd ändtligen från skeppets kommandobrygga det mäktiga språk, som betvingade stormen och gjorde sig hördt öfver verlden.

Det kan vara skäl att närmare lära känna den falska utvecklingen, mot hvilken sanningen i Vicliefs, i Hus', i Luthers mun djärft kommenderade sitt halt. Denna utveckling utgör reformationens bakgrund.

Kristendomen har två naturliga fiender i verlden, bara två. Den ena är *judendomen* med dess lag, verkhelighet och falska ortodoxi. Den andra är *hedendomen.* Från dess hufvudqvarter hafva alla de armeer utgått, hvilka tid efter annan med vexlande lycka bekämpat kristendomen, med våld

eller med frestelser. Judendomen egde sanningen. Och han gjorde våld på sanningen, innan han gjorde våld på kristendomen. Judendomen såsom kristendomens fiende är den döda bokstafven, ett väldigt tempel af sanning, men sanning förfrusen till is för vintern af otro och hjärtlöshet. Det gnistrade och strålade från detta ispalats i solljuset. Det var hänförande skönt. Men ej ett grönt strå kunde uthärda i dess köld. Intet kunde lefva inom dess väggar. Judendomen var en väldig jättegestalt, hvars proportioner och fulländning och höga ålder ingåfvo häpnad och förundran. Men det var ett dödt vidunder utan anda och lif. Och det var kristendomens uppgift ej att gifva det åter lif, ty det kunde ej ske, ej att sätta det i rörelse på mekanisk väg, men att *begrafva* det.

Rabbinismen hade länge arbetat på att pina lifvet ur judendomen. Med tusen spindelväfvar af egna meningar, af traditioner och bud hade han gömt sanningen undan folkets ögon och gjort till en verklighet ordspråket: "det folket, som ej känner lagen är förbannadt." Ett helt folk under lagens förbannelse med allt hvad dertill hör, det var judendomen. Med denna judendom kom kristendomen i fejd, med dess teologi, dess offer, med dess förbannelser, dess hat och blodiga nit. Och judendomen blef i utvärtes mening besegrad. I utvärtes mening ja, ty han besegrades genom

att *upptagas* i kyrkan. Det var med tredje, fjärde århundradet, som detta kontrakt ingicks och kyrkan vann en tusenårig lysande seger öfver judendomen genom att inrymma honom en plats i kyrkan. Kyrkan besegrade då judendomen såsom vissa kyrkosamfund i vår tid besegra *verlden*, nämligen genom att inbjuda verlden i kyrkan. Den gamla rabbinismens ande gjorde snart väsen af sig i kyrkan. Det teologiska raseriets tidehvarf inbröt. Tankesystemer uppfördes med ödesdigrare omkostnader för folket, än de stora pyramiderna, bygda af Egyptens tyranner. Pennor hvässtes, fördömelsekrig fördes. "Det var snart mer godt om förbannelser i kyrkan än om välsignelser," för att tala med Hammerichs ord. Äfven blod *flöt för* "trons" *skull*. Men det var den *nicenska* tron, tillkommen på kejserlig befallning, uppehållen med tillhjälp af kejserliga härar. Det kan ej nekas, att det var om sanningen det fäktades. "Men för denna sanning, säger Hammerich, satte österns kyrka så när lifvet till."

Det gick med den österländska kyrkan såsom med ett land, som utplundras för anläggande af gränsfästningar. Det finnes snart ingen soldat vid lif i dessa med så stora omkostnader uppförda "ointagliga" fästningar. Och då fienden kommer, finner han intet motstånd och knapt något värdt att eröfra. Fienden kom. Det var islam eller muhammedanismen. Och den i de teologiska fält-

tågen utmärglade kristendomen besegrades utan att leverera en ordentlig batalj. Ack, var det samma kyrka, som i 300 år förut under kärlekens och enfaldens dagar med glädje och triumf öfvervunnit alla marter och vuxit verldseröfrande under förföljelser?

Till vesterlandet kom judendomen i andra former. Dit kom han med presterskap, lag och offer. Kristus hade sagt: "hvarken i Jerusalem eller på detta berg skolen I tillbedja fadren utan i ande och sanning." Dermed upphäfde han tempeltjänsten. Men templet kom igen. *Hvarje* kyrka blef ett tempel, vid hvilket de heliga tingen fastlåstes. Der inne verkade allt såsom genom trolleri och oemotståndligt. Der utanför var ingen sann gudstjänst. Presterna blefvo genom messandet, som de förrättade, undergörare, trollmakare, ja med tiden genom förvandlingsläran guda-skapare, så mycket oumbärligare än Gud, som skaparen är oumbärligare än sin skapelse. Genom dessa många medlare trängdes folket allt längre och längre tillbaka. Slutligen hörde de knapt en hviskning om Gud mer. Från det aflägsna altaret, från de gudomliga presternas läppar flödade ett språk, som de ej begrepo. Och själfva fingo de ej deltaga med ens i sången. Blott bugningar och korstecken, vigvatten och ljus lemnade man åt dem. Tron skulle ej bero på insigt. Ändock att Paulus hade sagt: "huru

skola de tro utan att de höra?" Saligheten hålles till salu, kanske för något billigare pris än i den gamla judendomen. Det var kyrkans enda barmhertighet, att hon satte skapligt pris på saligheten. Men om ock priset var nedprutadt, så var dock den judiska anden qvar i denna handel om himmelen. *Kristendomen* bjuder saligheten *af Guds nåd.* Och nåd, det betyder ej till salu utan till skänks. Men det var ej blott saligheten, som hölls till salu. Bokstafligt *allting* kunde köpas, om man bara hade penningar nog. Messan, böner, fromhet och dygd. Ja, den ene sålde sina goda gerningar åt den andre genom kyrkans förmedling. Man hade nämligen upptagit den judiska läran om öfverflödsverk. En människa kunde blifva frommare än hon behöfde vara. Och denna öfverflödsfromhet utgjorde en kyrkans outtömliga skatt, af hvilken större och mindre smulor kunde efter en bestämd taxa köpas af dem, som det behöfde. Och det blef en beqväm väg till rättfärdighet för dem, som hade bättre råd på silfver och guld än på goda gerningar.

Och till försvar för allt detta uppbygdes under medeltiden skolastikens väldiga tankefästningar. Det var den judiska talmudismen, omplanterad i kyrkans bördiga jordmån. Det var jättehufvuden dessa medeltidens doktorer. Inför deras teologis jättetempel kryper allt, som derförut kallats teologi, tillhopa och blir bara leksakshus. Bara att

nedteckna alla dessa ängladoktorer, serafdoktorer, djupsinniga doktorer och allvisa doktorer vore att skrifva volymer. Deras teologi var liksom Minos irrgångar en väg, som ingen dödlig hittade tillbaka på och som ledde till ett vidunder, hemskare än den människoätande Minotaurus. Detta vidunder var påfvedömet. Luther blef den Teseus, som ledd af Ariadnes tråd, Guds ande, genomvandrade irrgångarne, slog vidundret med sanningen och fann sin väg ut att för verlden förkunna den glada nyheten och bebåda en ny tid af frihet.

Kristendomens andra hufvudfiende är hedendomen. Det finnes många skiftningar af hedendomen. Men det gemensamma för all hedendom är att han aldrig *vare sig i sitt tänkande eller i sin tillbedjan släpper de sinnliga tingen.* Skaparen och skapelsen äro ett för honom, antingen så, att Gud sammanblandas med de enskilda tingen, eller så att Gud blir verlden i sin helhet, själfva begreppet. Vi höra Guds röst i åskan, vi läsa hans skrift öfver allt i naturen. Men för hedningen är åskan själf Gud, för hedningen är naturen själf Gud. Stenen, vilddjuret, orkanen äro för honom lika många gudar. Det är hedendomen såsom *månggudert*, en gudsdyrkan, som återlefver i tron på spöken, gastar, troll och skogsrå än i dag mångenstädes i kristenheten. Hedendomen kan höja sig öfver denna låga ståndpunkt. Han kan ana en

kraft bakom åskan, en regelbundenhet i stormen. Han kan gå längre och ana denna kraft och regelbundenhet, denna *lag* bakom hela verlen. I eviga flöden går skapelsen fram ur denna lag såsom vågorna ur hafsdjupet. Denna lag, detta bottenlösa hafsdjup är då Gud. Så högt kan hedendomen gå eller rättare så *djupt* i sitt sökande efter Gud. Men sanningen är, att Gud väl kan spegla sitt ansigte i verldens hafsvåg. Men den, som med panteismen (ty så kallas denna hedendom) dyker ned i deras vågor efter Gud, skall drunkna utan att finna. Gud är endast ett gyckelspel för detta dåraktiga sökande. Det är kristendomen som har gifvit svaret på hvem Gud är: GUD ÄR EN ANDE. Och till verlden förhåller han sig såsom *skapare*, fri och obunden, hög och salig i himmelen. All hedendom är fångad i tingen, emedan ingen hedendom känner Gud. Ty i Gud ensam är frigörelsen från tingens välde. Dermed få vi icke neka, att den ädlare hedendomen, liksom judendomen, haft sin mission. Paulus kallar dem båda "barnaläror". Och de gamla kyrkofäderna brukade ofta jämföra hedendomens filosofer med judendomens profeter. Låt vara, att den jämförelsen är öfverdrifven. En öfverdrift å andra sidan är det utan tvifvel att frånkänna hedendomen allt sanningssökande. Äfven Paulus anför från hedniska skalder sanningsord.

Emellertid är hedendomen i sin helhet en *mot-*

sats till kristendomen. De möttes derför i fejd på lif och död. Först trädde hedendomen kristendomen tillmötes med bilor och svärd, bål och vilda djur. Det var bara att visa sin vanmakt, det var bara att gifva anden tillfälle att segra och triumfera öfver de grofva tingen. Då kom hedendomen dernäst i gnosticismens gestalt såsom en tjänarinna. Ur gnistrande pokaler af så kallad filosofi skänkte hon sin dryck af köttslighet, och kallade den kristlig frihet. Det lönade bättre, och ändock för dåligt för att betala omkostnaderna. I denna sammanblandning af hedendom och kristendom gjorde nämligen hedendomen stora förluster och dess vin spildes ut. Den sålunda utarmade hedendomen kom dernäst, med hvad han hade igen, den tomma pokalen, d. v. s. de vackra och glänsande tankeformerna, till kristendomens rika källa mycket ödmjukt och sade: "sanningen är en skön dryck och värd ett skönt glas." Och så erbjöd hedendomen åt kristendomen sin granna pokal. Det lönade förträffligt. Många af kristendomens ädlaste målsmän, Klemens af Alexandria, Origenes, ja Augustinus drucko med välbehag ur den nya bägaren. Men en droppe af hedendom hade qvarstannat i bägaren. Och denna droppe förgiftade drycken och föryrade dem som drucko deraf. Kristendomen blef en ny gnosis (vetande) i st. för *tro*. Ja, den enfaldiga tron föraktades af t. o. m. en sådan som Origenes. Och att vara bara en

troende kristen blef bara litet bättre än att vara en *köttslig*. Och till grund för denna kristliga gnosis lade man en allegorisk tolkning af skriften, hvars hemlighet var tillgänglig endast för lärde och djupsinnige. De få, som kunde fatta denna hemliga vishet, utgjorde en högre förnämare klass af kristne och sågo ned med förakt på mängden af de enfaldiga.

Kyrkohistorien dömer mildt öfver dessa män, som först använde hedendomens bägare för kristendomens dryck. Frestelsen var så stor. Och syftet var ädelt. Måhända ock under tidernas lopp den der droppen af hedendom så utspädts, att bägaren blef ren? Var det då ej ett fynd att få en så vacker pokal för en så härlig dryck? Man må döma eller icke döma. Så kom emellertid hedendomen in i kristendomen. Och hedendomen besegrades, såsom judendomen hade besegrats, genom att inrymmas en plats i kristendomen.

Hvad jag nu har nämt, är emellertid det oskyldigaste af det. I mycket gröfre form än så kom hedendomen in i kristendomen, ja i stock och sten, kött och ben, tyg och trasor, som man lärdes att tillbedja. Dessa afgudar gingo bara under ett nytt namn: reliker af helgon. Man uppfann vigvatten, vaxljus och annat dylikt, som redan Laktantius varnar för såsom hedniskt. Man har upptäckt så mycken likhet mellan denna förhednade kyrka och t. ex. budhismen, att forskare stå

i valet och qvalet, hvilkendera som lånat af den andra. Så komma klockor och skrudar. Och fester infördes, hedniska fester, som bara förändrades så pass, att de firades (på samma sätt) till förhärligandet af ett helgon i stället för en afgud. Ja, människoguderiet fattades ej, icke ens den kejserlige guden vid Tiber, som romarne länge vant sig att dyrka såsom sin förnämste gud. Men han bar nu namnet påfve och utgaf sig för att vara Kristi ståthållare, ja Kristus själf i ett synligt Kristusrike på jorden.

Och liksom den förstuckna judendomen blomstrade i en teologi, skolastiken, så fick äfven den förstuckna hedendomen sin teologi i *mystiken.* Vi känna denna teologiska strömning mestadels från dess *bästa* sida, i all synnerhet genom Tomas a Kempis bok *Om Jesu efterföljelse*, en skrift, öfverflödande af hjärtlig fromhet och förmaningar till heligt lif. Och den förtjänsten har mystiken, att han yrkar på kristligt lif, på hjärta och värme i kristendomen. Men han är icke desto mindre besmittad med hedendom. Han har, om än i finare form, återupptagit gnosticismens betraktelse af skapelsehandlingen såsom en olycka och ett ondt. Och i sin lära om den slutliga ej bara gemenskapen utan ett-blifvandet med gudomligheten ligger, om än beslöjadt, *människoförgudandet* uttaladt. Och det är en hednisk tanke. För öfrigt är mystiken lika mycket som skolastiken en *verk-*

lära, om än på olika vis. Och deri mötas judendom och hedendom, nämligen i förkastandet af GUDS NÅD. De undanskjuta ock båda bibelordet, skolastiken genom att vädja till kyrkoläran, mystiken genom att hänvisa på den religiösa känslan, det inre ordet hos den upplyste. Då vi således för en stund sedan frågade, om ej droppen af hedendom i bägaren så småningom utspäddes och lemnade bägaren ren, äro vi nu färdiga med svaret derpå. Mystiken svarar derpå.

I ett tusen år frodades ogräset af judendom och ogräset af hedendom i kristendomens åker. Hade det då ej under den tiden förqväft allt hvete? Nej, tack vare sanningens ord och sanningens ande. Hade det varit fallet, så hade kyrkan ej kunnat *reformeras*. Och vi hade ej haft tillfälle att i dag fira någon reformationsfest. Ett fält, bevuxet af bara ogräs, lönar det ej att rensa. Från apostlarnes tid och till vår egen har det ingen tid fattats sanning och lif i kyrkan. Guds ord har visserligen vissa tider varit sällsynt och svåråtkomligt. Men till och med på folkens egna tungomål har det dock i alla tider lästs af de fromme. Vi känna tyska öfversättningar från 9 århundradet. Och äfven sedan är det ingen tid, som saknar lefvande bibelläsare. Ty värr är dock historien knapphändig och fåordig, då det gäller dessa heligas historia. Vi vore lyckliga, om vi egde denna, den *sanna* församlingens historia fullständigt

skrifven. Men under medeltiden måste allt tjäna den påfliga hierarkiens intressen och kyrkan uppgick mer och mer i och förvexlades med de påfliga anspråken. Derför är Roms historia omsorgsfullt uppbevarad och dermed den yttre kyrkans allmänna drag tecknade. Men liksom verldshistorien ofta begått det felet att omständligt berätta om furstar och generaler, om krig och eröfringar men just intet om *fredens* och *kulturens* verk och representanter, så har kyrkohistorien haft mer att göra med påfven och hans verldsliga intriger och krig om makt och guld och riken än med kyrkans *andliga* utveckling. Historietecknaren är ock ett barn af sin tid. Och det fordras ande för att hafva sinne för det andliga.

Men huru sparsamt historien än sprider sitt ljus öfver tillvaron af bibelkristne under medeltiden, så är det dock nog för att göra deras drag igenkänliga för oss, äfven då de vanställas med fula namn och kallas kättare. Om sådana "kättare", hvilkas enda tillvitelse är att de flitigt läsa bibeln och lefva ett fromt, stilla lif med hvarandra, afskilda från alla verldsliga nöjen, säger Bernhard den helige, att de hafva funnits så länge, att ingen mer kan säga, *när* de uppkommo. Andra kättare, säger han, ha sitt upphof i någon viss stiftare, men dessa icke. Det var dessa fromma, som icke tilläto, att man alldeles glömde bort, att det *fans* en bibel i kyrkan. Det var icke presterna som

letade fram denna bok och gaf den åt folket, det var *folket självt* som letade fram *sin* bok. Ty folket skall alltid instinktmässigt känna, att bibeln är deras bok. Och denna ifver hos lekmännen att läsa bibeln blef större och större, i den mån skolastiken lyckades göra sin teologi krångligare och mörkare. På ett annat sätt utgjorde äfven mystiken en väckelse för folket att gå till bibeln nämligen genom sin yrkan på enfaldig lefvande kristendom. Kraftiga väckelsepredikanter med predikan från bibelordet genomvandrade länderna och predikade hvarhelst de funno skaror ofta för tio tusenden på en gång. *Bibelläsande föreningar* bildades rätt allmänt, i synnerhet bland de germaniska folken. Det var dessa väckelser, som föranledde en påfve att ändtligen våga det ödesdigra försöket att förbjuda skriftens läsning på folkspråket. Och då det ej hjälpte, togs inqvisitionen till hjälp och korståg predikades mot bibel och bibelkristne. Det är att märka, att detta förbud mot bibeln ej tillkom förr än i det 13 århundradet och af en påfve, som i början af sin regering uppmuntrade folket till bibelns läsning. Men då han såg, att hans maktfullkomlighet sattes i fråga, der bibeln blef känd, så äfventyrade han för att rädda sin makt ett medvetet krig mot sanningen. Med denna synd mot bättre vetande var det som han retade öfver Rom Guds straffdomar i den kommande tiden. Det är ock

från *den tiden* som bibeln, tvärt emot Roms befallningar, långsamt men säkert trängde sig fram till fronten. Det var för oerhördt att förbjuda Guds ord. Det var som då nattens mörkaste timme, strax före soluppgången, förbjuder solens uppgång. Knapt är det hädiska ordet uttaladt, förr än en strimma i öster bebådar, att solen uppgår ändå. Och om än den första strimman är för svag att injaga fruktan eller ens uppmärksamhet hos ljusets fiender, så är hon ändock solens förriddare och oemotståndligt segerrik. Redan strax efter hädaren Innocentius den tredje, bibelförbudets och inqvisitionens upphofsman, utbröt olyckan öfver påfvedömet (hvarom jag har talat mer under ämnet katolicism och protestantism).

En märkvärdig ledning af Gud är det, att just *judendomen* och *hedendomen* måste stå till tjänst, då det gälde att åt kyrkan återgifva den bibel, som de hjälpts åt att tränga åt sidan. Det kom i femtonde århundradet en våg af intresse för klassisk bildning öfver till vesterlandet. Den yttre anledningen var Konstantinopels fall för turkarne, hvarvid en mängd grekiska lärde flydde med sina böcker öfver till vesterlandet. Till sin tro voro dessa lärde snarare fritänkare än kristne. Och deras fritänkeri smittade fortare än deras lärdom. T. o. m. på påfvestolen sutto fritänkare. Luthers samtida påfve var en sådan. Bekant är hans yttrande: "Den fabeln om Petrus har inbringat oss

mycket penningar.” Det blef modernt att bespotta påfve och kyrka och för öfrigt all religion. Men på samma gång uppväcktes en stor lust för det grekiska språket, och dermed upplifvades *studiet af Nya testamentet på grundspråket.* Nu hade således Nya testamentet blifvit en bok, som *vetenskapen* drog fram. Erasmus Rotterdamus var i synnerhet den man, som dervid fick tjäna med sin grundliga lärdom. Till sin personlighet var han visserligen ingen trons man utan snarare en förnäm gycklare och bespottare, sin tids Holberg. Men han var Melanchtons lärare. Och han drog fram i ljuset af vetenskaplig pröfning det Nya testamente, som Luther i tysk gestalt återgaf åt folket. Dessutom har han ock den stora förtjänsten att hafva förkastat de gamle kyrkofädernas allegoriska tolkningssätt och i stället infört det enkla ordaförståndet, den grammatiskt historiska tolkningen. Derigenom är han reformatorernas lärare och hela den nya tidens.

Med intresset för grekiska vaknade äfven lusten för hebreiska. Och för hebreiskans skull måste Gamla testamentet uppletas och ånyo studeras. Den store målsmannen för hebreiska språket är Reuchlin, en man, som var fången i den judiske kabbalismens vidskepelse och endast genom sitt stora namn såsom vetenskapsman och en beundrande påfves mellankomst räddades undan en kättares öde. Således se vi, huru judendomen och heden-

domen fingo återbära till folket i triumf den bok, som de så länge undangömt, ja måste blifva deras läromästare, som Gud uppväckt till att blifva denna boks apostlar till gemene man i 16 århundradet.

SVENSKHET

I AMERIKA.

Ett ord till mina landsmän
om hvad det vill säga
att i sann mening vara
. . . . en svensk i detta land.

TAL AF

D. NYVALL.

TRYCKT Å A. L. SKOOGS ACCIDENS- OCH MUSIKTRYCKERI,
MINNEAPOLIS, MINN.

IX

Svenskhet i Amerika.

Det finnes somliga så kallade amerikaner (hvilken särskild rättighet de ha att kallas så, är mig icke bekant, vi äro alla amerikaner, så snart vi erhållit våra medborgarpapper), det finnes, säger jag, somliga så kallade amerikaner, som vädra dynamit,när helst man talar om svenskhet eller norskhet eller tyskhet i detta land, alldeles som om de fruktade, att i dessa ord låge någon fruktansvärd sprängkraft, hvarmed vi hota att spränga denna stora och härliga republik i luften. Till deras hugsvalelse, som så tro, vill jag genast nämna, att svenskhet i mitt ämne skall icke tagas i *politisk* betydelse. Enligt min tro kan en hederlig man ej hafva två fosterland på en gång mer än han kan hafva två hustrur på en gång. Det finnes blott ett giltigt skäl för en man att taga sig en hustru, och det är, att han ingen har. Och det förhåller sig, menar jag, på ett dylikt vis med ens fosterland. En man med hjärtat på rätta stället lemnar ej sitt gamla fosterland för ett nytt utan allvarliga skäl. Ett sådant skäl må det vara, om

man saknar religiös och politisk frihet och går för att söka denna frihet, utan hvilken intet fosterland är i sanning ett fosterland. Tusenden hafva kommit till detta land af detta skäl. Men jag kan trygt påstå, att *vi* ej höra till dem. Men det finnes ett annat giltigt skäl att söka ett nytt fosterland, och det är saknaden af *hem*. Det är i själfva verket människans högsta jordiska uppgift att finna ett hem för sig och de sina. Hem är en äldre och heligare institution än till och med fosterland. Det har funnits gamla patriarkaliska tider, då hem existerade utan fosterland. Men det har aldrig funnits tider, då fosterland existerat utan hem. Hvad är fosterland? Det är en samling af hem. Hem är det enda sanna vilkoret, den enda säkra grunden för politiska och medborgerliga rättigheter. Det är ingen garanti för fosterlandskärlek utan hem. Politiska rättigheter, bygda på en annan grund, äro samhällsvådliga. De äro såsom en hög och väldig och grann byggnad, bygd i lösa sanden.

Men då jag således förklarat, att svenskhet i mitt ämne ingen politisk betydelse har, emedan vi såsom medborgare här ej hafva mer än ett fosterland och detta fosterland är Amerika, som gifvit oss våra hem, så följer dock ej deraf, att vi skola förgäta eller förakta det land, som en gång *var* vårt fosterland. Det finnes tvärtom intet land under solen, som har så heliga anspråk på våra

minnen och vår tacksamhet. Det är våra förfäders land. Der stod vår *barndoms* hem. Och *finge* vi välja, hvar vi allra helst ville ha vårt eget hem, så vill jag se den svensk, som ej skulle med glädje slå ned sina bopålar vid den sjöastrand, vid den lilla bäck eller i det skogsbryn, der hans barndomshem var beläget. Vi äro ej komna från Afrikas vildmarker, från ett folk utan historiska minnen. Vi äro ett historiskt folk. Våra förfäder hafva inristat sig ett outplånligt namn i häfderna ej blott genom vikingatåg och krigiska bragder utan lika så väl i fredens värf, i konst och vetenskap, i industri och mission. Det är ingen skam att vara landsman med en Axel Oxenstjerna, en Gustaf II Adolf, en Berzelius, en Linné, en John Erikson, en Jesper Svedberg, en Haqvin Spegel, en Olof Wallin, en Peter Fjellstedt.

Icke heller hafva vi kommit hit från slafmarknaden. Vi kommo ej hit för att blifva fria. Vi voro fria, då vi kommo. Vi härstamma de fleste af oss från svenska bönder, som med större skäl än judarne på Kristi tid kunna säga: "vi hafva aldrig någonsin varit någons trälar." Bönderna i Tyskland voro en tid lifegna, likaså bönderna i Danmark. Men de svenska bönderna har det aldrig lyckats att hålla i träldom. De hafva fört blodiga krig för sin frihet t. ex. under ledning af Engelbrekt och Gustaf Vasa. Ja, man kan sanningsenligt säga, att det varit de enda krig, som

de svenska bönderna någonsin själfmant och frivilligt fört. Vi kommo ej hit för att vinna frihet. Men många af vårt lands söner hafva gifvit sitt blod i kampen för *detta* lands frihet, för utplånandet från dess historia af slafveriets skamfläck. Läsen namnen på de många grafstenarne öfver de fallna martyrerna för den heliga saken af negrernas frigifning, och I skolen finna många, hvilkas namn beteckna dem såsom söner från den skandinaviska norden.

Vi äro *vana* vid frihet. Och det är en sak, som detta land sätter värde på. De äro de säkraste medborgarne, som äro vana att vara fria. I negrerna, ja äfven i somliga andra emigranter från Europa har detta land lärt sig, att de folk ej göra det bästa bruk af friheten, för hvilka frihet är en alldeles ny sak. Så mycket mindre kan det vara önskligt, att vi förglömma och förakta vårt gamla fosterland, då vi derifrån fört denna vana att vara ett fritt folk, som här bäst sätter oss i stånd att nyktert och vist begagna friheten. Det begär ej detta land af oss. Lika litet som en god qvinna, som råkat blifva en mans andra hustru, begär af honom, att han skall förbanna minnet af sin första hustru. Gör han det, skall hon finna det misstänkt. Den man,som kan förtala sin första hustru, skall utan tvifvel göra det med sin andra, då han får ett tillfälle. Och den som skryter af otrohet emot sin första hustru, gör sig med all rätt miss-

tänkt. Summan af hvad jag vill säga är: den som var en god fosterlandsvän i gamla landet, blir i regeln en god fosterlandsvän här, den som var en anarkist hemma, är utan tvifvel en samhällsvådlig person lika mycket här.

För en svensk att förakta svenskhet är ej blott att förakta sitt gamla fosterland med dess historia och minnen, utan det är att förakta sin *egen fader och moder*. Det är ingen sann amerikanisering att så göra. Det begär ej detta land af oss. Och *om* det begärde det, skulle jag hellre förakta detta rika land än min fattiga moder. Ty detta land kan aldrig gifva mig i guld, hvad min moder har gifvit mig i kärlek.

Men skulle ej det göra intryck, så tillägger jag: för en svensk att förakta svenskhet är att förakta *sig själf*, att göra sig föraktad af andra och vara värd detta förakt. Om man tager svenskheten från dig och mig, så är det intet igen värdt någon heder,och för öfrigt intet värdt något annat heller. Den svenske bonden, som emigrerar hit, har ingen tanke på att blifva något annat än svensk. Han har ej lärt sig, att en man kan blifva något annat än en man. Och det är just detta, som gör den svenske bonden till en så utmärkt och värderad medborgare. Endast på ett sätt kan en svensk blifva en god medborgare här, och det är såsom *en god svensk*. Den svensk, som ej vill vara en god svensk, jag skall säga eder, hvad han kan

blifva: han kan blifva en *dålig skådespelare*, en skådespelare, som spelar sin rol så illa, att han genomskådas af hvar man. Det går honom som det gick kajan, hvilken hade hittat några påfågelsfjädrar och utstyrd med dem tyckte sig vara för grann att vidare umgås med kajor och i stället sökte påfåglarnes sällskap. Dessa förbittrades emellertid öfver hennes fåfänga och afryckte henne alla de lånta fjädrarna och dertill många af hennes egna. I detta ömkliga tillstånd återvände hon till kajorna. Men till sin sorg och grämelse vidkändes hon ej mer ens af dem utan utstöttes äfven från deras gemenskap. Du kan ej spela med mycket bättre framgång rolen att gömma din svenskhet. Ditt tungomål röjer dig. Äfven om du sjelf tror om dig, att du "spikar" engelska rätt väl, så höres det dock för ett vant öra, att hammarslagen äro svenska. Och vore det ej fallet, så har du andra kännemärken. Såsom det heter hos skalden:

"På gången och på pannan
Käns Torstens son igen."

Det finnes ett sätt att göra sig föraktad för det att man är svensk, och det är att blygas deröfver. Den som gör sig *föraktlig* blir med all rätt *föraktad*. Och den svensk, som spelar en falsk yankeerol, säger till hvar man: "förakta mig, förakta mig af allt ditt hjärta, ty jag föraktar mig själf." Jag är bedröfvad deröfver, att detta

är den simpla rol, som tusen af mina landsmän, i synnerhet ungdomen, spelar i detta land. Jag vill ge våra ärade kusiner norskarne det erkännandet, att de äro ett stycke framför oss, då det gäller att visa ren flagg. För min del känner jag det som en ära att vara svensk. Må man förakta mig såsom *person*, om jag det förtjänar, men att förakta mig för det, att jag är svensk, är endast möjligt för den grofva okunnigheten. Och det blir, när allt kommer omkring, en heder att föraktas af något så föraktligt. Hvilket folk har väl flere äreminnen? Visserligen säger den gamla vishetsläran i Havamal:

"Yfs ej af fädrens ära,
En hvar har dock blott sin,
Kan du ej spänna bågen,
Är han ej din."

Men skall jag ej yfvas öfver fädrens ära, så skall jag än mindre *blygas* för dem, så länge jag har något vett för egen del i behåll.

Hvilket folk har Gud mer välsignat lekamligen och andligen? Hvilka har han bättre utrustat med muskler och nerver för kampen för tillvaron, med förmögenheter för hvarje ädel och stor mission? Det finnes en dåraktig ungdom, som uppbjuder all sin förmåga att smäda svenskhet, medan de dock hafva för sin framgång här att tacka just sin svenskhet, det arf af helsa och kraft och mod och lust som de medfört från fattiga Sverge. Det

är intet att skämmas för att vara stark och frisk, att ha muskler af järn och nerver af stål. Och sådana muskler och nerver växte det äfven på torpen i Sverge, i värsta fall af hafrebröd och potatis och salt. Att vara svensk är i regeln att vara stark som en björn. Det finnes intet kapital som ger här så stor och så viss ränta. Visserligen föraktas den styrkan af somliga, som fått för sig, att det är förnämt och ett tecken till snille att vara mager och blek och nervös. Men det är teorier bara, goda nog för dem, som ha råd att låta sig bäras och matas lekamligen och andligen. Men der bröd och hem, insigt och duglighet skola *förvärfvas* och der man skall göra gagn för sig och för andra, der är det bättre att vara frisk och röd än förnäm och halfdöd. Och jag undrar, om den svenske bondsonen blir efter andra nationer på Amerikas stora fält? Orkar han ej följa med plogen? Åh jo. Gjorde han derhemma stora dagsverken för en mager kost, så gör han dubbla dagsverken här för utsigten att bygga sig ett hem och vinna oberoende. Och icke utan skäl kunde han sjunga om den bleke yankeeynglingen, hvad folkpoeten Dahlgren låter honom derhemma sjunga om herrgårdsdrängarna:

"Jag frågar sist efter herrgålsdränga',
Granna ä' di väl men di ha inga must.
Di peta i fatet och krypa på änga
Som om di va i frå e främma kust."

Jag har ofta förvånat mig öfver, då jag rest genom Kansas, Minnesota, Iowa och Nebraska, att finna stora sträckor af det allra bästa land egdt af bara svenskar. Hvarför hafva yankees, som voro der förut, sålt ut och lemnat landet åt svenskarne? Är det emedan svenskarne äro så opålitliga och svåra grannar? Jag tror, att hvem som helst, som haft med olika nationaliteter att göra, skall medgifva, att en fredligare bonde ej finnes än den svenske bonden, och vidare, att mellan en yankee och en svensk det är lika vanligt att en yankee bedrager en svensk som ovanligt och oerhördt, att en svensk bedrager en yankee. Om det nu är ett bevis på dåligt hufvud hos mina landsmän, att de sålunda lätt låta sig bedragas, så är det visserligen så mycket mer oförklarligt, att de ej äro eftersökta såsom grannar af yankees, som hafva så goda hufvuden, att de helst lefva på bekostnad af dåliga hufvuden. Mina landsmän borde då utgöra för dem ett lika eftersökt sällskap som flugan är för spindeln. Men ute på åker och äng kommer det mindre an på knep än på dryga dagsverken. Och der kan svensken uthärda en jämförelse. Det dröjer ej, innan torparesonen från Sverge har ett *trefligt hem*, nytt och fint, medan hans granne,den amerikanske adelsmannen, i reglen bor i ett gammalt ruckel. Det är knapt något, som i mina ögon talar så berömligt för den svenske emigranten som hans ifver att få ett godt

hem. En yankee skall först bli *rik*, innan han tänker på att få ett hem. Äfven som farmare är han en spekulant, som bara tänker på att pressa dollars ur jorden. Han *arrenderar* sin egen farm, han bor der ej. Jag finner ingen anledning att blygas öfver svenskhet vid denna jämförelse.

Kanske någon tycker, att jag öfverdrifver med beröm öfver mina landsmän. Nu väl, det finnes saker och ting, öfver hvilka vi borde af allt hjärta blygas. Det finnes, jag medger det, hos somliga af vår ungdom en råhet, en benägenhet för vilda äfventyr, för grofva ord, svordom, superi och ett anstötligt uppförande, som alltsamman måste vara en skamlig rest af det gamla berserkaraseriet, som kristendem och civilisation än ej mäktat öfvervinna hos somliga af våra landsmän. Men detta är hedendom och ej svenskhet. Svensken är öfverhufvud en civiliserad man, om ock en och annan, som bär vårt namn, har stannat qvar på vildens ståndpunkt. Det är icke mer äkta svenskhet i detta grofva lif än det är guld i de der "gulduren",som annonseras för 7 dollars stycket,eller läder i de der skorna som säljas för 48 cents paret. Det torde väl vara *något*. Men ej nog att förtjäna namnet de bära. Om det ej vore för deras skull, vet jag intet i samband med svenskhet, värdt att blygas öfver.

Till svenskhet i Amerika hör svenskt språk. Och då vill jag från början försäkra, att jag ej an-

ser svenskan vara något bättre språk än andra språk och alls icke bättre än engelskan. Det är af helt andra skäl jag fordrar rum och erkännande för svenska språket här i detta land. Svenskan *är* ett härligt språk. Tegnér hade fullkomligt rätt, då han sjöng hennes lof. Men han hade *icke* rätt, då han sjöng en nidvisa öfver engelskan. Der förrådde han okunnighet. Då jag hört engelska talas, kan jag ej undgå att finna mitt eget språk en smula groft, oböjligt och hårdt. Det är dock ett språk af manlig och ren klang. Det är ett språk, rikt på skarpa konsonantljud, som utan tvifvel ljuda barbariskt för fina öron men dock förläna språket uttrycksfullhet, då det talas väl. Det är ett språk å andra sidan rikt på a-ljud och andra öppna vokaler, som taga luft och goda lungor i anspråk men som ock förlänar språket en manlig skönhet, som äfven främlingen tilltalas af. Det är ej så rikt på ord, men det är ej heller så rikt på lockelser att öfverdrifva. Det är rikt nog att tala *sanning* på.

Allra minst kan jag gå in på att svenskan skulle vara ett *heligare* språk än andra. Låt mig förklara, att det påståendet är nonsens och sämre än det. Det är en bigott romersk katolicism. Det finnes, Gud vare lof, intet språk i sig självt oheligt. Att förklara ett språk heligare än andra (det må nu vara latin eller svenska) är att gå till Rom. Jag kan aldrig fortare förstöra aktningen för svenska

språket, än om jag lär min gosse, att det är ett kyrkospråk. Såsom äkta protestant, såsom god lutheran, skall gossen instinktmässigt fatta afsky för ett sådant språk. Svenskan vore värd att föraktas, om hon gjorde anspråk att vara det enda fromma tungomålet. Lär aldrig ut den osanningen. Och en sak till. Varna aldrig din son eller dotter för det engelska språket, såsom något i sig själft frestande och syndigt. Äfven om det vore så, gör *det* ej svenskan bättre. Det är fariseiskt att tro, att den enas dåligheter kunna upphjälpa den andras förtjänster. Gör svenskan *kär* genom att göra svenskan *känd*. Det är den enda vägen. Det är lika omöjligt att älska svenskan, innan hon är känd, som att låta bli att älska henne,sedan hon blifvit känd. Svenskan har sitt värde i sig själf. Till hennes förmån länder ej att göra engelskan illa känd utan att göra henne väl känd. Vi borde göra ett utbyte. Vi borde lära engelska af våra barn och låta dem lära svenska af oss.

Men här kommer jag till den för många bekymmersamma frågan: *huru* skola vi lära våra barn svenskan? Jag vill svara med att fråga tillbaka: huru lära de sig *engelska?* Jo, förstås, säger du, i skolan. Åh jo, men det mesta lära de sig nog *utom* skolan. Hafven I tänkt uppå, huru många *lockelser* att lära engelska som ligga i barnens väg? Och bland dessa lockelser intager en *intressant lektyr* ej den minsta platsen. Hvil-

ken rikedom af glad, uppmuntrande läsning på engelska språket för barn och ungdom! En del af denna läsning är nog dålig. Men en stor del är god och förträfflig. Och det besynnerliga är, att en del af denna engelska ungdomslektyr som vår svenska fromhet är färdig att fördöma, blir särdeles förträfflig, bara han öfversättes till svenska språket. Hvilken olycka att våra hem skola vara så fattiga på svensk läsning för barn och ungdom. Vi ha nog en bibel och en postilla, en sångbok och ett söndagsskollexblad. Men ack, våra barn lära sig så sällan svenskan från dessa böcker. Bibeln är nog af alla böcker den bästa. Det är en bok för alla. Det är också särskildt en bok för barn, om de bara vägledas till dess blomsterfält och dess friska källor. Men äfven dessa stycken, som äro särskildt för barn, borde ej i första hand *läsas* utan *berättas*. Bibeln är en lefvande bok och innehåller ett lefvande ord. Det är nedskrifvet, på det att vi må ha det från slägte till slägte oförfalskadt. Men egentligen skall det *talas* och *höras*. Den lärare, som verkligen har lust att iakttaga, hvilket intryck en evangelisk berättelse kan göra på de små, skall ej vara nöjd med den beqväma vägen att läsa den, än mindre med den än beqvämare att vänta, tills barnet läser den, utan han skall berätta den. Frälsaren skref icke, han berättade.

Och då han var omgifven af de små, *hvad* be-

rättade han? Han talade i sköna liknelser och bilder. Om ej ordet *saga* hade råkat få en så dålig betydelse, skulle jag säga, att han berättade sagor för dem. "Det var en gång, sade han, en herde, som hade 100 får. Och ett af dem gick vilse. Och herden lemnade de 99 i öknen för att söka efter det enda som farit vilse. Och då han funnit det, lade han det på sina axlar med glädje och bar det hem." Hvilken skilnad för ett barn att höra dena sköna liknelse från moderns eller lärarens läppar, eller att stafva sig till den från svårförstådda bokstäfver, dessa svarta känslolösa soldater, hvilka måste led för led bekämpas, innan de säga sin mening. Har det skrifna ordet stor betydelse, så har det talade en än större. Gud gifve, att vi hade flere goda och intressanta böcker på svenska språket i våra hem. Men oändligt mer än dessa böcker uträttar faderns och moderns tal. Vill du lära dina barn att älska svenska språket, tala då svenska och bjud dem på detta språk hvad som är bäst och skönast. Mödrarna *kunna* lära sina barn svenska, om de vilja. Men om du träter på ditt barn på svenska och smeker det på engelska, så skall du ej förundra dig öfver, om barnet tycker mer om engelska är svenska. För bevarandet af svenska rekommenderar jag således: mer af god och skön läsning på svenska för de små och först och främst mer *samtal* med de små.

Men vidare behöfva vi *svenska skolor*. Och då behöfver ingen se emot dörren efter polis. Ty det är en fullkomligt hederlig och tillåtlig sak vi tala om, då vi rekommendera svenska skolor. Först och främst låt mig säga, att jag är en beundrare af amerikanska skolor från publikskolan till universitetet. Jag är glad, att den svenska ungdomen mer än förr flockar till amerikanska colleges. Det skall i sin mån bidraga att gifva svenska namnet aktning. Vi ha namn att vara starka. Men äfven oxen har det namnet utan att det innebär någon ära. Vi böra göra bruk ej blott af de muskler Gud gifvit oss utan ock af de tankeförmögenheter, som samme Gud gifvit oss. Det är hederligt och berömligt att plöja och gräfva diken. Men äfven tanken har sina åkrar att rödja och beså, åkrar som eljes ej ge några skördar. Och utan *dessa* skördar, tankens skördar, hafva vi missväxt öfver oss och våra hungrande tankar måste lefva på ohelsosamt foder af lögn, vidskepelse och mörker. Jag är glad åt, att den svenska ungdomen längtar efter kunskaper. Det gör oss alla heder. Men än större aktning skall vederfaras oss, om vi dertill visa oss vara i stånd att äfven själfva undervisa. Att vi duga till lärjungar är berömligt, att vi äfven duga till lärare är berömligare.

Men nu talar jag ej närmast om sådana skolor för högre undervisning utan om små skolor med

syftet att lära våra små barn det svenska språket. Det finnes ingen paragraf i detta lands konstitution, som förbjuder svenska språket här. Långt ifrån. Detta land anbefaller och rekommenderar svenska skolor. Ja, det är vår *pligt* och skyldighet inför detta lands konstitution att vi hålla svenska skolor. Så länge det finnes föräldrar, som ej tala och ej kunna lära sig mer än svenska språket, hör det till deras pligt såsom medborgare att lära sina barn svenska. Detta är nämligen ingen hednisk stat, som rycker barnen från föräldrarne till att uppfostras af staten, såsom det skedde i Grekland. Alla kristna stater äro ense om, att föräldrarne äro barnens uppfostrare i första hand. Men dertill fordras med nödvändighet, att *föräldrar och barn tala samma språk, att de förstå hvarandra.* Så länge det finnes svenska föräldrar som ej *kunna lära* sig engelska, är det derför en pligt att lära deras barn svenska. Man kan blifva medborgare här utan att kunna det engelska språket. Och man torde trygt kunna våga det påståendet, att tusenden af detta lands *bästa* medborgare tala bara svenska, och engelska möjligen så pass, att de reda sig med välvilliga grannar.

Att denna stat inser, att utländska språk måste läras i Amerika inses deraf att *utländska språk läras på statens bekostnad i publika skolor.* Såsom tyska i många skolor i Chicago. Och jag har hört, att det skall vara på samma sätt med

svenskan på sina ställen i Kansas. Utan tvifvel finnes det många trakter i detta land, der *det* vore den allra bästa vägen att lära svenskan åt våra barn. Der svenskarne utgöra flertalet, kunna de petitionera skolstyrelsen derom, och med de nämda föredömena torde det erhållas utan svårighet. För att ej tala om, att på många ställen svenskarne äro de enda i trakten och besätta äfven skolstyrelsen. Af detta torde emellertid framgå, huru pass i sanning amerikanska de äro, som betrakta det näst till uppror, att svenska söner och döttrar kunna och vilja tala det enda språk, som deras föräldrar begripa. Ett sådant betraktelsesätt är dess bättre alls icke amerikanskt. Det vore förtjänt af vår harm för sin grymhet, om det ej snarare förtjänade vårt förakt för sin dårskap.

Der det ej kan ske, att svenskan läres i de publika skolorna, hvilket allra bäst skulle gifva vårt språk dess tillbörliga aktning, der behöfva vi *svenska skolor*, och det *vid den vanliga skoltiden*. Det är visserligen en nödfallshjälp att hafva svenska hvardagsskolor på sommaren, då andra skolor hafva ferier. Och det är möjligen bättre än intet. Men det är hvarken det bästa eller näst det bästa.

Först och främst är det en grymhet mot barnen att röfva från dem deras sommarferier. Och med en sådan grymhet för svenskans skull gör man knapt svenskan kär för dem. Svenskan unundanskjutes i en vrå. Och barnen värdera hen-

ne derefter. De ha för sig, att de göra oss en nåd med att lära sig svenska. Derför rekommenderar jag svenska skolor vid den vanliga skoltiden. Till dessa skolor skulle barnen sändas, *innan* de sändas till publikskolan. Och detta af två skäl. Först emedan det är det bästa för deras *svenska*. De ha nämligen ej hunnit glömma hvad de lärt i hemmet. För det andra, emedan det är det bästa för deras *engelska*. De behöfva nämligen ej afbryta sin engelska skola, sedan de en gång börjat.

Det torde finnas föräldrar, som tro, att deras barn skulle förlora något och eftersättas i sina engelska studier med att först två eller tre år gå i en svensk skola. Men att den tron är falsk visar erfarenheten. Alla som försökt det, intyga att det är så långt ifrån att det sätter barnen tillbaka, att det tvärtom hjälper dem. *De barn, som först tagit en kurs i svensk skola, göra de bästa och snabbaste framstegen i publikskolan.* Och detta kunde man begripa utan att rådfråga erfarenheten. Den ena kunskapen hindrar icke den andra. Det vore i sanning besynnerligt, om någon skulle ha skäl att säga: "jag har så svårt att multiplicera, ty jag kan addera." Och hvad *språk* beträffar, så är det icke ens *möjligt* att lära bara *ett* språk väl. Man *måste* studera flere språk för att riktigt lära *ett* språk. Det ligger en ofantlig fördel i att kunna flere språk, en fördel, som emi-

granters barn hafva framför infödda, som kunna bara engelska. Man må bara iakttaga, hvilka det är som vinna pris vid täflingar i skolorna, då det gäller engelska språket. Det är i regeln barn, som tala flere språk. "Så många språk du kan, så många gånger är du man," säger ett sant ordspråk. Det är riktande att förstå flere språk. *Hvarje* språk har i sin litteratur perlor och guld, som icke kunna erhållas lika dyrbara och lika rent annorstädes. Och svenskan är visst icke fattig i jämförelse med andra språk. Andra anse det värdt mödan att lära vårt språk för att tillegna sig skatterna af vår litteratur. Longfellow, detta lands populäraste skald, öste ur den svenska poesiens guldgrufvor. Hvarför skulle *vi* då förakta dessa rikedomar och förnämt gå dessa skatter förbi? Om svenska upptages såsom undervisningsämne vid amerikanska colleges, så borde vi ej försumma att behålla, hvad andra äro så angelägna att med möda förvärfva. Men för dem, för hvilka endast det är en vinst, som är dollars och cents, vore det derjämte lätt att visa, att kunskapen i svenska språket just här i landet är en god inkomstkälla. Men jag lemnar det, emedan jag antager, att flertalet af mina åhörare med mig räknar vinsten af kunskap och sanning för mer än vinsten af silfver och guld.

De nämda svenska hvardagsskolorna kunde derjämte tjäna ett annat ändamål nämligen kristen-

domsundervisningen. Vi känna allt för väl till, att söndagsskolorna ej räcka till för detta ändamål. De äro mer en stunds *uppbyggelse* än en stunds undervisning i veckan. Möjligen, och då är det ej illa, få barnen söndagligen lära sig ett tänkespråk. Men föga derutöfver sträcker sig undervisningen. På samma gång blir det en allt allvarligare sak, att barnen redan så tidigt som möjligt få evangelisk *undervisning*. Äfven det hör till kampen emot Rom, hvars inflytelse gör sig gällande icke minst farlig i de publika skolorna. Redan så tidigt som der missionerar Rom på våra barn. Borde de ej då vara i någon mån beväpnade?

Svenskan är och kommer nödvändigt i en lång framtid att blifva vårt gudstjänstspråk och missionsspråk? Hvarför så? Emedan det är ett heligare språk? Långt ifrån. Men derför att vi för vårt gudstjänstfirande hafva behof af ett gemensamt språk, ett språk som vi alla förstå. Och först och främst finnas äldre ibland oss, hvilka lika gerna kunde befallas att resa till månen som att lära ett nytt språk. Vidare finnas yngre som *tro* sig kunna engelska språket och ändå icke kunna det *nog* för att det med fördel skulle kunna användas såsom deras gudstjänstspråk. Det är lätt nog att lära sig ett främmande språk nog för sitt handtverk och sin dagliga syssla. Det dröjer länge, mycket länge, innan man lärt sig

ej blott att *tala* utan ock att *tänka* på ett främmande språk. Men religionen är ej blott ett handtverk och icke ens bara tankar utan framför allt *känsla*. Och det kan hända, att man kommit så långt att man tänker ledigt och fritt på ett främmande språk utan att man derför eger det för känslan och för hjärtat på samma sätt som sitt modersmål. Den religiösa känslans språk öfversättes ej med tillhjälp af ett lexikon. Derför är det visserligen ett stort och säkert prof på en obeskriflig ytlighet, då personer äro färdiga att öfvergifva predikan på sitt modersmål för predikan på ett språk, af hvilket de, om de skulle säga sanningen, förstå endast enstaka ord. Och ändå känner jag personer, som äro så "amerikaniserade." För min del fattar jag deras amerikanisering såsom en annonsering af deras tomhet och brist på verklig religiositet. Och den amerikanska mission, som går ut på att fånga sådana fiskar, har ej fått betaldt för sin not och sitt garn.

Jag är ej här för att tala ett smädligt ord om amerikansk kristendom. Men jag smädar ytlighet och hjärtlöshet i religiösa ting. Det finnes intet så föraktligt som religiösa fraser, intet så nedrigt och afskyvärdt som en så kallad kristlig mission, som ej går från hjärtan och syftar på hjärtan. Och derför öfverflödar jag af förakt för en kristendom, som kan lika gerna fira sin gudstjänst på hvilket språk som helst, oberoende af

om det är kändt eller okändt, och i hvilket sällskap som helst, alldeles som om ej den sanna kristendomen är en på ömsesidig kärlek och ömsesidigt förtroende grundad lifsgemenskap, med ett ord ett samfundslif. Endast genom den fria och självständiga utvecklingen af detta lif kunna vi såsom ett religiöst folk verkligt rikta och gagna detta land. Ty för att rikta måsta man ega. Men sedan man afstått från alla sina rikedomar, från all sin egendomlighet och all sin egendom, hvem skall man sedan rikta? Det borde de amerikanska samfund tänka på, som missionera på oss i syfte att med oss öka sitt tal. Ett sådant tal är icke värdt att räkna. Äro vi värda något i religiöst afseende, så ha vi detta värde i svenskt mynt. Och det är en ren förlust att vexla ut svenskt mynt till amerikanskt. En svensk krona är icke på långt när en dollar.

Att vara svensk är således, såsom jag bemödat mig om att visa, ingen motsägelse till det att vara amerikan. Det är just det egendomliga med detta land, att *många* nationer här lefva *ett* gemensamt nationelt lif. Vi stå här i en evig neutralitet till nationerna i verlden. Intet krig är gerna möjligt med dem. Det krig, som är möjligt, är *inbördes* krig, men det ej om olika nationella intressen utan på grund af något politiskt eller religöst *envälde*, som reser sitt hufvud. Endast friheten är värd ett krigs dyrbara offer af tårar

och blod. Ingen tror på allvar, att de olika nationaliteterna här skola föranleda krig, något annat krig än fredlig täflan. Denna täflan är helsosam och fruktbärande. Deri ligger till stor del detta lands egendomliga styrka. Det är derför alldeles falskt och alldeles i strid mot detta lands bästa intressen att afsvala dessa nationella känslor. Det må vara välmening. Det må gå under namn af amerikanisering. Men det är icke desto mindre en misshushållning. Det är såsom att binda två snabblöpare under *en* sele. De komma visserligen båda på en gång till målet. Den harmonien åstadkom man. Men för priset af två snabblöpare.

Det är intet fel med oss svenskar, att vi hålla på vår svenskhet. Det är vårt kapital, utan hvilket vi vore helt enkelt "tramps". Men vårt fel är, att vi ej, såsom vi borde, taga vara på vår rätt att kallas *amerikaner*. Vi äro villiga att kalla alla andra med det namnet. Det må vara irländare eller tyskar eller böhmare, så äro de för oss amerikaner. Man kunde tro, att alla människor utom vi sjelfva äro amerikaner här. Men när allt kommer omkring, hafva vi större rätt till det ärenamnet än många som vi hedra dermed. Och det borde blifva ett slut med den försagdheten, med hvilken vi låta beröfva oss det namn, hvartill våra medborgarpapper berättigar oss. Så dyrbart som det är för oss att vara svenskar, så innebär det ej

att vi hafva mer än ett fosterland. Och detta fosterland är Amerika. Må Gud skydda vårt gamla hemland i höga norden, våra fäders land, våra minnens land, det oförgätliga Sverge! Må Gud skydda och välsigna vårt fosterland, det rika, vida, härliga och fria Amerika!

MEDSOLS

TRE FOSTERLÄNDSKA TAL

MINA LANDSMÄN I AMERIKA TILLEGNADE

AF

D. NYVALL.

CHICAGO,
Tryckt hos P. G. Almberg & Co., 62 E. Chicago Ave.,
1898.

FÖRETAL.

Följande tal äro vid olika tillfällen hållna inför större och mindre skaror af landsmän. Och jag har länge hyst den önskan att gifva ut dem i skriftlig form såsom min ringa gärd af aktning och kärlek till mina landsmän i detta land, oberoende af alla råmärken af kyrklig och annan art. Vi äro alla svenskar och vi äro alla amerikaner. Och det bör vara nog att gifva mig rätt till en varm och djup känsla af gemenskap. Och denna gemenskap utgöra dessa tal en bekännelse af.

Jag vill tillägga, att dessa tre tal icke utgöra mitt afskedsord i något afseende utan tvärtom bara en helsning och en introduktion för mer af liknande natur, som jag samlat och som gerna vill ut, om någon vill lyssna. Och de orden skola såsom dessa handla om vårt *fosterland och* vårt *hem, det jordiska och det himmelska. Ty medborgare af det bästa rike på jorden, borde vi också söka det enda i himmelen.*

D. NYVALL.

North Park College, oktober 1898.

D. NYVALL.

Innehållsförteckning.

Emigranten från höga nord . . Sid. 7

Fjärde juli . . . . Sid. 26

Hemmet . . . . Sid. 51

X

Emigranten från höga nord.

Vi äro alla emigranter eller emigranters barn. Detta att vara emigrant är således icke något hvaröfver vi behöfva blygas inför hvarandra. Men det är ej heller något som vi behöfva blygas för inför historien. Alla historiska folk hafva varit emigranter. Och kort sagdt, emigranter äro i historien alla folk, som icke äro nomader. Och skilnaden mellan emigranter och nomader är den, att de förra söka betesmarker för sin boskap, de senare hem för sig själfva. Men endast hemsökare äro historiska folk i den meningen att de ega en historia. Nomaden existerar, han vandrar, men hans existens liksom hans vandring har intet bestämdt mål utom det tillfälliga att finna ett mål. Nomaden lefver för dagen, emigranten för framtiden. Nomadens vandring är en marsch på stället. Han går och återvänder, såsom pendeln i en klocka. Hans vandring är begränsad af den närmaste synkretsen, inom hvilken han har sina betesmarker. Där är han fri såsom djuret vid tjudret, d.v.s. så länge

han icke försöker att gå längre än tjudret räcker. Och det gör han icke.

Nomader äro alltid nomader. Nomadlifvet är ärftligt. En gång nomad, alltid nomad! Emigranter äro alltid emigranter. Äfven det lifvet är ärftligt. Det folk, som varit emigranter i den grå forntiden, emigrerar ännu i sina efterkommande. Vi skandinaver tillhöra den stora slägten af emigranter. Våra förfäder hafva varit ute på vandring, alltid mot ett mål, alltid såsom hemsökare, alltid vesterut, alltid medsols. Och deras emigration är identisk med kulturens vandring: den indiska, den persiska, den grekiska, den romerska, den germanska, den skandinaviska. Så hafva stationerna utropats under kulturens färd till sitt skandinaviska hem. Under denna vandring har kulturen vuxit, emedan emigranten, kulturens bärare, har vuxit. Och både kulturen och han hafva vuxit i frihet. All sann växt är en växt i frihet till frihet.

Så länge kulturen och hennes bärare än voro på asiatisk mark, voro båda barn och kände sig icke själfva. De asiatiska samhällena äro än i dag idel massa och tal och mängd. Först i Europa växte kulturen och emigranten ur barnskorna och kommo till erkänsla af individens rätt och egendomlighet. Först där praktiserades personlig frihet. Och denna frihet klädde sig i konstens och vetenskapens, i det fria ordets och det fria samhällets former. Hon framträdde såsom konstitutionell regering, såsom

republik. Det var frihet, men det var icke den högsta form af frihet. Frihet innebär oändliga möjligheter. Det var *nationell* frihet. Det var friheten för vissa utvalda, men det var icke frihet för alla.

Europa har visat sig hafva ett härligt klimat för frihet, om vi jämföra Europa med Asien. Från en späd, tvinande planta har friheten vuxit till ett lifskraftigt träd genom omplanteringen från Asiens till Europas jord. Men det synes sakna utrymme i Europa för detta lifskraftiga träd att växa till hela sin höjd och utbreda sina qvistar till att i enlighet med det trädets art och natur blifva ett hela mänsklighetens sannskyldiga lifsträd.

Därför har emigranten åter måst ut på vandring. Därför har den europeiska kulturen i sin tur måst omflyttas till ett ännu blidare klimat, till en ännu gynnsammare jordmån, nämligen hit till Amerika. Här har kulturen nya lexor att lära, nya problem att lösa, nya segrar att vinna. Det är icke för ro skull den gamla emigrationslusten väckts hos afkomlingarna till forntidens emigranter. En sådan lust är en väckelse, tte kommandoord af Gud själf. Det är icke för ro skull ett sådant här land upptäckes. Det är icke människor som upptäcka sådant. Det är Gud som gör upptäckten åt människor.

I Europa praktiserades frihet, men endast en frihet som var ett privilegium för särskilda sam-

hällsklasser inom samhället och ett privilegium för den ena nationen med uteslutande af den andra. Det var en "privilegierad frihet",hvari ligger ungefär samma självmotsägelse som i uttrycket "en beväpnad fred". En frihet för den ena på den andras bekostnad! Till och med den franska revolutionen, som proklamerade broderlighet och jämlikhet underförstod dock därvid, att detta privilegium var begränsadt till fransmän och bland fransmännen begränsadt till de samhällsklasser, som inga titlar hade. Det var ett yrkande på jämlikhet, som afsåg icke att höja alla till standaret af det högsta utan sänka alla till nivån af det lägsta. Det är karaktären af all så kallad universell frihet, ställd under baneret af missnöjet och hatet.

Här skall praktiseras en *internationell* frihet, en frihet för alla. Här för första gången i kulturens historia är det väldiga problemet försökt att i en nationell organism införlifva alla nationer. Den nationella karaktären af den europeiska friheten har gifvit sig ett uttryck i nationella namn. Ingen människa i Europa är rätt och slätt en europé. Han är tillika en tysk, en dansk, en svensk. Eller rättare detta är just hvad han är. Att han är en europé är icke liksom hans slägtnamn, framför hvilket han satt sitt nationella namn såsom dopnamnet. Utan tvärtom, europé blir för hvar och en af dessa ett slags motsats till hans nationella namn, liksom om hvar och en i Europa hade hela

Europa mot sig. Att vara svensk innebär liksom en varning till alla grannarna. Och de nationella fanorna och militärismen under dem tjäna till att gifva aktning och respekt åt denna varning. Det är ingen tillfällighet att vi här i denna fria republik sakna alla dylika nationella namn utom såsom reliker och minnen. Vi äro amerikaner rätt och slätt. Och våra många nationella namn och våra måga nationella tungomål hafva förlorat all politisk betydelse. *De* hafva ingen rösträtt.

Detta innebär dock långt ifrån att vi emigranter från högra nord skola förgäta vår svenskhet. För det första är det ingen lätt sak att förgäta hvad man så riktigt och oförfalskadt är, det vill säga det är ingen lätt sak, så länge man har alla sina sinnen i behåll. En idiot kan förgäta hvad som helst, till och med sin mor och far. För det andra vore det ingen fördel för detta land, om vi kunde glömma vår svenskhet. En stor del af detta lands egendomliga styrka ligger just uti en ädel täflan mellan de olika nationerna, hvaraf i sinom tid följer en allians af det bästa i de olika nationernas karaktärer. Och vi hafva det särskilda skälet att icke glömma vår svenskhet att vi kunna säga, att vi utgöra en mycket värderik insats i uppbyggandet af denna stora nation af nationer. Det är långt ifrån fallet, att alla nationer äro lika önskvärda eller med andra ord böra ingå i denna blandning i samma proportioner. Möjligen behöfvas alla. Men

af somliga kan det, bildlikt taget, vara nog med en liten nypa, ungefär såsom af starkpeppar i en rätt som skall smaka väl. Det kan låta förmätet att säga om sin egen nationalitet att den behöfves i riklig mängd. Skryt låter illa, äfven om det är välförtjänt. Men i detta fall har det den ursäkten att tyvärr en stor del af våra landsmän äro mer böjda för att förakta sitt nationella arf än att öfverskatta det. Och den som föraktar sitt arf, förslösar det. Och det är visserligen icke skrytets väg, men i stället den förlorade sonens vandring till svinahoarna. Hellre då skryta en smula med oss än att i detta land sälja hela vår arfvelott för drafven, hvaraf ock svinen åto.

Vi tro att detta land är af Gud ämnadt såsom ett hem för alla nationer. Men därför tro vi icke att emigrationen hit skall vara utan all restriktion. Det är detta lands oafvisliga pligt och i vårt intresse att afvisa från dessa fria kuster alla, oberoende af namn och titlar, som sakna förutsättningarna för att blifva goda medborgare, det vill säga instinkt för frihet. Men det är rent af löjligt att öfverlemna denna restriktion åt dollars och cents och sätta dem till gränsbevakning för vår frihet och vårt lugn. Tro vi, att medborgerliga dygder skramla i kapp med slantarna i emigrantens fickor? Visserligen icke. Man kan hafva fickorna fulla med stulet guld. Och det bör disqualifiera en medborgare af denna republik lika mycket som att hafva

de tomma fickorna fulla med ohyra. Minst lika mycket. Vi hafva rikare tillgångar till desinfektionsmedel mot den senare ohyran än mot den förra. Men våra landsmän komma under ingendera rubriken. De hafva i allmänhet sina fickor "rena" i en dubbel bemärkelse då de komma.

Och man kan sannerligen vara ett godt material till en medborgare äfven sedan man tömt sina fickor på den sista slanten. Men det erkänna vi villigt, att den där restriktionen i penningar mycket nära angår oss. Det erkänna vi utan att rodna, att vi äro fattiga. Huru lågt än man sätter summan, så är det fara för att emigranten med det svenska tungomålet ej kan taga en sådan examen. Men så är det också högligen dåraktigt att sätta en stor eller liten summa penningar såsom gradmätare på medborgarevärde. Man bör bedöma emigranten ej efter hvad han har i fickorna utan efter hvad han har i sinnet och för i skölden. Man skall bedöma honom ej efter hvad han har på hufvudet utan efter hvad han har i hufvudet.

Den restriktion, som vi förorda och hvaraf den svenska emigranten bara kan draga fördel, kan skrifvas i ett enda ord: *helsa.* För det första kroppslig helsa. Jag tror, att den svenska emigranten i allmänhet är bygd af ett godt material kroppsligen. Det är också allmänneligen erkändt till och med af dem, som intet annat godt se hos honom. Han har bästa sortens muskler och nerver

i sin kropp, äfven om han ej har bästa sortens kläde på sin kropp. Det är ej sällsynt att han höjer sitt hufvud öfver brödrafolken i södern och har rum för mer än en af deras söner mellan sina skulderblad. Och sådana emigranter behöfver detta land. De äro odlare af naturen, af födelse och vana, lika mycket som af lust och håg.

Men jag menar för det andra tankehelsa eller *intelligens*. Må gerna för oss restriktionen blifva en examen i allmän bildning. Vi hafva intet emot att läsa oss in i detta land. Vi hafva icke den minsta fruktan för att ställa upp den svenska torparsonen i en sådan examen vid sidan af arftagarne till den gamla klassiska bildningen. Den svenska bondesonen är icke lärd, men han är långt ifrån okunnig och ännu längre från att vara dum. Han läser sina böcker själf och skrifver sina bref och räknar till husbehof och framför allt tänker sina egna tankar.

Men jag menar för det tredje *politisk helsa*. Den svenska emigranten är ingen annarkist. Han kom ej heller hit just för att blifva fri utan för att få större andrum och armbågerum för den frihet som han allaredan hade och aldrig saknat. Han kom ej från slafmarknaden, ej heller från gatan. Han är ingen förrymd fästningsfånge, ingen lasaron. Hvar enda en af dessa ljushåriga nordens barn kom från ett hem. Visserligen ej från ett palats utan snarare från en hydda. Men så kom

han ej för att spränga palats i luften utan för att bygga sig själf om möjligt ett bättre hem än det han lemnade. Han kom ej för att kasta bomber utan för att kasta sin röst i valurnan till förmån för lag och frihet.

Jag nekar icke, att en och annan, som bär vårt namn och talar vårt språk, har mycket af vikingablodet i sig, är en storskräflare, grälmakare och slagskämpe. Det finnes ju förstås äfven bland oss sådana, som tro, att råhet hör mannen till. Till trots af att själfva ordet"man"i deras språk betyder "den tänkande". Emellertid påstår jag att till och med våra vikingar inga anarkister äro. De slåss hellre med knytnäfvarne än med knifven. Sällan taga de till revolvern och aldrig bomben. Men för öfrigt har jag icke denna stund inlåtit mig på att tala om det sämsta i vår nationalitet, äfven om jag icke kan alldeles ignorera det. Jag är här för att tala om vår nationalitet såsom ett helt och om den nationalkaraktär som historien erkänt åt vårt folk. Vi hafva en ärofull historia. Svea har skrifvit in mer än ett vigtigt kapitel i världshistorien. Mer än en gång har hon i sin säkra hand hållit händelsernas våg och aldrig missbrukat sin makt. Hon har skänkt åt världshistorien några af hennes största fältherrar och bekransat med segrens emblem några af historiens slagfält. Jag kan ej uppräkna dessa hjältar: Gustaf II Adolf, Karl XII, Johan Banér, Torstenson, Magnus Stenbock. Jag kan ej

nämna alla dessa slagfält: Breitenfeld och Narva äro bland dem. Men om jag antager att hela världshistoriens generaler varit endast tre, så måste dessa tre vara Alexander, Napoleon och Gustaf Adolf, med den betydelsefulla skilnaden dock att de båda förra kämpade för personlig ära, den senare för öfvertygelse och frihet. Svea har skänkt åt historien en sådan statsman som Axel Oxenstjärna och en stor skara af kulturens, konstens och vetenskapens furstar. På administrationsbyggnaden vid utställningen i Chicago läste jag 40 namn rundt omkring det inre af byggnadens dom. Desssa 40 representerade det mänskligt stora på andens område. Bland dessa namn lyste de svenska Berzelius och Linné. Om således det funnits endast 40 stora män i världen, så äro 2, minst 2 af dem svenska! Och dock finnes det ättlingar af detta svenska folk, som uppföra sig som om de trodde, att det att vara svensk är något som vi måste böja våra hufvuden af skam öfver att nödgas erkänna. Och jag medger, att den, som kan känna det så, har anledning till att skämmas men uteslutande öfver sig själf.

Jag har talat om de stora få. Men hvad skall jag säga om det svenska folket, den svenska allmogen? Det är sagdt om judarne, dessa historiens underbarn, att de visat en besynnerlig oduglighet för en sak: de hafva aldrig med fördel kunnat användas såsom slafvar. Välan, om den svenske all-

mogen kan jag säga minst så mycket, och litet mer, nämligen att det aldrig kunnat genomföras att göra honom till slaf. Ända från odalbondens tid har den svenska bonden varit fri, äfven under sådana tider, då hans bröder i Tyskland och i Danmark voro lifegna. Och han har ansett sin frihet värd att försvaras med blod. De enda krig den svenska allmogen fört af egen drift och vilja har gält frihetens försvar. Om det är stort att kämpa för att vinna frihet, så är det icke mindre ärofullt att kämpa för frihetens försvar. All frihet har kostat blod. Detta lands frihet kostade blod.

Washington, Lincoln och andra detta lands hjältar spilde sitt blod, offrade sitt lif för den frihet vi ega. Vi äro inga ovärdiga snyltgäster på denna frihet. Våra förfäder hafva spilt sitt blod äfven de i kampen för frihetens rätt och gåfva. Under Engelbrekt, under Sturarna, under Vasa kämpade de svenska bönderna lika ärofulla strider som något folk under solen för friheten. Och då Vasa själf, öfvermodig i sin nya ställning såsom ett fritt folks enväldige konung, till hvilken höjd han lyfts på skuldrorna af det folk han ledde till seger, förvandlades till en tyrann, så vände bönderna sina vapen mot honom i uppror, som han visserligen kufvade på slagfältet, dock icke innan han och andra Sverges konungar från dessa besegrade mottagit och gömt en varning, som heller aldrig Sverges konungar helt vågade trotsa, ens då monarkerna i hela

Europa blifvit despoter "med Guds nåde". Jämför därmed fransmännen, som tillstälde revolutionen, halshögg sin konung och med honom allt nobelt de kunde finna och det i frihetens namn, blott för att nästa ögonblick kasta sig i stoftet för en ny envåldsherskare. Ingen svensk konung har varit envåldsregent mer än till namnet.

Men beundransvärdare, om möjligt, än dessa blodiga strider för friheten är skådespelet af en revolution utan en droppe af blod. Det svenska folket har också tillstält sådana revolutioner. Gustaf den IV Adolfs afsättning torde stå enstaka i historien i den delen såsom ett exempel på ett frihetsälskande folks förmåga af självbeherskning och dess ledares oegennyttiga själfuppoffring.

Dessa minnen höra verkligen och sant oss till. De böra omplanteras här. Här är vårt fosterland, vår framtid. Att hafva stora minnen är en rikedom endast om dessa minnen göras fruktbärande i det närvarande, endast då de egga och sporra framåt. De visa oss hvar vår framtid ligger, men de utgöra icke vår framtid. Vår framtid måste vi själfva bereda oss. Gustaf II Adolf kan icke lägga sin fältherreskicklighet i vågskålen till förmån för en lycklig utgång af *vårt* slag vid Breitenfeld, ej heller Karl XII draga sitt svärd till vår fördel i *vårt* Narva, ej heller Axel Oxenstjärna gifva oss råd efter *vårt* Nördlingen, annat än på det viset att deras exempel inspirera oss att blifva dem lika.

Skalden kan ej uppmuntra oss annorledes än att tillropa oss, om vi svigta, de bevingade orden:

"Yfs ej af fädrens ära,
En hvar har dock blott sin.
Kan du ej spänna bågen,
Är han ej din."

Det gäller därför att växa i våra förfäders rustning och blifva våra minnen värdiga. Det gäller framför allt att såsom de älska frihet och fosterland och ådagalägga denna kärlek i villigheten att lefva och dö för dessa.

Vi hafva många minnen, men bara ett fosterland. Och detta fosterland är här. Det utbreder sig från haf till haf! Det höjer sig mot skyn i berg, hvita af evig snö, fulla af malmernas rikedom, det sänker sig i leende dalar, det forsar i älf och flod, det speglar sig i tusen sjöar, det doftar i ängens vilda ros och vajar i skördar som komma det gamla Egyptens skördar på skam. Vi kunna icke säga med den finske skalden:

"Vårt land är fattigt, skall så bli
För den som guld begär".

Men vi böra icke desto mindre instämma i fortsättningen:

"Men detta landet älska vi,
För oss med moar, fjäll och skär
Ett guldland ock det är".

Och äfven i dessa ord:

"O, älska vi vårt land,
Nog ha vi land att skydda!"

Naturen brister i intet. Hon bara väntar på odlarens hand. Än är en stor del af detta land en ymnig vildmark, en allmänning. Detta lands odlingshistoria har just begynt både med plog och tanke. De flesta af hennes kapitel äro ännu oskrifna. Hon väntar på människan. Det är hon, som skall blåsa lif och poesi i ymnigheten. Må vi besinna ansvaret af att äfven vi skola skrifva vår insats i denna historia, som efter allt att döma skall blifva det sista bandet af världshistoriens väldiga folianter och därför innehålla slutordet och resultatet i mänsklighetens utvecklings historia.

Detta ansvar skola vi motsvara, om vi här i detta nya fosterland fortfarande odla svensk dygd och ära i trogna hjärtan samtidigt därmed att vi odla amerikansk majs uti amerikansk matjord. Vi äro ej vana vid öfverflöd, snarare vid armod. Men vi äro vana vid kraftigt arbete och vid sång i arbetet. Och vi äro vana vid ren luft. Må ej detta lands ymnighet sätta sig i halsen på oss så att vi storkna i stället för att sjunga. Må vi importera vårt hemlands sångfåglar att sjunga vid detta lands skördar, förnöjsamhetens gök och den muntra glädtighetens näktergal! Må ej girighetens och knotets kajor och kråkor taga de förras plats! Må ej barrdoften af enkelhet i seder dränkas i de rikare men giftiga parfymerna af vällefnad och kräslighet!

Men framför allt, låtom oss hafva frisk luft! Frisk luft i hemmen, i verkstäderna, i rådstugan, i

riksdagshuset, i domstolen och i presidentens kabinett! Ren luft! Låt det vara programmet för vårt politiska parti, att det skall ventileras. Låtom oss bevisa vår härkomst från höga nord därmed att vi äro noga med den luft vi inandas och räddare för qvaf, unken luft än för litet drag. Upp med fönstren! Det är öfverflöd på ren luft och på solsken äfven här, om man släpper in dem. Det är lika högt till himmelen här som i Sverge. Må vi tillsluta våra öron för den läran, som utges för att vara amerikansk, ehuru hon är allt annat än amerikansk, den läran att lögnen är starkare än sanningen och att det skulle vara större utsigter att reda sig här för den, som brukar knep, än för den, som brukar ärlighet. Den, som brukar knep, blir knipen här som annorstädes förr eller senare, och en gång i fällan blir han hårdare behandlad här än på många andra ställen i världen. Den sanna amerikanismen hafva vi säkrare och sannare uttryckt i den gamla svenska bondpraktikan, att ärlighet varar längst. Jag läste för en tid sedan, att Ingerfoll skulle hafva sagt: "Det finnes intet så ömkligt som sanningen; en enda duktig lögn slår tio sanningar ur brädet". I fall han sade det och menade det, så får dock ingen inbilla sig att han därvid tolkade det amerikanska folkets känslor. Det amerikanska folket sympatiserar mer med sanningen, äfven om hon skulle råka komma i minoriteten, än med lögnen, äfven om denna skulle för någon

gång lyckas narra till sig en majoritet. Men sanningen *kommer* aldrig i minoriteten och lögnen aldrig i majoriteten, till följd af att sanningen ensam är en sådan stormakt i jämförelse med lögnen. Det finnes intet så starkt som sanningen. Och det finnes ingen enda långlifvad lögn. Lögner finnes det, många, många. Men de äro många såsom myggen äro många och existera blott en kort säsong. Det finnes insekter som lefva knapt en timme. De flesta lögner föra en ännu kortare tillvaro. De dödas lika fort som de komma till. Det är jämförelsevis få lögner, som någon tror, det är ytterst få lögner, som många tro någon längre tid. Och ingen lögn blir trodd af alla alltid. Däremot lefva och regera de flesta sanningar alldeles envåldigt i ett stort flertals tysta medvetande. Ljuset är till sin art starkare än mörkret. En tändstickas svaga sken är nog att afbryta mörkrets envälde den svartaste natt. Intet mörker kan släcka ljuset. Men det svagaste ljus skingrar i sin mån det svartaste mörker. Må vi ej vara så dåraktiga att taga parti för någon lögn, huru inflytelserik den än må synas. "I dag röd, i morgon död", det slår bokstafligen in på de flesta lögner. Må vi ej taga parti för unken luft! Låt det hellre blifva ett ordspråk om oss: han är svensk, han tål ej skämd luft!

Vi äro ej här för att söka ämbeten utan för att göra oss förtjänta af dem och sålunda låta dem söka oss. Det är en man och i synnerhet en svensk

man fullkomligt ovärdigt att sälla sig till den långa raden af hungriga politiska ämbetstiggare. Ett hederligare sällskap är då tiggaren med påsen och käppen. Vi äro ej heller här för att göra goda affärer i politiskt afseende med vår svenskhet. Svenskhet är ingen vara att sälja på marknaden. Den vidrigaste handel tänkbar är handeln med vårt personliga värde, ifall det icke skulle vara handeln med vårt nationella värde. Det förra kan i någon mån kallas mitt. Men det senare är liksom att rymma med en annans kassa, och hela folkets kassa. Den, som är nog usel att söka handla sig till politiska fördelar på sitt nationella namns goda kredit, förtjänar straffängelse på lika goda grunder som hvarje annan svindlare.

Det är vidrigt att i sammanhang med politiska val höra talas om svenskhet, liksom vore det något kapital som dessa politiska ledare fått sig anförtrodt att sälja på torget, såsom man säljer boskap till den högstbjudande. Det är vidrigt att höra talas om vår stora mängd. Vår *mängd* såsom svenskar har ej den ringaste betydelse. *Förtjänsten hos hvarje man för sig* betyder allt. Tio tusen oduglingar hafva icke större anspråk tillsamman på ett ämbete än en enda odugling. Man ökar icke värdet af en nolla med att skaffa henne tiotusen likadana grannar. Duglighet är när allt kommer omkring en personlig egenskap. För öfrigt är det ett missförstånd att tro att förmågan att

gapa och skrika efter politiskt erkännande skulle vara någon god och nyttig öfning för svenska lungor i detta land. En enda hederlig svensk, en enda sådan där frisk nordisk fura af trohet och rättrådighet, frisk till roten och frisk till toppen, representerar svenskheten bättre och gör mer för att skaffa oss politiskt erkännande än tio tusen gaphalsar, hvilkas hela svenskhet ligger i förmågan att åstadkomma mycket väsen. Det hör oss till såsom svenskar i detta land att lyfta förtjänsten på våra skuldror och afundsfritt och endräktigt placera honom där han bör sitta, vore det än i presidentens stol. Och det tillhör oss att trampa ned under tyngden af vårt förakt hvarje oförskämd anspråksfullhet att besitta ett ämbete utan de nödiga qvalifikationerna, äfven om det skulle hända att denna oförskämdhet talade svenska. Det är bättre vi göra det än andra.

Jag sympatiserar af allt hjärta med hvarje rörelse som går därpå ut att höja den svenska nationaliteten i detta land. För ett sådant mål vill jag också gerna själf lefva. Men jag vill ej vara med om ett sådant fusk som det att sätta det svenska namnets hedersmärke på allt ruttet och dåligt som på intet annat sätt kan komma ut i marknaden. Af all förfalskning föraktar jag den förfalskningen djupast. Må vi såsom svenskar i detta land utöfva den goda inflytelsens helsosamma tukt på hvarandra. En odisciplinerad hop vinner ingen seger.

Och det är ett nationalfel med oss svenskar, att vi sakna sinne för enhet och organisation. Det sammanhänger måhända med vårt frihetssinne. Men det är icke desto mindre ett missförstånd och ett fel. Vi äro böjda för oenighet och splittring.

Må vi se till att det svenska namnet ej vanäras af oss själfva. Sker ej det, så kan i grunden ingen annan vanhedra det. Man finner ej äran för det att man söker henne. Man finner äran då man troget söker och finner sin rätta plats i utöfningen af pligter. Mer värdt än andras aktning är att hafva aktning för sig själf. Mista vi ej självrespekten, så skola vi ej heller gå miste om den respekt från andra som tillkommer oss.

XI

Fjärde juli.

SÅSOM utgångspunkt för mitt tal om denna dags stora betydelse vill jag taga den ebreiske skaldens bevingade ord: "*Toge jag morgonrodnadens vingar och uppsloge mitt tjäll ytterst i vestern, så skulle också där din hand leda mig och din högra hand hålla mig.*" Dessa ord innehålla visserligen icke, så långt vi veta, i skaldens medvetande den ringaste hänsyftning på Amerika, utan utgöra en poetisk bekännelse af skaldens tro på Guds försyn. "Vestern" var visserligen icke för den ebreiske skalden en så aflägsen geografisk verklighet som det nu blifvit med upptäckten af denna kontinent. Men detta endast ökar och vidgar gränserna för hans värld och därmed ökar och vidgar storheten af den försyn, hvilkens makt och trohet han besjunger. Man kan aldrig upptäcka någon ny världsdel, som befinnes ligga utom området af Guds försyn.

I alla tider hafva skaldernas poetiska tankar älskat att sysselsätta sig med den aflägsna vestern,

det mystiska landet, där solen går ned. I saga och i sång har detta drömland beskrifvits och besjungits. Solens uppgång har visserligen också besjungits. Men den leder med öfverväldigande makt föreställningen och tanken in på den gryende dagens ljusa men begränsade värld af pligter och beting. Det skaldskapet tages därför i dagens och nyttans tjänst och blir en sång som lyfter modet och leder takten af spetten, en sång, som lifvar soldaten till kamp på slagfältet och inspirerar martyren till ett leende på bålet. Men vid solnedgången klänger sig redan den hemlighetsfulla skuggan af natten och af drömmen. Skuggan, säger jag, ty natten har också sitt ljus, stjärnornas, planeternas milda glans. Solnedgången öppnar för fantasien portarna till ett ljusets rike, som är lika oändligt mycket större än förståndets och betingets och solens värld som stjärnehimlen utbreder sig oändligt mycket vidare och längre än dagens synkrets. Vi se klarare om dagen, vi se mer om natten.

Sagan om hesperidernas trädgårdar hos grekerna och dylika sagor hos vidt olika andra folk äro exempel på dessa poetiska drömmar om vestern. Där, tänkte de gamla, växte äpplen af renaste guld, där blef ingen gammal utan ännu vid tusen års ålder en yngling. Där, om någonstädes, måste lycksalighetens ö vara belägen. Hvilken makt sådana sagor utöfvade på sinnena kan förstås däraf att då i sinom tid verkligen denna kontinent

upptäcktes bakom portarna af den gamla världens solnedgång, så var instinktmässigt upptäckarnes och deras efterföljares första fråga: hvar är sagolandets rika guld och hvar är den eviga ungdomens källa?

Huru ofta detta land varit sökt och funnet i gamla, förgätna tider, det veta vi icke. Sagan om Herkules färd till hesperidernas trädgårdar är ju en saga blott. Och den vidt utbredda myten om det ofantliga öriket Atlanta, som på en natt sjönk i hafvets famn torde hafva haft eller icke hafva haft någon geografisk motsvarighet, ingen kan nu afgöra det. Till trots af att mänskligheten bott på jorden i så många tusen år, är historien bara liksom från i går. Det säges visserligen, att norrmännen i nionde eller tionde århundradet efter Kristus skola i sina vikingafärder hafva kommit till kusten af norra Amerika och gifvit det namnet Vinland på grund af rikedomen på vilda vindrufvor som de funno där. Och det är antagligt att så har händt. Men historiskt är det icke af den enkla grund, att de nordiska folken ingen historia hafva förr än efter elfte och tolfte århundradena efter Kristus. Det som berättas tidigare än så är saga. Men sagan kan visserligen vara lika sann som historien i många fall. Det må emellertid erkännas af historien såsom aldrig än så visst att norrmännen upptäckte Amerika ett tusen år före Kolumbus, så är dock verkligheten den att denna upptäckt

icke ledde till något resultat eller öppnade denna världsdel för civilisationen. Och en sådan upptäckt är ingen upptäckt. Det kan för all del vara möjligt att alla stora upptäckter på naturvetenskapens område i vårt århundrade äro upptäckter af gamla förglömda upptäckter. Men det förringar icke den nya upptäcktens värde. Först genom upptäckten i gryningen af vårt eget århundrade genom Kristoffer Kolumbus blef sagolandet i vestern verkligen upptäckt och gifvet åt mänskligheten och civilisationen såsom en gåfva af Herren. Då var tiden inne och mänskligheten färdig att mottaga arfvet. För att förstå af hvilken omätlig betydelse och hvilken försynens skickelse denna upptäckt var just då skola vi i en kort revy betrakta tillståndet i Europa under medeltiden och början af den nyare tiden. Om man skulle få i uppdrag att skrifva medeltidens hela historia i ett enda ord, så kunde det icke blifva någon tvekan om hvilket detta enda ord borde vara. Intet annat kunde komma ifråga än detta: påfvedömet. I det enda ordet ligger en djup och vid och lång historia, en historia, som måste bjuda respekt om icke för annat än det att hon i många långa århundraden var fullkomligt identisk med kristenhetens historia. Att säga detta är nog för att tillbakavisa såsom orimlig den tanken att en sådan historia kan vara identisk med det onda. Tvärtom, påfvedömet hade för sin tid sitt stora berättigande och representerade, så underligt det än

kan låta för protestantiska öron, verkligen under tiden för dess uppkomst och blomstring icke blott det bästa i mänskligheten utan Guds rike i världen. Till bevis därför behöfver jag endast påpeka det faktum, att det under denna tid uppbars af den allmänna kristliga opinionen. Och när allt kommer omkring, är *det* hela den mänskliga sidan af påfvedömets mystiska makt under medeltiden. En högre hand gjorde sig utan tvifvel också gällande. Ty ingen tidpunkt saknar Guds hand i historien. Och Guds hand är alltid där rätten och sanningen äro. Men såsom lagen i gamla förbundet upphörde med Kristus, så hade också påfvedömet sin tid. Lagen och påfvedömet äro båda uppfostrarinnor af de omyndiga och ofria. Med tankens och trons frigörelse har påfvedömets murar fallit. Ty påfvedöme är ofrihet, är träldom.

Huru mycket godt påfvedömet genom Guds skickelse har gjort mänskligheten, så är dock detta goda mer af en negativ än af en positiv beskaffenhet. Nyttan bestod med andra ord snarare uti att värna från mycket ondt än att gifva mycket godt. Det lindade den unga kristenheten i en stark linda, som emellertid af det växande barnet kändes allt mer såsom en förskräcklig och förnedrande boja. Det bygde murar och torn åt en osäker och obefästad kristendom. Men dessa murar och torn blefvo, då friheten väcktes, hemska fästningsmurar, bakom hvilka med friheten också allt lif förqvafdes.

Den påfliga makten, i förbindelse med den världsliga eller i tvekamp med den världsliga, skulle hafva lyckats uti att släcka den sista gnistan af frihetskänsla och självständighetskänsla i så väl andligt som politiskt afseende hos folken, om icke Gud som gaf påfvedömet också i den rätta tiden hade aflyst det. Och Gud aflyste det genom att kalla *folket* till vapen däremot. I tvekampen med furstarna hade påfvedömet öfvertaget. De mäktigaste kejsare blefvo påfvens drängar och höllo stigbyglarna åt honom och föllo på knä för honom i ödmjukt vasallskap. Men i det tolfte århundradet började det åska i skyn och mullra af jordbäfningar i de djupa lagren. Det var Guds domars kommandoord till de sofvande samvetena, till de slumrande massorna. Det finnes en makt, som är snarare en makt med Gud nåde än furstarnes. Det är folkets. I kampen med furstarne hade påfvedömet triumferat. I kampen med folket dukade det under. Och det var evangelium som väckte dessa sofvande samveten till längtan efter sanning och frihet. Det var evangelium som hade stört det segerdruckna Roms drömmar och ljudit i dess onda samvetes öron såsom en åska och en domsbasun. Evangelium har den klangen för dem, som hata frihet. I veten alla, huru dessa vaknande skaror från de djupa leden växte och växte under århundraden, tills de en vacker vårdag voro redo att lyfta på sina skuldror den man, som Gud kallat

till den nya tidens härold, Martin Luther. Det var ungefär samtidigt med upptäckten af Amerika.

Under medeltiden hade vetenskapen nästan uteslutande sysselsatt sig med konsten att göra guld och finna ett lifselixir, som kunde rädda från ålderdom och död. En munk satt en natt i sitt laboratorium och hade just en sats färdig, af hvilken han hoppades kunna framställa den efterlängtade gula metallen, då plötsligt genom en oförsigtig rörelse hans ljus kom för nära, och innehållet i hans degel brann af med en explosion, som utbredde förstörelse och fördärf i munkens lilla laboratorium. Denna explosion gick i själfva verket vidare än så och blef munken ovetande genom Guds skickelse en af de krafter, som hjälpte till att vräka undan ruinerna af en gammal och föråldrad tids bildningsformer och därigenom rödja vägen för andra bättre passande såsom hemvist för en ny, ljusare tids bildning. Munken hade nämligen under sökandet efter guld upptäckt–krut. Och krutets betydelse såsom en politisk makt kan ses af följande. Under medeltiden var furstemakten ringa och begränsad. Det stora rike, som Karl den store hade med sin jättekraft fört tillsammans, söndersmulades efter hans död i allt mindre och mindre smulor, som uppsamlades af lika många småfurstar, hvilka visserligen till namnet stodo under kejsarens eller konungens lydnad men i verkligheten regerade fullkomligt enväldigt hvar och en från sitt slott

öfver sitt lilla rike. Dessa småfurstar voro så kallade riddare, som visserligen aflagt den heliga bekännelsen att skydda qvinnan och kyrkan men ingalunda aflagt en lika dyr ed på att försvara bonden och staten. De voro beväpnade munkar, som svurit en dyrare trohetsed åt påfven än åt kejsaren. Och sina förbindelser till staten förglömde de därhän att de från sina befästade borgar lefde af plundring och våld. Det fans intet tyskt eller franskt eller italienskt fosterland på den tiden. Folket hade ingen rätt och alltså intet fosterland. Och riddarens fosterland var hans trånga borg. Nuväl, krutet gjorde slut på detta sakernas tillstånd, sprängde dessa röfvareborgar i luften och gjorde en ände på riddarväsendet. Och i denna renovering samverkade konungarne och folket. Återigen var det folket, denna gång med krutets tillhjälp, som påkallades af försynen såsom den lagbundna frihetens försvarare. Det var egentligen den första stenen i uppbyggandet af folkstater och folkstyrelse. Länge hade bönderna varit under riddarnes våld. Under tiden uppväxte i städerna ett nytt stånd, ett borgarstånd, som i fråga om bildning stod oändligt högt öfver riddaren, som visserligen kunde rida en häst och kasta en lans och bedja böner och korsa sig men hvarken läsa eller skrifva. Borgarne däremot kunde det. De måste kunna det för att med intelligens sköta sina affärer. De samlade skatter i handel med

aflägsna länder och sammanslöto sig mot riddarne och andra fiender till försvarsförbund, af hvilka de så kallade hansestäderna voro det starkaste. Det får icke glömmas att det var hos dessa frihetsälskande borgare som evangelium, predikadt af Luther, i synnerhet välkomnades. Och då krutet kom, så kom det också till pass. Dessa borgare blefvo också konungarnes naturliga bundsförvandter, då det gälde att gå i fejd mot det röfvareväsende som riddarne tillåto sig från sina borgar. Och i denna allians mellan konungarne och borgarne kom krutet med såsom en icke ringare tredje. Riddaren var klädd i järn från topp till tå och red på en häst, lika järnklädd som han själf. Men det blef en hastig afväpning inför krutet. Konungarne kallade till tronens och folkets skydd stående armeer, beväpnade med kulor och krut. Och för denna nya makt föll riddarväsendet. Och furstemakten steg. Och med furstemakten reste äfven det förtryckta borgarståndet sitt hufvud.

Världen växer med friheten. Den värld, som ett fritt folk blickar ut i, är en större värld, ju friare folket är. Med människans andliga och politiska frigörelse följer en frigörelse af naturens rikedomar. Ju friare ett folk är, desto rikare är det. Så skedde i Europa. Förut hade Indiens skatter förts till Europa på besvärliga karavanfärder som bragte upp priserna på dessa skatter så att endast furstar och ett fåtal rika kunde handla

med handelshusen i Venedig. Men priserna föllo, då en portugisisk sjöman hittade på en beqvämare väg till Indien, nämligen omkring Afrikas sydliga udde och Indiens skatter sålunda kunde fraktas direkt till Portugal utan någon omlastning på vägen. Handeln flyttades nu till Lissabon och den blef mer än den gamla venetianska handeln en affär, i hvilken folket kunde taga del. Jordens rikedomar söka sig en väg till folkets fickor, och ingen kan hindra det. Så kom då såsom ett nytt steg i den riktningen upptäckten af Amerika, hvarmed visserligen icke en ny väg hittats till Indien, men i stället ett nytt och rikare Indien upptäcktes. Och detta nya Indien gaf Gud direkt, utan alla omvägar, åt folket. Det har aldrig lyckats och skall med Guds hjälp aldrig lyckas för någon att göra detta gudomliga arfskifte ogiltigt.

Men samtidigt ungefär med krutets uppfinning skedde en uppfinning af omätligt mycket större betydelse ehuru icke åtföljd af så mycket buller i den yttre världen. Det var boktryckerikonstens uppfinning. Den uppfinningen gömde också ett krut, som anstälde samma ödeläggelse i de svarta borgarna af okunnighet som munkens krut hade anstält bland riddarnes borgar af våld.

Men alla dessa uppfinningar tillsamman, denna armé af krut och böcker, dessa folksegrar i den politiska världen och i handelsvärlden, dessa ökade skatter i folkets fickor och i folkets tankar

och lif, denna allians af makt och bildning sköt med oundviklig konseqvens påfvedömet åt sidan. Massorna började vakna till medvetande om sina rättigheter och började längta efter frihet. Och då det var antagligt, att denna nyvaknade frihet hos folket skulle göra utrymmet i deras gamla hem alltför trångt, ty man tager mer rum såsom fri än såsom träl, mer rum såsom lefvande än såsom död: så lät Gud under tiden detta stora land i vestern upptäckas såsom en säkerhetsåtgärd. Huru vi än räkna, så komma vi alltså till det resultatet att detta land är en gåfva af Gud åt folket. Det var hvarken en gåfva åt fursten eller presten, och de skola med Guds hjälp icke heller besitta det, utan en gåfva direkt åt folket, åt det gemena folket, såsom man brukar säga.

Guds gåfvor måste emellertid tillvaratagas på ett rätt sätt. Eljes blifva de icke till mycken nytta. Och i den meningen har det ofta visat sig i historien,att Guds gåfva till hela folket blifvit i verkligheten en gåfva till dem, som förstått gåfvans värde. I Kolumbus spår kommo hit till detta land guldsökare och landsökare, hvilkas bragder här ådagalägga, att de voro röfvare och äfventyrare, riktiga ulfvar i människoham. Jag vill icke beskrifva alla de svarta och blodiga kapitel som dessa eröfrare skrefvo i Mexico och Peru och som höra till de rysansvärdaste kapitlen i mänsklighetens historia. Sedan Gud funnit ett land åt folket, så åter-

stod, synes det, för honom att finna *ett passande folk* att öfvertaga förvaltandet för mänsklighetens räkning af denna gåfva. Och historien säger oss, att han fann detta folk i de emigranter, som från England och Holland och Skandinavien och andra trakter af Europa begynte ställa sin färd hit såsom sökare af hem och frihet. Efter röfvarfärderna hit vidtog emigrationen. Och emigranten reste hit han också i sökandet efter guld, men efter det guld som vajar i mognande hveteskördar och majsskördar. Han reste hit han också för att söka den eviga ungdomens lifselixir, men elixiret är funnet i den religiösa och medborgerliga friheten. Ty ett fritt folk är alltid ett ungt folk.

De första nybyggarne planterade sina hem i östra delen af detta land. De hade ingen aning om hvad som utbredde sig vester om dem. Där var ännu ett vestern att upptäcka. Än mindre hade de någon aning om att de kommit för att enligt Guds försyn grundlägga världens största republik såsom en fristad för alla nationer. De hade under den första tiden händerna fulla med arbetet att söka sitt bröd för dagen och värna lifvet mot farorna såväl från den vilda naturen som vilda folk. Men när dessa kolonier vuxit till ett antal af tretton och då nybyggarne begynt göra sig till godo landets rika resurser, så började deras öfverhet i England fästa sin uppmärksamhet vid dem. England sände sina guvernörer hit, hvilka förtryckte nybyggarne, ett

förtryck icke så tungt i och för sig självt som fast mer därför att det fria nybyggarelifvet vant dem ifrån sådant och ingjutit hos dem en känsla af personlig självständighet som reste sig mot allt som kränkte denna känsla. *Ett nytt slags majestät* hade fått rum att växa upp under detta nybyggarelif, hårdt och försakande som det var, nämligen folkets majestät, som egentligen är människovärdets. Det kränkte nybyggarnes känsla af rättvisa att nödgas betala skatter utan att hafva ett ord med i laget, då det gälde att bestämma öfver dessa skatter. Det var icke omedelbart klart för dem, huru den engelska kronan kunde hafva någon rättighet till hvad hon icke med ett finger producerat eller hjälpt till att producera. Ty en lag, som nybyggarelifvet inskrifvit såsom grundlagen för all rätt, var den, att hvar och en bör lemnas rättigheten att njuta af den vinst han med sin möda och svett förvärfvat. Det var icke så mycket skatten som skattelagen nybyggarens känsla reste sig emot. Och hade den engelska kronan varit lika vis den tiden som nu, så hade hon aldrig försökt att genomdrifva någon dylik lag emot argumentet af ett helt folks moraliska känsla.

Men i orättvisan låg en välsignelse, en Guds försyn. Guds försyn vänder det sämsta till fördel för sina vänner. Hade dessa första nybyggare icke blifvit förtrycka, så hade de aldrig grundlagt en republik utan vi hade nu varit undersåtar

i ett stort kejsardöme, Gud vet huru likt zarens eget. Hade England sändt dem endast goda guvernörer, hade aldrig frihetskriget uppblossat. Det första band som förenade dessa nybyggare till ett enda folk var ett gemensamt missnöje öfver en gemensam orättvisa. Det var att börja med allt dessa tretton koloniers befolkning hade gemensamt. Men upptäckten af *den* gemensamma egendomen ledde snart till upptäckten af flere, tills i dag vi utgöra en union under en gemensam flagg från haf till haf utefter hela unionens bredd, omfattande likasom i ett famntag af gemensamma intressen norr och söder, öster och vester och därinom nationer af alla namn och tungomål i världen.

Såsom alltid fann det gemensamma missnöjet enskilda som villigt och djärft gjorde sig till dess målsmän och ledare. Där en Samuel Adams, där en James Otis, en Patrick Henry och hundra andra namn, som förtjäna att lefva i fosterlandsvännens minne och det särskildt en sådan dag som denna. Sam. Adams var skatteuppbördsman i Boston, för hvilken sysslas skull han bar öknamnet "Samuel, publikanen" af sina politiska motståndare. Men han skötte denna sin syssla till folkets fördel och förblef trogen denna grundsats oaktadt upprepade försök från regeringens sida att muta honom öfver. James Otis var en lagkarl också i regeringens tjänst. Men då det blef hans skyldighet att utfärda åt de engelska tullsnokarne rättighetsbref

att göra husvisitationer för indrifvande af skatter, som enligt hans öfvertygelse voro orättvisa, så resignerade han sin plats och uppträdde såsom folkets sakförare mot regeringen i ett föredrag så öfvertygande och så vältaligt att John Adams, då han sedermera läste talet, förklarade att i det talet och den stunden det hölls föddes detta lands själfständighet. Om Patrick Henry berättas, att han i ett offentligt tal uttalade en varning till den engelska tyrannen genom att ställa för hans ögon gamla tiders exempel. "Den gamla tiden", utropade han, "hade sin Cäsar och sin Brutus, och Georg– –" Här tystnade han. Och somliga begynte genast ropa på föräderi! Men han fortsatte lugnt: "och Georg kan göra sig till godo deras exempel. Och om detta är förräderi, så gör det mesta af det" En annan gång yttrade han: "Är lifvet så dyrbart, är freden så ljuf, att de böra köpas för priset af bojor och förnedring? Gud förbjude det! *Jag vet icke hvilken kurs andra skola taga, men hvad mig beträffar: gif mig friheten eller gif mig döden!*" Sådana röster samlade intressena till gemensamma åtgärder. Där voro andra, som talade i handling. Jag syftar på dessa hvilka förklädda till indianer en natt vräkte det engelska handelsfartygets télast ut i Bostons hamn. Det var en obetydlig händelse i och för sig. Men det var gnistan, som tände stridsfacklan. När den engelska regeringen mötte sådant motstånd, beslöt hon

att straffa de djärfva. Bostons hamn afstängdes. Sympatien med Boston samlade då nybyggarne till dess undsättning. Och kriget utbröt.

Jag vill emellertid icke här skildra de blodiga kapitlen af dessa strider. En sådan tafla är icke i harmoni med vår vackra omgifning här eller med stämningen af fred och stillhet af en sådan dag som denna. Jag vill hellre föra eder direkt till det stora och härliga resultatet af denna blodiga strid. Där växer på dessa slagfält, gödda af fosterlandsvänners hjärteblod, där växer en skön planta, som doftar och blommar—*frihetsförklaringen af den 4 juli 1776*. Det är det dyrbaraste dokument,det rikaste arf,som någonsin fosterlandskärlek och självuppoffring gifvit åt kommande slägten. Det var vanligt förr att denna frihetsförklaring upplästes vid alla offentliga samlingar under 4 juli. Och jag medgifver, att jag tycker det vara en sannare och innehållsrikare metod att fira 4 juli än den som nu vanligen praktiseras. Fjärde juli bör firas med glädje och hänförelse, men icke en hänförelse som bokstafligen går upp i rök.

I enlighet med det gamla sättet att fira denna frihetsdag vill jag för en kort stund göra några satser i frihetsförklaringen till föremål för vår eftertanke. Dokumentet börjar med dessa ord: "*Vi hålla före att alla människor äro skapade lika och begåfvade med vissa, oafytterliga rättigheter, bland hvilka äro lif, frihet och sökandet af*

lycka". Så stora ord hafva aldrig uttalats i historien å frihetens vägnar. Lif, frihet och lycka förklaras såsom ett testamente från Gud själf till alla. Därvid sättes friheten i midten, liksom den jätteförmån, på hvilkens skuldror lif och lycka bäras. Frihet är hufvudsaken. Har jag frihet att lefva, så lefver jag, och det är ingen normal människa som icke lefver, så länge hon har frihet att lefva. Jag är också en sökare af lyckan, om jag har frihet därtill, och det är ingen normal människa som icke söker lyckan, så länge hon har frihet därtill. Ingen, som eger frihet, föredrager döden framför lifvet eller olyckan framför lyckan. Friheten är de mänskliga rättigheternas a och o.

Men dokumentet säger, att Gud skapat *alla människor lika* och att alla människor genom denna skapelses rätt ega frihet. Det är egentligen den stora frihetsproklamationen. Frihet såsom ett begrepp har aldrig varit okänd. Och att alla människans rättigheter hänga på förutsättningen af frihet, därom äro alla ense, både de fria och de ofria. De egyptiske faraonerna tyckte om frihet, men det var en frihet i hvilken de inbjödo ingen vid sin sida att taga del. Det gamla perserrikets kejsare var en mycket fri man i sitt rike och han tyckes väl hafva haft anledning att vara det, då hans frihet köptes på bekostnad af alla hans undersåtars frihet. Grekerna visste om frihet, men en frihet uteslutande för greker. Alla andra voro och

borde vara slafvar. I Aten, som var Greklands friaste stat, räckte dock icke friheten till ens för alla atenare,och utom atenarne naturligtvis åt ingen. Plato yrkade på en frihet, begränsad till filosoferna. Den, som icke förstår filosofi, resonerade han, far bäst af att vara en slaf åt dem, som förstå. I snart sagdt alla gamla språk, inberäknadt ebreiskan, judarnes tungomål, grekiskan och latinet, var namnet på granne liktydigt med namnet på en fiende. Judarne höllo på frihet, men endast på judendomens. Romaren underkufvade världen i den romerska frihetens namn.

Först med kristendomen predikades en frihet, som innebar nedbrytandet af de nationella skiljemurarna och utplånandet af de nationella råmärkena. Och denna frihet, som den kristna församlingen i århundraden praktiserat till trots af de ännu qvarstående murarna, denna frihet har såsom ett *politiskt statsproblem blifvit försökt för första gången i denna republik*, i emigranternas land i aflägsna vestern. Här mötas alla nationer i en stor republik af frihet och jämlikhet. Det är åtminstone teorien. Det är frihetsförklaringens proklamation. Det tör hända, att denna teori icke alltid så bokstafligt praktiserats. Det hindrar icke, att förklaringen är stor och sann. Och till trots af alla brister i praktiken äro resultaten af denna frihetsförklaring storartade och sådana som aldrig varit sedda förr i mänsklighetens historia. Det är

icke heller den frihet vi ega som gör oss men och skada, utan den frihet vi sakna.

Frihetsförklaringen säger oss på hvilken grund alla människor hafva rätt till frihet, nämligen den att de äro skapade lika. Grunden är människovärdet. Låt mig belysa det med ett exempel. Jag håller här en cent af koppar och en tjugu-dollar i guld i min hand. Det är en stor skilnad på marknadsvärdet mellan dessa slantar. Men från synpunkten af det majestät, som denna nation satt på dessa mynt är det ett lika stort brott att förfalska det ena som det andra. Det är majestätsbrott att förfalska en cent lika så väl som att förfalska en tjugu-dollar i guld. Samma är förhållandet med människan. Det är somliga människor, som i den dagliga marknaden icke äro värda mer än en cent. Andra äro värda tjugu dollar i guld och mer. Men deras värde inför Gud är lika. Och däraf följer deras rättighet till frihet, det vill säga hvars och ens rätt att få behålla sitt värde oförfalskadt, eller såsom Sojourner Truth sade "rättigheten för hvar och en att *få sitt mått fullt*".

Friheten är dyr. Det är dyrare att lefva såsom en fri än såsom en träl. Man tager, har jag sagt, större rum. Och så har man större anspråk och får större ansvar. Det har användts såsom ett argument emot negerns frigörande, att han kunde lefva billigare såsom slaf. Då har man emellertid med "lefva" menat just det att existera. Och är

det hela lifvet, så vore det för oss alla billigare att vara slafvar än fria och billigare att dö än att lefva. Af en fri person väntar man, att han skall betala för sig. Det är stort ansvar att vara ensam fri i ett rike. Men ansvaret blir så mycket större, då alla äro fria. Och med ansvaret utgifterna. Vi skryta af att vara "65 millioner suveräner" i detta land. Tänk då bara på hvad det skall kosta att betala skatt till 65 millioner suvenärer! Och hvem skall betala denna skatt i ett land af 65 millioner suveräner om ej suveränerna själfva. Den, som ser på billigheten att lefva, må löpa till slafmarknaden och låta sälja sig till slaf. I Upsala gick det på den tid jag var där en stackars varelse, som sålde sig för några slantar till anatomisalarna, kontraktet från hans sida att uppfyllas, då han dog. Jag förmodar, att han nu riktigt betalat sin andel i kontraktet. Billigare kan omöjligen någon existera här på jorden än den, som redan i lifvet existerar på sin förgängelse.

Men är det dyrt att vara fri, så är det också värdt något. Det måste vara skilnad att umgås en slaf bland slafvar eller en suverän bland suveräner. I senare fallet tager ens frihet af ren vördnad och respekt hänsyn till alla andra. Och det är ett vilkor för all sann frihet, att alla taga intresse i allas frihet. Och det kan icke ske utan uppoffringar och kostnader. Såsom en talare en gång sade: "Min frihet slutar där min nästas näsa börjar".

Hvars och ens enskilda frihet i ett land, där alla äro fria, är lika med nämnaren i ett bråk, hvars täljare är den gemensamma friheten. Att jag är fri såsom en af 65 millioner suveräner betyder, att jag i detta samhälle eger en frihet och självbestämmelse lika med en 65-milliondel af det hela. Det är egentligen hvad det betyder detta tal om att vi äro suveräner alla i detta land. *Vi äro ett suveränt folk*, och hvar och en af oss har någon 65-milliondel med af denna suveränitet. Men huru ringa detta än är, så är det dock något. Och det är ofantligt mycket mer än att vara en nolla. Det minsta bråk är dock mer än den största nolla. Det är en fördel och en ära att vara medborgare i ett samhälle, äfven om man är en aldrig än så ringa medborgare.

Frihetsförklaringen fortsätter med att på grunden af ens mänskliga och personliga frihet uppbygga vår nationella frihet eller vår självständighet såsom ett land. Det är ett riktigt sätt att draga slutsatsen. Den personliga friheten är den nödvändiga och å andra sidan vissa grunden för nationens frihet. Vi behöfva icke hafva det minsta bekymmer om denna nations framtid och frihet, om vi bara taga vara på oss självfva. Nationens frihet är ingenting annat än den löfrika, friska kronan af ett friskt och sundt träd. Den förra följer helt visst på att roten och barken och grenarne och qvistarna äro friska. Landets politiska helsa är sum-

man af dess medborgares helsa. Vi behöfde hafva mindre bekymmer med vissa så kallade stora frågor, om vi på ett renare och grundligare sätt i hvardagslifvet besvarade de små frågorna. Nationens frihet uppbäres på den säkra grundvalen af människovärde och personlig frihet. Det att blifva en riktig människa föregår frågan att blifva en medborgare. Ingen bör vara en medborgare, som icke konstaterat sitt fulla människovärde. Den, som ringaktar människans värde, ringaktar också medborgarens och statens.

Alla, som undertecknade frihetsförklaringen, förbundo sig att våga lif och blod och egendom för att realisera förklaringens innehåll. Och det blef som vi veta en frihet, köpt med blod. Men jag varnar eder för en falsk slutsats därifrån. Den friheten var icke ovilkorligen köpt åt oss. Friheten är hvarken en handelsvara eller ett testamente från far till son. Det vill säga den aktuella friheten. Den teoretiska friheten är det. Vi hafva ärft frihetsförklaringen. Men att realisera dess innehåll blir vårt eget beting. Vi hafva ärft detta land och många yttre förutsättningar för ett fritt lif här. Men ingen hjälte, ingen statsman kan gifva oss såsom ett arf friheten själf. Bondens son kan visserligen ärfva sin faders gård och utsädet och redskapen. Men skörden måste han plöja och harfva och så sig till. Så med friheten. Att våra förfäder voro fria utgör ingen borgen för att vi äro det

eller skola så förblifva. Det är somliga ting som måste förvärfvas, om de också ärfvas. En sådan sak är friheten.

Jag har talat väsentligen om borgerlig frihet. Men det är när allt kommer omkring en ringare art af frihet. Borgerlig frihet är rättigheten att använda sina gåfvor och förmögenheter till största möjliga fördel *för detta lifvet*, så långt det icke sker till direkt förfång för någon annan. Borgerlig frihet är en kroppslig och intellektuell frihet, men ingendera obegränsad. Såsom en fri medborgare har jag rättighet att bruka min kropp inom vissa begränsningar såsom jag vill. Jag får gå och komma och röra mig såsom jag behagar, bara jag så ordnar mina rörelser att de lemna andra samma frihet. Men det är klart att det icke är blott hänsyn till andra som begränsar mina rörelser utan egen oförmåga. Om jag skulle vilja hoppa till månen, så kan jag det icke äfven om jag får det, och det är ju ingenting som hindrar. Lika litet kan jag springa i kapp med ekorren eller flyga i kapp med örnen. Och det kan ju vara förödmjukande för en fri medborgare att inom sin fria stat vara bunden af "lagen i lemmarne", där man icke är bunden af statens lagar. Likaså är det med tankefriheten, till hvilken också hör talets. Ty med tanken födes behofvet att uttala den. Och liksom ingen kan lära sig att gå utan att få försöka, så kan ingen lära sig att tänka utan att få tänka

högt, det vill säga uttala sina tankar. Såsom medborgare eger jag tankefrihet. Men utom det att mina tankar i ord måste taga hänsyn till andras känslor och tankar, så är min tankeförmåga begränsad af sin egen oförmåga. Dessa arter af frihet kan staten gifva åt oss inom vissa begränsningar.

Men den högsta formen af friheten står det ingen stat till att gifva oss. Det är *hjärtats frihet*, friheten att vara god. Och ändå är all annan frihet såsom en plantering på sluttningen af en brinnande vulkan utan denna frihet. Där denna frihet är, där kan å andra sidan staten hvarken taga eller gifva. Friheten att vara god gör den, som besitter den, fullkomligt fri, det vill säga till en obesegerlig själfherskare, en konung i sanning och en oafsättlig konung. Fängelse, lidande och död kunna icke skada eller oroa den friheten. Den friheten kan ega och sakna alla de former af frihet som staten kan gifva utan att väsentligt bero däraf. Om denna frihet talar frälsaren, då han säger: "*Den sonen gör fri är rättsligen fri*". Den friheten leder ovilkorligen till en eröfring förr eller senare af både kroppslig och intellektuell frihet. Alldeles såsom lifsinnehållet i fröet förr eller senare kläder sig i plantans fulla drägt och blommans rika prakt.

Denna frihet har frälsaren proklamerat lika universelt åt hvar och en som frihetsförklaringen af 1776 proklamerade medborgerlig frihet såsom allas

rätt. Kristus har själf köpt den friheten med sitt blod. Och det betyder, såsom jag nyss sagt, icke att vi egentligen kunna ärfva den friheten från fäderna, utan att vi hafva ärft möjligheten och rättigheten att ega densamma. Den friheten odlas också den, nämligen i kärlekens varma jordmån och har sitt regn och sitt solsken ofvanifrån genom tron. Det är det väsentliga i kristendomen, kristendomens guld och silfver, icke ett guld och ett silfver bara på molnens kant, nog att hänföra poeterna att skrifva poesi om,utan guld och silfver som gälla såsom gångbart mynt i Guds rikes bank och Guds rikes värld. Den vigtigaste, den allvarligaste, den i djupaste mening mest uppmuntrande tanken vid firandet af frihetsdagen är denna försäkran: "*Den, som sonen gör fri, är rättsligen fri*".

XII

Hemmet.

MITT ämne är det enda ordet hemmet. Det är ett helt vanligt ord. Det är icke svårt att böja. Det är regelbundet till formen. Eljes bruka ofta de vanligaste orden i ett språk vara de mest oregelbundna, liksom afbitna och stötta i kanten af det ständiga bruket. Men så är det icke med detta ord. Det har lyckats behålla sina former nätta och rena, oaktadt den dagliga tjänstgöringen.

Men är det till formen och utsidan ett enkelt ord, tarfligt att se uppå, så är det så mycket rikare till sin innebörd och mening. Alldeles såsom det skall vara med ett hem. Det vare ett palats, det vare en koja: det är intet hem, om det icke har sina egentliga rikedomar och sevärdheter innanför tröskeln.

Att uttala detta ord är såsom att anslå ett gammalt klaver, som man brukat spela på eller höra spelas på såsom barn. Inget klaver har en sådan

ton som barndomshemmets och barndomsminnenas. Dessa gamla melodier från barndomen äro explosiva. De äro liksom ett musikaliskt fyrverkeri, som brinner af icke i toner utan i orkestrar af toner, i toner af alla färger och nyanser, tonarter och tonhöjder, dur och moll, klingande skratt, snyftande klagovisor uti den största förvirring. Ur detta enda ord strömmar såsom ur tratten af en grafofon en hel lefnadssaga i toner och sånger, icke scen efter scen utan alla scener och alla akter på en gång.

Men igenom denna förvirring, öfver denna förvirring ljuder *en* ton klar och ren, liksom ett valdthorn genom åskor och orkaner, en röst icke gäll och hög utan djup och undertryckt, snarare en alt än en sopran, och dock tongifvande och allt beherskande. Det är en qvinnas röst, det är moderns röst. I denna ton, i denna melodi samla sig minnena såsom under en gemensam taktpinne, en gemensam stämgaffel, och ur kaos framträder en värld, ett rike, hemmets värld och rike.

Hemmet i Guds stora skapelse är ej ett enastående faktum, ej ett rike för sig med befästade gränser mot andra befästade gränser. Det finnes inga befästade gränser mellan rikena i Guds värld. Med erkännandet af detta faktum måste vi börja vår rekognoscering i hemmets rike. Det finnes en lag, som är kunde vi säga alla lagars lag, en lag som i sig innesluter och gömmer alla lagar: det är samhörighetens och gemenskapens lag. Att alla problem

i naturen äro egentligen bara ett enda. Att alla frågor måste besvaras i sitt sammanhang inbördes eller lemnas obesvarade. Att kort sagdt hvad vi kalla världen är tusen kollossala frågetecken, vräkta huller om buller i universum, utan ett enda problem, en stor equation, som gömmer sin slutliga facit, tills dess sista X är funnet. Att det så är, det vet naturforskaren. Och det är ej långt ifrån sanningen att säga, att det är det enda han med full visshet vet. Hvad värme är, hvad ljus är, hvad elektricitet är, det vet han ej. Men han vet, att de äro i grunden ett och detsamma. Och han vet att de allesamman äro rörelse i någon form och lyda under matematikens och mekanikens allmänna lagar. Han vet, att tyngd, som kommer ett visset asplöf att falla till marken, är samma fenomen som i större skala och under namn af attraktion håller solar och världar i sina banor. Han vet kort sagdt, att skapelsen är ett enda stort system af system, så att den minsta atom af världen också är en värld, i hvilken den stora världen är närvarande med alla sina lagar och alla sina under i miniatyr.

Hvad som är sant om den yttre naturen, är icke mindre sant om andens värld. Sanningen är också ett rike, en stat, en värld, ett system. Det finnes visserligen flere sanningar, men det finnes icke mer än ett sanningens rike. Och det betyder, att det icke finnes någon sanning alla andra sanningar förutan. Det betyder, att man icke riktigt kan fatta

en enda sanning utom i ljuset af alla andra, och på samma gång omvändt att *om* man egde en fullständig och hel bekantskap med en enda sanning, så vore i denna sanning alla sanningar upptäckta. Alldeles som man ju ej kan vinna en riktig föreställning om människokroppen endast genom bekantskapen med en hand eller ett öga, och dock å andra sidan en fullständig kunskap om till exempel ett människoöga verkligen innebär och förutsätter hela kroppens mekanism och fysiologi.

I den moraliska världen möter oss samma lag. Det finnes många dygder. Men ingen dygd lefver ett oberoende lif. En moralisk lag, som Jakob, den store etikern bland apostlarne, gifvit ett uttryck i mästersatsen, att "den som brutit i ett är saker till allt." Man behöfver icke rifva sönder en tafla i tusen bitar för att hafva förstört densamma. Och man behöfver icke odla alla laster för att vandalisera gudsbelätet i människan. Å andra sidan tager det alla dygder att fullständigt uppbygga den härliga byggnaden af en fullkomlig karaktär. Hvarje dygd har sina rötter sammanflätade med alla andra dygder i en gemensam rot, som är kärleken. Hvad sanningen är i sin värld, det är kärleken i sin. Kärleken är, säger aposteln, fullkomlighetens band. Det vill säga, med en annan bild, kärleken är själfva arkitekturen och meningen i dygdernas lefvande tempel. En arkitektur är en enhet af mångfald. En byggnad, som ännu icke

är färdig, är endast till möjligheten en byggnad; i verkligheten är det en ruin. Det är intet annat som skiljer en ruin från en bristfällig byggnad än just detta; således en ren sentimentalitet.

Sanningens rike och kärlekens rike äro i verkligheten icke två riken utan ett enda. Ja, naturens värld och andens värld äro icke två världar utan *en* värld. Den snillrike Drummond sökte att i detalj ådagalägga, att naturens lagar återspegla andens. Och om han icke fullständigt lyckades däri, så berodde det icke därpå att verkliga fakta motsade hans teori, utan därpå att så många fakta såväl i naturens som andens värld äro okända. Luckorna i hans bevisföring äro således snarare tankestreck än frågetecken.

Men att den moraliska världen och sanningens värld äro en och samma, det är en upptäckt lika gammal som kristendomen och verkligen en af kristendomens upptäckter åt mänskligheten. Den sanningen var obekant för Plato. Han kände till ett ideernas eller sanningens rike. Och det var just han, som i människotanken samlade sanningarna i ett rike, i stället för att såsom alla filosofer före honom betrakta sanningen såsom en obegränsad serie af fakta och tal. Plato åtminstone anade ett sanningens rike. Och han var icke obekant med dygder. Men ett dygdernas rike kände han ej, än mindre visste han, att dessa riken äro oåtskiljbara

och ett enda. Platos stat hade därför intet fotfäste på jorden.

Aristoteles däremot, som af praktiska skäl och för praktiska syften bygde ett dygdernas rike, trodde att han måste bygga det på spillrorna af ideernas. Däraf den oförsonliga motsatsen mellan teori och praktik i all hednisk religion och filosofi, icke blott den klassiska utan den moderna.

Förvånade skulle visserligen dessa gamla filosofer hafva blifvit, hade de kunnat i morgongryningen af den nya dag, som Petrus häroldade in på pingstdagen, hafva sett och hört sanningens rike från ofvan i Helig Ande nedstiga såsom ett lifvets och kärlekens rike på jorden. Förvånade skulle de hafva blifvit, hade de kunnat följa Paulus på de slagfält, där dessa pingstsegrar fullföljas, och höra honom under klar och mulen himmel proklamera "ett rike af rättfärdighet och frid och fröjd i Helig Ande", ett rike, således, där rättfärdighet och frid och fröjd mötas i sanningens Ande, såsom hvetekornets grodd och det fullmogna axet stämma möte i solskenet ofvanefter. Förvånade skulle de hafva blifvit att ännu i den stilla aftonskymningen af Johannes lifsvärld höra samma duett af kärlek och sanning, sanning och kärlek, såsom ett tvåtonigt ku-ku i qvällens frid.

Denna enhet af sanning och kärlek, som genomlöper naturens, tankens och hjärtats värld, såsom blått och rödt dela väldet i solstrålen, denna lag

möter oss med en särskild accent i den sociala världen, i hemmet och staten. Hvad är staten? Ja, hvad annat än ett människans rike i naturens rike? Men är det ett människans rike, så lyder det under sanningens och kärlekens. Och dessa riken äro, hafva vi funnit, ett enda. Hvad är hemmet? Ja, hvad annat än återigen ett människans rike och således ett sanningens och kärlekens, skildt från statens endast däri att medan staten är framför allt sanningens rike, så är hemmet framför allt kärlekens: och vidare däri, att då staten är människans värld och framför allt mannens, så är hemmet mannens och qvinnans värld men framför allt qvinnans. Dessa riken kunna således icke slitas från hvarandra. De *äro* icke utan hvarandra. De äro i hvarandra, hemmet i staten och staten i hemmet. Men hemmet är det ursprungliga. Hemmet är icke af staten, utan staten af hemmet. Staten kan heller aldrig skapa hem. Men hem skapa alltid och utan undantag staten.

Hemmet, sade jag, är mannens och qvinnans värld. De mötas där, ej bara såsom människor utan såsom man och qvinna. Och det är visserligen icke något annat, men det är mer. Att vara man och att vara qvinna är att vara i en rikare mening en människa. I staten äro vi människor rätt och slätt: där är eller där borde icke vara man eller qvinna, grek eller skyt, träl eller fri. Men i hemmet äro vi människor i den rikare, det vill säga

bestämdare mening, som ligger däri att vi äro man och qvinna. Hemmet är enheten, den samlade rikedomen af hvad mannen och qvinnan hafva och är sannast och bäst. I denna värld representerar mannen sanningen och qvinnan kärleken. Hon är hemmets morgonsky och aftonsky, med dess brutna, milda och dämpade ljus, först där och sist där, hemmets morgonlärka och aftontrast, som sjunger in hemmets ottesång och ger sitt sista andedrag i dess aftonsång. Han är middagshimlens blå, senare känd, högre aktad, tidigare glömd i hemmets värld.

Mannens och qvinnans respektiva storhet och värde äro hemmets sanna, varaktiga och verkliga interiörer. Att säga hvad hemmet är utan att karaktärisera dem vore såsom att uppställa en ram och förgäta taflan. Men bakgrunden i taflan, alltid där, huru än öfriga gestalter växla, komma, gå, är qvinnan. Hemmet är det primitiva samhället. Och qvinnan är i högre grad än mannen en samfundsvarelse. Hon representerar samfundstanken i allt hvad hon gör och tänker, emedan hennes lif är hjärtats lif, och hennes väsen hängifvenhet och hennes lif så uteslutande hjärtats lif att äfven "hennes geni ligger i hjärtat".

Det må vara mannen, som bygger hemmet. Men qvinnan är det, som förvandlar denna byggnad till ett hem. På mannen beror hemmets arkitektur. På qvinnan hemmets klimat. På mannen beror

det, om det skall vara högt eller lågt till taket, om det skall vara ett förnämt eller ett ringa hem. Men på qvinnan beror det, om det skall vara ett hem. Mannen är hemmets sol i hennes egenskap att lysa. Qvinnan är hemmets sol i hennes egenskap att värma. Är fadren hemmets fönster, så är modren hemmets härd. Från fadrens blick mer än genom alla fönster kommer hemmets sanna ljus. Det blir aldrig ljusare i hemmet än i hans blick. Men i modrens hjärta är hemmets temperatur. Det blir aldrig varmare i hemmet än det är där. Ve den lefvande plantering, som måste vissna och förtvina i skuggan uti ett hem utan solljuset från en faders ögon! Men tusenfaldt ve den lefvande plantering, som är dömd att förfrysa i ett så kalladt hem, som intet hem är, ett hem utan en modersfamn!

Hemmet är således både mannens och qvinnans värld, men framför allt qvinnans. Det blir ett dåligt hem utan mannen. Det blir intet hem utan qvinnan. Också måste hemmet följaktligen blifva en karaktärsteckning af qvinnan, med en sidovy här och där af mannen, då han träder in eller ut öfver hemmets tröskel.

Det är icke yttre tvång, vare sig fysiskt eller moraliskt, som anvisat qvinnan hennes plats i hemmet, utan det är qvinnans egen natur. Och ingen qvinna, som är en qvinna, går någonsin utan en särskild kallelse utom denna sin värld, och äfven då icke utan en verklig själfuppoffring. Den qvinna, som

icke känner själfuppoffringens smärta och bitterhet i utbytet af hemmets värld mot det offentliga lifvet, bekänner därmed att hon har intet äkta qvinligt att uppoffra. Och det säger sig självft, att den qvinna, som intet qvinligt har att uppoffra, intet annat har af sant värde.

Qvinnan är lika stor som mannen. Men hennes storhet är icke mannens storhet. I så fall vore hon icke lika stor som mannen utan stor på mannens bekostnad. Och nu är verkligheten den, att hon icke kan vara stor utan honom, liksom icke heller han utan henne. De hafva icke samma storhet, men hvarderas storhet ökar den andras, såsom ett glödande järn lyser så mycket härligare, desto varmare det blifver. Det är just pröfvostenen på sann qvinlig storhet, att den höjer och adlar det manliga hos mannen, och pröfvostenen på sann manlig storhet, att den höjer och adlar qvinnan. Oförlikneligt skönt har Paulus därom sagt, att liksom mannen är Guds ära, det vill säga reflekterar Guds majestät, så är qvinnan mannens ära, det vill säga reflekterar mannens majestät.

Det är icke yttre tvång och hårda öden, som anvisat qvinnan regementet i hemmets rike, utan det är hennes egen sanna storhetsinstinkt. “Qvinnan”, säger en författare, “är hemmets drottning”. Och jag vill tillägga, att hon, som för spiran där regerar fastän osynlig allestädes där mannen regerar.

Om mannen är Guds vice konung i verlden, så är qvinnan mannens, och följaktligen är det hon, som faktiskt för regeringen. Mannen regerar öfver världen, men hon regerar öfver mannen. Under förutsättningen att hon icke nedstiger från tronen af sann qvinlighet; under förutsättningen att den scepter med hvilken hon styr är kärlekens. Från en annan tron åtlydas icke hennes befallningar. Hvarje annan scepter brister sönder i hennes händer. Hon vinner sina triumfer i skenbara nederlag, sina härligaste framgångar under återtåg. Hennes förskräckligaste vapenskrud är hennes vapenlöshet. Och med ett ord, hon kan tillämpa på sig de meningsrika orden af aposteln: "när jag är svag, då är jag stark."

Och stark är hon. Starkt är hennes rike. Det finnes icke ett konungarike på jorden, bättre försvaradt och befästadt än hemmet, där make och maka äro oumbärligt förenade i kärlek. Det är ett rike, som trotsar alla yttre fiender. Och inre har det inga. Ett sådant hem är en beväpnad fred midt i en värld af örlig och krig.

Det är icke yttre tvång och ogynsamma förhållanden eller en sammansvärjning af karlarne, som anvisat qvinnan hemmet såsom hennes värld, utan det är arten och naturen af hennes intelligens. Qvinnan är lika intelligent som mannen. Men hennes intelligens är icke af samma slag som mannens. I så fall skulle qvinnan vara bara en repitition af mannen

och hennes skapelse en tavtologi. Men nu är hon en variation, och hennes skapelse en verklig vinst. Jag vill i några korta satser söka karaktärisera hvad jag förstår såsom manlig och qvinlig intelligens. Och skulle jag lyckas sämre än jag hoppas, så skall det åtminstone icke bero på någon bristande aktning från min sida för intelligensen i båda dessa former. Mannen ser högre, men qvinnan ser mer. Han ser längre och vidare, men qvinnan ser snabbare. Syn är nämligen en qvantitativ förmåga. Hon ser mer på en sekund än han på tio minuter. Han ser upp, men hon ser in. Han begriper, men hon griper. Mannens öga är en kikare. Qvinnans är ett mikroskop. Han spejar i rymden efter nya världar. Hon upptäcker under tiden åt honom hans egen värld. Qvinnan är född med ett mikroskop i ögat. Hon har en utomordentlig förmåga att se det som är litet och se det bättre, ju mindre det är. Det är ett fel hos mannen att vara närsynt. Det är en förtjänst hos qvinnan. Hon har fått sina ögon att se på nära håll. Och ve oss och ve våra hem, om hon genom något förmanligande af sig synförmåga eller genom anläggandet af konkava glasögon skulle blifva lika långsynt som mannen.

I qvinnans närsynthet ligger en förtjänst gömd, nämligen hennes erkändt praktiska sinne. Hon är långt mer praktisk än mannen. Hennes intelligens är impulsiv. Hon tycker bättre om att

bruka ett instrument än att studera det. Hon skrifver och talar korrekt af instinkt och skönhetssinne, icke af någon aktning för grammatiska regler. Regler i allmänhet och grammatiska regler i synnerhet explodera vid hennes vidröring. Men instinkt och skönhetssinne äro i själfva verket högre auktoriteter än grammatiska regler, såsom i yttersta hand skapare af både reglerna och språket självt. Hon tycker bättre om att fråga än att blifva tillfrågad och har afsmak för examensdagen. Men detta står tillsammans med hennes läraretalanger. Och för öfrigt är det få sanna och verkliga svar på lifsfrågor, som hon ej omedvetet visat mannen vägen till. Hennes instinkt är ofta en säkrare vägvisare än mannens förstånd, i synnerhet i tider af nöd och natt, liksom en blind vandrar en känd stig bättre än en seende, säkrare än en seende, då det är becksvart mörker.

Det är icke yttre tvång som hänvisat qvinnan till hemmet, utan det är arten af hennes utveckling. Qvinnan växer, men hon växer ej riktigt på samma sätt som mannen. Han växer utåt, hon inåt. Han växer i toppen, hon mer i roten. Han växer lös och fri, hon växer fast. Han växer bort, hon växer hem. Det är sagdt, att mannen är skapelsens krona, men i så fall är qvinnan den rot, som dricker lif och grönska i denna krona. Växte de hvar för sig, hvad vore mannens härlighet annat än vissnadt löfverk af ett träd utan rötter, och hvad vore

qvinnans härlighet annat än en afglömd rotstock i jorden utan ändamål och bestämmelse. Men växa de tillsamman, så utgöra de en plantering, som har både rot och krona. En sådan plantering är hemmet. Roten gifver sitt lif åt kronan. Kronan reflekterar sin ära åt roten.

Denna bild illustrerar mannens och qvinnans respektiva offer på hemmets altar. Mannen offrar mycket, qvinnan allt. Men bilden illustrerar äfven liksom i en sidovy en annan af qvinnans förtjänster öfver mannen, om en förtjänst det är. Jag menar, att hon onekligen är mer originell än han. Han är bygd efter en allmännare plan. Hon är i regeln ett undantag från alla regler. Salomo proklamerade på sin ålderdom, icke utan en viss bitterhet, detta såsom ett dåligt betyg åt qvinnan i de bekanta orden: "En man har jag funnit bland tusen, men en qvinna har jag icke funnit". Han menar ett fullkomligt normalt exemplar af man och qvinna. En fullkomligt riktig man hade han funnit bland tusen mer eller mindre felaktiga, men icke ens en så ringa procent af fullkomligt normala qvinnor hade han funnit.

Det må nu vara en förtjänst eller fel, så är qvinnan mer originell än mannen. En följd däraf är att hon är svårare att undervisa. Och det var förmodligen den omständigheten, som gaf anledningen till missförståndet att hon skulle vara mindre intelligent än mannen, ett missförstånd, som nu mer

ingen intelligent man hyser. Hon är icke mindre intelligent än mannen, men hon är mer originell och har gerna sin egen väg i allt. Däraf svårigheten för henne att underkasta sig regler och metoder, nödvändiga eller åtminstone enligt mannens mening nödvändiga för framsteg i särskildt abstrakta vetenskaper. Få qvinnor hafva smak för matematik, ännu färre för filosofi. Och då jag säger smak, så gör jag det i detta sammanhang med en särskild beräkning. Äfven studier äro för qvinnan väsentligen en smakfråga.

Den största världen i världen är hemmet, qvinnans värld, barnens värld. Inga äro så storrummade som de små. Och inga hafva fått ett så stort rum. I en älskande moders fasta famntryckning är en människas friaste existens. Där bor man i palats. Där upptager man skatter, men betalar inga. Bokstafligt är det sant, att alla fotspåren på världshistoriens långa, allmänna farled kunna följas tillbaka till ett hem och till en moders knä. Bokstafligt är det sant, att alla företag i världen, alla jätteverk, alla hjältedåd äro bara nya och större upplagor af barnaupptågen i hemmet. Det lilla vattenfallet vid bäcken därhemma, där vi lekte som barn, är i själfva verket industriens och poesiens sanna Niagara, som sätter i rörelse alla hjul som gå i världen. Och liksom alla intressen hafva vuxit ur hemmet, så växa de alla dit. Barnet går från mors och fars hem till sitt eget. Ynglingen

söker ett hem. Mannen bygger ett hem. Och hvad vi kalla fosterlandskärlek är egentligen kärlek till hemmet. Det är kärleken till hemmet och de älskade där, som manar hjälten ut till slagfältet. Och då han segerkrönt återvänder, är det till hemmet han skyndar med steg vingesnabba och med hjärtat klappande hårdare än på stridens hetaste dag. Triumftåget i landets hufvudstad, titlar och ärekransar, alla segrens och stridens segerbyten, hvad äro de mot den stilla återkomsten till det hem han lemnat! På dess tröskel började hans härtåg. Och där firar han sitt oförgätliga segerminne.

På hemmets härd brinner också den heliga elden af all sann och varaktig mission. Slocknar elden där, så kan ingen konst och ingen gymnastik hålla det länge varmt i kyrkan. Kristna hem äro icke mindre oumbärliga än kristna kyrkor. Den sanna gudstjänsten må hafva sin röst i kyrkan, men den har sina lungor i hemmet. Den sköna Herrens gudstjänst är för öfrigt icke bara mål i munnen utan också mål för foten, en vandring i kärleken lika väl som en bekännelse af sanningen. Såsom Jakob säger, att det är "en sann gudstjänst att besöka faderlösa och moderlösa barn och enkor i deras bedröfvelse och hålla sig obesmittad af världen". Och såsom frälsaren påminner om i liknelsen om den barmhärtige samariten, att vi hafva en gudstjänst att fira icke bara i Jerusalems tempel utan på landsvägen mellan Jerusalem och Jeriko. Och

det är en djup förödmjukelse för hvarje så kalladt andligt stånd, om en samarit, en gårdfarihandlande, som knapt har anseende att odla någon religion alls, skulle förrätta den gudstjänsten åt prester och leviter. Att vara gudlig är att vara barmhärtig.

Äfven det är hemmets mission att ingifva oss sympati med de hemlösa. Den som är utan barn fördragar sällan barn. Vi lära oss vanligen älska andras barn på våra egna. Sympati är en planta, som själf behöfver ett hem att växa i. I sanning stort är det hem, där i kärleken finnes rum för allmännelig kärlek. I sanning högt till taket är det hem, där i böner blanda sig förböner. I sanning ventileradt är det hem, som icke stänger spjället om egna sorger och icke fönstren för andras. Själfvisk glädje är kortlifvad och flämtar såsom en låga utan luft. Själfvisk sorg är icke bara tröstlös utan hopplös. Gud har skapat oss sålunda, att vi endast genom att gifva ega och endast genom att utgifvas sant lefva. Och det gäller våra hem. Vi måste hålla våra hem öppna för andra, om vi ej skola stänga oss själfva ute. Och att låsa vårt hems dörr för de hemlösa är att slå dörren i baklås bakom oss själfva.

THEOLOGY LIBRARY
CLAREMONT, CALIF.

441348

NORTH PARK COLLEGE.

BR
85
N88

Nyvall, David, 1863-1946.
Minnesblad; sex tal. Chicago, Mission
1892.
117p. 19cm.

Bound with the author's Reformationen
Minneapolis [189-?]; the author's Svensk
Amerika. Minneapolis [189-?]; the autho
Medsols. Chicago, 1898.
From the library of Leland H. Carlson.

1. Christianity--Addresses, essays, le
I. Title.

441318

CCSC/mmb